

PLANINSKI VESTNIK

GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE

9

LETNIK LXXIX
1979

P L A N I N S K I V E S T N I K
GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE
 IZHAJA OD LETA 1895

Andrej Kranjc	Anthron — prvo slovensko jamsko društvo	601
Dr. Jože Četina	Andi 1978 Machu Picchu	606
Matjaž Kmecl	Lipovškovi spomini na pota, plezanja in smučarije	610
Franček Vogelnik	Srečanje s Pireneji	611
Dr. Jože Andlovic	Ortlerjeva skupina	619
Vlasta Sluga	Srečanje s Triglavom	627
Samo Žnidaršič	Igličeva v Mali Rinki	628
Dipl. ing. Dušan Krapeš	Komur je sreče dar bila klofuta ...	630
Jožica Kabaj	Otrok in planine	634
Breda Stepič- Cechich	Slovenci v Švici od nekdaj do danes	636
Dr. Ignac Munjko	Planinstvo na morju	637
	Društvene novice	644
	Alpinistične novice	648
	Varstvo narave	650
	Iz planinske literature	651
	Razgled po svetu	653

Naslovna stran:

Kranjska koča na Ledinah — Foto Franci Ekar

Notranja priloga

Dva podobi Mrzle gore:

1 S Turske gore — Foto Ferdo Lah

2 S Kamniškega sedla — Foto Ferdo Lah

3 Skuta, južni raz, z vrha Korena — Foto Andrej Dernikovič

Poština plačana v gotovini

Lastnik: Planinska zveza Slovenije, Ljubljana. — Glavni urednik:
 Prof. Tine Orel, naslov: 61111 Ljubljana — pošta 11, p. p. 38, odgo-
 vorni urednik: Stanko Hribar. — Uredniški odbor: Ing. Tomaž Banovec,
 prof. Marjan Kršelj, prof. Evgen Lovšin, dr. Miha Potočnik, Janez
 Pretnar, prof. Janko Ravnik, Franci Savenc, Franc Vogelnik, dr. Tone
 Wraber, ing. Albert Sušnik, ing. Janez Bizjak — Naslov: Planinska zveza
 Slovenije, 61001 Ljubljana, Dvořakova 9, p. p. 214. — Tekoči račun pri
 SDK 50101-678-47046, telefon 312-553. — Planinski Vestnik izhaja pravi-
 loma vsak mesec. Letna naročnina 200 din, plačljivo tudi v dveh
 obrokih, za inozemstvo 380 din (20 US \$). Oglase vodi Rado Lavrič. —
 Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Spremembe
 naslova javljajte upravi glasila, navedite vedno tudi stari naslov s tiska-
 nimi črkami. Odpovedi med letom ne sprejemamo. Upoštevamo pismene
 odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto — Rokopisov in slik ne
 vračamo. — Tiska in klišeje izdeluje Tiskarna »Jože Moškrič« v Ljubljani

LETO LXXIX | ŠT. 9 | LJUBLJANA | SEPT. 1979

Glasilo

Planinske zveze Slovenije

»Planinski Vestnik«

je bilo z ukazom

predsednika republike

Josipa Broza-Tita

ob 80-letnici izhajanja

za poseben prispevek

k razvoju planinstva

v Sloveniji

odlikovano

z redom zaslug za narod

s srebrnimi žarki

**IZ MURE
 Z LJUBEZNJO!**

**OBLAČILA
 TUDI ZA
 PLANINCE!**

ANTHRON — PRVO SLOVENSKO JAMARSKO DRUŠTVO

(Ob 90-letnici organiziranega jamarstva v Sloveniji)

ANDREJ KRANJC

18. avgusta 1889 sta domačina iz vasi Veliki Otok pri Postojni, Franc Dolenc in Jožo Vilhar, uspela dokončno prekopati zasuti vhod in stopiti v Otoško jamo, eno izmed jam v sklopu Postojnskih jam. Odkritje te preko 600 m dolge jame z velikimi, obokanimi rovi, bogatim kapniškim okrasjem in skrivnostno šumečo podzemeljsko reko Pivko je tako navdušila domačine in Postojnčane, da so še istega leta ustanovili jamarsko društvo z imenom »Anthon«^{*} (= grško »jama«). To je bilo prvo slovensko in obenem prvo slovansko jamarsko društvo, a tudi sicer eno izmed prvih jamarskih društev na svetu. Leto 1889, to je leto ustanovitve Anthrona, je Jamarska zveza Slovenije izbrala za leto, ki ga štejemo kot pričetek organiziranega jamarstva na Slovenskem. V 90 letih se je jamarstvo pri nas razvilo v množično dejavnost in danes Jamarska zveza Slovenije vključuje preko 20 jamarskih društev oziroma klubov po vsej Sloveniji. Odkritje Otoške

^{*} V grško-slovenskem slovarju (A. Dokler, A. Breznik, F. Jere) iz leta 1915 je na str. 78 beseda τὸ ἄντρον, lat. antrum = jama, votlina.

Četrto jezero v Pivki jami, kot so ga videli člani Anthrona

Anton
Dietrich
(1852—1909)

jame je bilo neposredni povod za ustanovitev Anthrona, vzroki pa so bili globlji in je bila ustanovitev tega našega prvega društva le zaključek daljšega zorenja in pripravljanja.

19. stol. lahko imenujemo »doba velikih odkritij« v svetovnem jamarstvu in krasoslovju. Senzacionalna odkritja, med njimi tudi odkritje notranjih delov Postojnske jame 1818 (pomožni jamski svetilničar Luka Čeč iz Postojne), so na splošno širila zanimanje za kras in še posebej za kraške jame. V drugi polovici tega stoletja se je pričelo organizirano raziskovanje krasa in jam in je nastalo jamarstvo oziroma speleologija. Najstarejše znano pravo jamarsko društvo v Evropi je bilo ustanovljeno 1860 v Švici — Höhlenklub (= jamsko društvo) von Appenzell. To je bilo društvo ljubiteljev, ki so obiskovali jame v okolici Appenzella. Delovanje tega društva je bilo čisto lokalno in ko je po nekaj letih obstoja razpadlo, za seboj skoraj ni pustilo sledov in ni vplivalo na svetovno jamarsko dogajanje (Shaw T., A History of the Scientific Investigation of Limestone Caves, Leicester 1975).

1879 na Dunaju ustanovljeno jamoslovno društvo »Verein für Höhlenkunde« je prvo v vrsti velikih speleoloških društev, ki so nastala konec 19. stol. v okviru posameznih narodov. Pobudnik in organizator tega dunajskega društva, Franc Kraus, se je jamarsko udeleževal v veliki meri prav na našem, predvsem na postojnskem, krasu. Zaradi

Alojz
Kraigher
(1849—1903)

finančnih težav se je »Verein für Höhlenkunde« 1885 priključilo kot »Section für Höhlenkunde« (Jamarska sekcija) k avstrijskemu »Touristen — Club-u«. Dunajsko društvo, v katerem so bili včlanjeni takratni vodilni avstrijski speleologi in krasoslovci, je imelo zelo velik vpliv na jamarstvo po vsej Evropi. 1883 so se jamarji, ki so raziskovali Tržaški Kras, največ Škocjanske jame, organizirali kot jamski odsek pri »Section Küstenland« (Obalna sekcija) v okviru nemško-avstrijskega planinskega društva (DÖAV). V tej sekciji je bilo včlanjenih tudi precej Slovencev, med njimi so bili celo nekateri vodilni raziskovalci, vendar tega društva vseeno ne moremo šteti kot slovenskega, čeprav je bilo ustanovljeno in je delovalo na ozemlju današnje SR Slovenije. Istega leta kot Anthron je bilo ustanovljeno tudi prvo nemško jamarsko društvo, leta 1892 prvo angleško (Yorkshire Rambler's Club) in 1895 »Société spéléologique de France« (Francosko speleološko društvo), na pobudo znanega francoskega raziskovalca Martela.

Konec 19. stol. je bila torej situacija za organiziranje jamarske dejavnosti po vsej Evropi zrela, pri nas pa še toliko bolj, saj so tod že sredi stoletja raziskovali takratni najvidnejši evropski speleologi, obenem pa je močno izžarevala svoj vpliv na okolico tudi Postojnska jama. Raziskave globokih brezov na Krasu, da bi v njih odkrili podzemeljsko Reko oziroma vire pitne vode za Trst, so gotovo močno odmevale tudi

v Postojni. Še večjega pomena pa je bilo zanimanje takratnih vodilnih speleologov, predvsem Krausa, za postojnski kras.

Že precej let pred ustanovitvijo Anthrona je bila v Postojni skupina domačinov, od preprostih delavcev do pomembnih tržanov, ki se je v prostem času ukvarjala z opazovanjem povodnji na Pivki, preiskovala kraški svet nad Postojnsko jamo, ugotavljala povezave med podzemeljskimi jamami in oblikami na površju, ipd. Delovanje te skupine je vzpodbudil F. Kraus s pomočjo posredovanja okrožnega glavarja Antona Globočnika. Kraus je pripravljala monografijo o krasu, pod naslovom »Höhlenkunde« je izšla na Dunaju leta 1894 in je prvo sintetično delo o krasu (Bohinec V., Jamarski priročnik, Ljubljana 1964), in podatke za to knjigo je dobil v veliki meri prav s postojnskega krasa. Deloma so mu jih pisмено sporočali domačini, ki so kasneje tvorili jedro Anthrona, deloma pa jih je zbiral sam ob svojih obiskih v Postojni.

Člani te, formalno sicer še neorganizirane jamarske skupine, so zaznamovali pot do Magdalene in Pivke jame (Postojnski jamski sistem), postojnski urar Matija Petrič in Anton Burger, oče pisateljice Ilke Vašteto, sta Krausu redno poročala o pripravah in o vodnem stanju na Pivki (Savnik R., 150 let Postojnske jame, Postojna 1968). Viljem Putick, slovenski raziskovalec češkega rodu, je že 1885 izmeril površje nad Postojnsko

Jan Ružička
(1854—1930)

Tudi člani
Anthrone
so se na
tak način
spuščali
v kraška
brezna

jamo in označil vse pomembnejše točke, pri čemer mu je veliko pomagal Petrič. Čeprav ni znano, da bi bil Putick kdaj kasneje član Anthrone, vsceno lahko rečem, da je bil tudi on med tistimi, ki so pripravljali ustrezno vzdušje in strokovno podlago za njegovo ustanovitev.

Da ustanovitev Anthrone ni nenaden, zaradi odkritja Otoške jame sprožen dogodek, priča Krausovo pismo z dne 28. 4. 1885 okrožnemu glavarju v Postojni. V njem Kraus med drugim sporoča pozdrave za Petriča in sprašuje, kaj je ta povzel v zvezi z ustanovitvijo podružnice »Oesterreichische Touristen Club-a« v Postojni. Istega leta se je namreč temu klubu pridružilo tudi dunajsko »Verein für Höhlenkunde«. Pismo kaže na pobude od zunaj in moramo torej šteti Krausa kot neposrednega pobudnika Anthrone. Vendar pa v Postojni ni nastalo tako društvo, kot si ga je želel Kraus. Razdobje 4 let, ki so minula od Krausovih pobud pa do ustanovitve, samostojen položaj Anthrone in tudi samo njegovo ime kažejo na to, da postojnski jamarji niso želeli biti tak klub — dunajska podružnica — in da torej tudi niso želeli biti nemško (avstro-ogrsko), ampak predvsem slovensko društvo, kar je bilo takrat zelo napredno. Postojnski jamarji, člani Anthrone, so bili ljudje, ki so se zavedali slovenske pripadnosti in so prispevali svoj delež za slovenstvo v takratnih hudih časih, ko je šlo za obstoj slovenskega naroda.

Jedro Anthrona so sestavljali: trgovec Anton Dietrich, član Jamske komisije pri Postojnski jami in načelnik odbora za upravo premoženja Alojz Kraigher (oče pisatelja Alojza Kraigherja), posestnik Anton Lavrenčič, postojnski fotograf in tiskar Maks Šeber, geometer češkega rodu Jan Ružička, član Jamske komisije in načelnik Prostovoljnega gasilskega društva urar Matija Petrič in jamski delavci Anton Šibenik, Anton Verbič in Josip Vilhar, ki je 1886 odkril po njem imenovani Vilharjev rov v Postojnskem sistemu.

Ena najvažnejših nalog, ko so si jo zadali člani Anthrona, je bilo raziskovanje podzemskih zvez med novo odkrito Otoško in Postojnsko jamo na eni ter Pivko jamo na drugi strani. Njihova raziskovalna oziroma odkrivalna dejavnost je bila v prvih letih obstoja Anthrona zelo živahna:

1889 — Odkritje Otoške jame (Vilhar), raziskava brezna Ruglovica (Lavrenčič)

1890 — odkritje zveze med Tartarom v Postojnski jami in podzemeljsko Pivko (Vilharjev rov)

1891 — prodor po podzemeljski Pivki do Otoške jame, odkritje Lepih jam — najlepših rogov turističnega dela Postojnske jame (Kraigher)

1893 — spust v Magdaleno jamo (Šeber), prodor do konca in izmera jame Lekinke, pritoka podzemeljske Pivke (Kraigher, Ružička), plezanje 40 m visoko v kamin v Pisanem rovu (Kraigher, Dietrich), raziskava Zgube jame (Kraigher). Istega leta so, skupaj z Martelom, Kraigher, Šeber, Ružička, Vilhar in Šibenik ob zunanji pomoči Krausa in Puticka prodrli po podzemeljski Pivki do Magdalene jame.

Pri tem je treba pripomniti, da so ravno veliki uspehi članov Anthrona pri raziskovanju Postojnske jame (po njihovi zaslugi je postala takrat najdaljša jama v Evropi) vzpodbudili Martela, da je prišel iz Francije in se skupaj z njimi lotil raziskav v Postojnski jami. Da je bil z Anthronom zelo zadovoljen, pričajo zahvale v njegovih delih.

Sredi 90. let preteklega stoletja je dejavnost društva Anthron iz še ne dovolj pojasnenih vzrokov zamrla in z njo je zamrlo tudi društvo samo.

Čeprav je imelo društvo Anthron izrazito lokalni značaj, pa je doseglo jamarske uspehe, ki so, predvsem za samo Postojnsko jamo, trajnega pomena. Zaradi jamarskih uspehov in zaradi sodelovanja s takratnimi najvidnejšimi svetovnimi speleologi, je postalo znano daleč prek lokalnih meja in je s tem zagotovo posredno pripomoglo tudi k razvoju jamarstva drugod v Sloveniji in v svetu.

Za zaključek lahko ponovim, da je bilo društvo Anthron, ustanovljeno 1889 v Postojni, samostojno in slovenskega značaja. Anthron ni bil le ljubiteljsko društvo, ampak je imel cilje, ki so temeljili na strokovnem delu — raziskovanju jam, kar nam daje še posebej pravico, da ga štejemo tudi za naše prvo speleološko društvo in torej neposrednega predhodnika današnje Jamarske zveze Slovenije. Čeprav je bil lokalno društvo, so njegovi člani poznali velik del notranjega krasa. Med fotografijami, ki jih je član Anthrona M. Šeber prispeval za Krausovo knjigo »Höhlenkunde« in za znamenito Martelovo delo »Les Abîmes«, so poleg motivov s postojnskega krasa in iz Postojnske jame tudi slike izvirov Bistrice (Ilirske), iz Rakovega Škocjana, s Cerkniskega ter s Planinskega polja. Delovanje in uspehi prvega slovenskega jamarskega društva Anthron popolnoma potrjujejo pravilnost odločitve Jamarske zveze Slovenije, da naj se leto 1889 — leto ustanovitve Anthrona v Postojni — šteje za pričetek organizirane speleološke dejavnosti na Slovenskem.

ANDI 1978 MACHU PICCHU

DR. JOŽE ČETINA

Ko sva v kuhinji videla samevati Čajza, pričakovala pa že vso veselo družino, se je najino zadovoljstvo po vzponu na Pisco brž razblinilo. Opustila sva načrtovani vrisk zmagošlavja in razočarana sva prisledla na kamne, ki so v kuhinji nadomeščali stole. Osem dni jih že ni nazaj in tudi nobenega glasu o njih. So premagali Huascarano ledenik in srečno prišli v dolino? Najtežja je prav ta mučna negotovost! Spet so naši pogledi v praznovrnem upanju kar naprej uhajali v temo proti severnemu bregu jezera, in končno se je v daljavi tudi tokrat nekaj zasvetilo. Planili smo iz šotora in nestrpnost opazovali luči, ki so se počasi bližale in se v neenakomernem ritmu skrivale za skalovjem ob cesti. Potem se je iz teme izluščila oblika vozila in spoznali smo Ricardov tovornjak. Tu so! Vsi trije hudo utrjeni, toda zdravi in zadovoljni. To je bil najlepši zaključek tega lepega in dogodkov polnega dne! Utrujenost

Je bila na mah pozabljena in veselo smo si pripovedovali dogodivščine zadnjih dni. Celo Ricardo, ki ni ničesar razumel, se je zadovoljno nasmihal. Po malem smo mu že prirastli na srce, pa tudi v Limo nas bo lahko odpeljal in to zanj pomeni kar lep zaslužek.

Dan nato je bila baza podobna mravljišču, v katerega je nekdo dregnil. S pospravljanjem je pač dosti več dela kot s postavljanjem. V kuhinjskem šotoru se je prevrgel gorilnik s čajem in šotor se je v hipu spremenil v bakljo, iz katere smo reševali, kar se je rešiti dalo, na srečo še pravočasno tudi jeklenko s plinom. Niti ta smola nas ni oropala dobre volje, saj se je na koncu vse le srečno izteklo, pa še nekaj prijetnih dni nas čaka. Prave postelje, pravi stoli namesto kamnov in pogrnjene mize namesto menažh na kolenih.

Nekateri pa so se najbolj veselili sladkega perujskega pliva.

Popoldne se je oglasil še Luchu za slovo in zaradi zračne blazine, naslednje jutro ob prvem svitu pa je priropotal Ricardo. Podrlí smo šotore, vse skupaj natovorili na kamion in se končno še sami stlačili med prtljago in k šoferju v kabino. Rad bi videl v srce in dušo vsakogar od nas, ko smo se zadnjikrat ozirali po belih lepoticah in stenah, ki so obkrožale dolino, v kateri smo preživeli štiri neponovljive tedne. Težo slovesa je odtehtala pomisel na doživetja, ki so bila še pred nami, pa tudi na vrnitev domov. V Yungayu nas je Ricardova žena pogostila s šunko z jajci in pivom. Oddolžili smo se s špacerijo, ki nam je še ostala, se prisrčno poslovili in se odpeljali po sončni Rio Santi na jug proti Huarazu in naprej čez Kordiljere. 4000 metrov visoki altiplano, ki so ga na obzorju omejevali ledeniki, se je kopal v blagi toploti popoldanskega sonca. Potem se je cesta polagoma začela spuščati po nešteti zavojih skozi divje soteske, dokler nismo po vedno bolj bujnem zelenju, palmih gajih, nasadih sladkornega trsa, drugih kulturnih in vse pogostejših naseljih lahko sklepali, da je obala blizu. Dvesto kilometrov dolgi puščavski pas ob Tihem oceanu smo prevozili že v mraku in nekaj pred polnočjo nas je pod svojo gostoljubno streho spet sprejel italijanski alpinistični klub v Limi.

Med tem so se politične razmere v državi nekoliko uredile. Nekateri vodilni opozicionalci so bili deportirani, 17. junija je na volitvah zmagala vladna stranka Apra in tako je bila oblast spet utrjena. Policijska ura je bila odpravljena in južnjaški temperament prebivalcev tega ogromnega mesta je spet lahko prišel do polne veljave. Ulice so bile podnevi in ponoči podobne velikanskemu sejmu, kjer vsi prodajajo, kupujejo, prekučujejo, barantajo, prizadevno in domiselno ponujajo na tisoče vseh mogočih koristnih in nekoristnih predmetov, najrazličnejše vrste peciva in sadja so razstavljene kar na velikih pladnjih po pločnikih, na vsakih nekaj metrov se cvrejo različni s krompirčkom na vrhu špile, ki jih prodajalec stalno namaka v različne omake, kokice iz koruze, ki jih poznamo tudi pri nas, listi koke, če si malo bolj korajžen, prideš zvečer tudi do kokaina ali celo marihuane, rokavice, kape, borše, čempe iz lamine volne, kipe iz žgane gline, ponči, izdelki uličnih slikarjev, preproge, zanemarjeni hipiji, krzno, indijanske piščali s tistim polnim, skrivnostno otožnim zvokom, sloki, plavooki gringoji, cesti prepuščeni otroci se v liri valjajo po umazanih in strahovito zasmetenih tleh, dvanaest ali trinajstletna deklica z živim punkeljkom na hrbtu, policaji z brzostrelkami in metriskimi pendreki, disco klubi, mornarji vseh zastav, prostitutke, dolarski črno-borzičanci, ulični govorniki pridigajo o bližajočem se sodnem dnevu, čez polnoč odprte trgovine, señor compra, gracias, señor, paga cuanto quieres, v ta vihar ni živčav se meša hrup armade avtomobilov, ki se po nekih posebnih, prav elegantnih zakonitostih prebijajo skozi kaotično gnečo, na stopnicah majhnih, pisano obarvanih, zdelanih avtobusov krilljo sprevodniki z rokami in — por favor señores — kar med vožnjo na ves glas vabijo potnike, vozovnic ne izdajajo, denar pa mečejo enostavno v vedro za vrati, taksisti za enako razdaljo računajo tudi do štirikrat različno ceno, hodim po ulicah, se prerivam skozi množico, razcapani črnooki, črnolasi otroci me vlečejo za rokav, señor un sol por favor, desetina lačnih ročic v hipu raztrga rumeni bankovec, si ogledujem to vrvečo, živo razstavo, pasem oči in si želim prazen tovarnjak namesto z umazanimi cunjami nabutani nahrbtnik.

Stopim iz taksija pod bronastim spomenikom velikega Franzisca Pizarra. Njegovo komaj za dečka majhno mumijo sem si ogledal v vitrini stranskega oltarja bujne renesančne katedrale, ki tvori celo južno stranico veličastnega trga Plaza Armas. Na vzhodni strani trga za močno železno ograjo kraljuje mogočna kolonialna vladna palača. Na kupoli vihra državna zastava, na vseh vhodih negibno stoji mrka straža z ukrivljenimi sabljami, v tradicionalnih črno-rdečih uniformah in medeninastih, pretorijanskih čeladah. Na velikanskem trgu je malo ljudi, skoraj več je do zob oboroženih policistov v temno-zelenih uniformah in čeladah. V skupinah obvladujejo vse vogale trga in ulic, ki se stekajo vanj. Posebno spoštovanje mi zbujajo orjaške, na koncu še zadebeljene gumi-jevke, ki jih držijo stalno pripravljene v rokah, in previdno zavijam proti ulici Union.

Na začetku ulice nepremično stoji dvojni kordon policajev, za njim se kot odrezano začenja tisti sejamski živžav. Zberem korajžo, se prefiltriram skozi kordon in se radovedno prerivam naprej. Na vsaki strani križišč spet kordoni. Od daleč nerazločno zaslišim skandiranje in grem v tisto smer. Sredi križišča večja skupina srednješolcev v zboru ponavlja parole. Viva la libertad, abajo la represion, vrstijo se krajši strastni nagovori, množica se nevarno voča, drugi spet neprizadeto prekupčujejo ali hodijo po svojih opravkih. Naenkrat se iz stranskih ulic pojavijo zamreženi gasilski avtomobili z naperjenimi cevmi, od nekod zaslišam nekaj predirnih pliskov in kot bi kragulj treščil med vrabce, se množica v divjem begu rešuje na vse strani. Zatečem se v neko pasažo, zunaj pa s polnim plinom drvi oklepni avto in bombe s solzilcem padajo na vse strani. Kdaj sem nazadnje prelival solze? Ko je moj medvojni, sicer zelo simpatični profesor za kemijo s svojimi smešnimi eksperimenti spravil jok vso gimnazijo. Zdaj sem brez kakršnegakoli notranjega razloga spet izdatno točil solze. Komaj četrte ure kasneje je Union, ena najživahnijših ulic v Limi, spet vrvela. Kot da se je razvedrilo po kratkotrajni poletni nevihti. Le vsem z menoj vred so se še tako čudno lesketale oči.

Dan pozneje smo se z reaktivcem, nabasanim s turisti z vsega sveta, peljali proti jugovzhodu. Komaj dva tisoč metrov pod nami so se vrstile ledene konice in širni ledeniki vzhodne Kordiljere, ki so svoje jezike namakali v stotine manjših in večjih ledeniških jezer. Finska v višini 5000 metrov! Po urli poleta sem skozi okno opazil plitvo, pusto dolino in v njenem širokem kotu majhno morje rjavordečih streh. Letalo je zaokrožilo in se je jelo polagoma spuščati. Kljub redkemu zraku je pristalo s komaj opaznim sunkom. V pristaniški hall so se gnetli turisti, ki so prihajali in odhajali, ponujali so se nosači in vodiči. Prispeli smo v turistično Meko Peruja, v Cuzco. Naš vodič nas je že pričakoval in s posebnim avtobusom smo se odpeljali v majhen, prijeten hotel blizu mestnega središča. Po obveznem, kot ga je strelaj imenoval — welcome drinku — čaju iz koke, ki da preprečuje višinski glavobol, smo se spet znašli na ulicah.

Sivino neba nad obmorsko Limo je zamenjala žarka modrina nad 3500 metrov visoko ležečim mestom. Po življenjskem utripu na čistih in živahnih ulicah si takoj spoznal, da se prebivalci dobro zavedajo zlatega jame, ki jo zanjo predstavlja njihova bogata zgodovina. Skupine turistov z vodiči, ki so mlatili vse svetovne jezike, so križarile po ulicah, trgih in razvalinah templjev, si v katedralah ogledovale srebrne in še bolj dragocene lesene oltarje in na njih grozljivo naturalistične, nadnaravno velike Kristuse, Marije in svetnike s krvavečimi srci in pravimi lasuljami, prave in lažne relikvije, čudovito kamnoseško arhitekturo temeljev inkovskega glavnega mesta, ki so ga španski zavojevalci porušili in nanj postavili svoje palače in cerkve. Te so iz enakega rdečerjavega, poroznega, čeprav ponoči že hladnega kamna, ki na čuden način še vedno izžareva sončno toploto. Le po tankih črtah, ki brez malte ali drugega veziva kot ulito še danes vežejo pogosto zelo različno klesane kamne, že od daleč razlikuješ špansko nadgradnjo, kjer posamezne rustikalno oblikovane kamne veže debel sloj malte. Takšne preciznosti zavojevalci niso znali ponoviti.

Na osrednjem trgu, poleg katedrale, stoji častitljivo renesančno poslopje stare univerze iz konca XVI. stoletja. Portal je prekrit s pisanimi transparenti vseh barv. Na največjem, črnem kot žalna zastava, z zlatimi črkami piše: profesores in huelga. Profesorji in učitelji so se zaprli v stavbo univerze in že tri tedne vztrajajo v gladovni stavki za dostojnejše plače. Po zvočnikih na oknih z dostojanstvenim in umirjenim glasom govorijo množici, njihovi svojci pa noč in dan v skupinah stojijo in sedijo pred vhodom. Ko sem ta prizor slikal in filmal, sem pri ljudeh požel aplavz. Mislili so verjetno, da sem najmanj ameriški reporter in mi klicali, naj to vsekakor objavim v časopisih. Prisedel sem na klopcu in če sem sogovornika prav razumel in bi razmere skušal primerjati z našimi, bi tam univerzitetni profesor, večinoma s številno družino, moral živeti ob naših življenjskih stroških z nekako 5000 dinarji.

Turistični Cuzco šele prav zaživi, ko se mila toplota sončnega dne umakne hladnemu večeru in še hladnejši noči. Ulice, trgi, trgovine in prijetni gostinski lokali so polni turistov z vseh kontinentov, ki uživajo v ugodni menjavi dolarja in že brez tega v sorazmerno nizkih cenah. Trgovina z najrazličnejšimi izdelki drobne industrije in obrti, pri katerih bi težko našel kaj klčastega, cveti pozno v noč. Trgi so spremenjeni v stalne sejme, vsak kotiček v trgovine, barantanje je najbolj priljubljen šport, celo najpetičnejši Amerikanec strastno licitira za vsak cent, domačin skoraj vedno popusti in oba sta po svoje zadovoljna. Šele po polnoči se ta vrvež nekoliko umiri.

Po zajtrku nas je vodič — njegov stari oče je imel še jugoslovanski priimek, ki pa ga je ta le še s težavo izgovarjal — odpeljal z majhnim avtobusom na komaj pet minut hoje oddaljeno železniško postajo. Zasedli smo oštevilčene in strogo rezervirane sedeže v ozkotirnem turističnem vlaku, ki se je ob sedmih, točno po voznem redu, premaknil

s perona. Že v predmestju je v cikcakasti vožnji zavil strmo v breg. Pri tem je lokomotiva kompozicijo enkrat vlekla za seboj, nato pa spet potiskala pred seboj, dokler se nismo povzpeli dobrih tristo metrov nad mesto. Vozili smo se po visoki planoti, nekaj manj kot 400 metrov nad morjem. Na obeh straneh železnice so bila raztresena skromna polja in pašniki. Ob redkih, siromašnih naseljih je naš vlakec drdral s hitrostjo navdušenega kolesarja v dolino reke Urubambe. Čim nižje je šlo, tem ožja je postajala z alejo drznih ledenih vrhov obdana dolina, dokler končno ni bilo prostora le za železniški nasip, divjo reko in ozek pas bujnega pragozdnega goščavja. Po štiriurni vožnji se je vlakec ustavil. Bili smo še vedno približno 1900 metrov nad morjem. Ostro zarezan kanjon so na obeh straneh omejevale tisočmeterske, skoraj navpične, s temnozelenim goščavjem poraščene stene.

Pred postajo je čakalo kakih dvajset turističnih avtobusov, s katerimi smo se odpeljali po prašni, serpentinasti cesti strmo v hrib, približno petsto metrov nad dolino. Kmalu nato smo se pred restavracijo na koncu ceste kot pridni nekermanski turisti, disciplinirano gnetli okoli zgovornih vodičev, ki so kot v Dubrovniku ali Benetkah na tekočem traku vodili svoje skupine na ogled ene brez dvoma najpomembnejših zgodovinskih znamenitosti starega Peruja, razvalin skrivnega svetega mesta Machu Picchu. Inkovska arhitektura je tu zapela visoko pesem in žal tudi svoj labodji spev. Na sedlu med dvema strmima vrhovoma, ki ju obkroža širok zavoj reke Urubambe, se terasasto dviguje v svoj finale rekviem za zgodovino ponosnega in sposobnega ljudstva, ki jo je, osuplo nad surovostjo osvajalcev, zbežalo po globokih andskih soteskah v svojo zadnjo trdnjavo. Iz doline neopazno mesto templjev, palač, bivališč, ulic, trgov in stopnišč, zgrajeno po istih načelih prefinjene kamnoseške umetnosti, kot smo jo občudovali že v Cuzcu, obdana s terasami za poljedelske nasade in preskrbljeno z vodo, ki jo je iz kamna izklesan vodovod dovajal v sleherno stavbo, je dalo zatočišče baže desetletisoč izbranim svečeniškim in posvetnim beguncem. Španci ga niso nikoli odkrili, vendar so desetletja čutili duhovno in moralno moč, ki jo je skrivna metropola sevala v zasluženo ljudstvo. Zbrali so svoje sile in po še danes priljubljenem zatiralskem načelu »poišči in uniči«, prečesali vse doline, višavja in pragozdove blizu in daleč okoli Cuzca. Poklali so vse, na kar so naleteli, le Machu Picchu niso našli in živel bi bil še dalje, če mu ta morija ne bi bila spodrezala življenjskih tokov. Usamljeni so se prebivalci svetega mesta v manjših skupinah zatekli v pragozdove, se pomešali z drugimi indijanskimi plemen, delno so se pa skrivoma vrnili med zaslužene prebivalce Cuzca.

Simfonijo njihovega stavbeništva, Machu Picchu, pa je prerastlo goščavje. Zanj so vedeli kot za Atlantido in ga stoletja iskali kot Montezumin zaklad, dokler ga leta 1911 Amerikanec Bingham ni našel — skoraj po naključju.

* * *

Na obeh straneh ceste proti limskemu letališču Jorge Chávez, je na stotine in stotine kokošnjakom podobnih, spletenih ograd, v katerih prebivajo ljudje. Z vsake ograde nas pozdravlja državna zastava. Stotine in stotine zastav. Že nekaj let so te zastave magičen obrambni zid za armado buldožerjev, ki naj bi po odloku oblasti to revščino zravnali z zemljo. Ko vreme in čas zastave razcefrata, prebivalci ograd obesijo nove. In celo buldožer se ne upa voziti po državni zastavi.

* * *

Moje spoštovanje Lufthansi. Vse potnike svojega jumba je telefonično po hotelih in drugih naslovih pravočasno obvestila, da ima letalo 150 minut zamude. Potem smo brez postanka leteli do New Yorka in od tam do Frankfurta. Več kot dveurna zamuda Jatovega letala iz Frankfurta v Maribor pa je za potnike do zadnje minute ostala zamolčana.

Ko smo se zvečer, 13. junija, bližali mariborskemu letališču, so nebo nad Pohorjem prekrivali gosti, črni oblaki. Še nekaj dolgih minut in spet bomo na domačih tleh. Končno rahel sunek — in olajšanje. Letalo drsi po mokri stezi in začne počasi zavijati proti pristaniškemu poslopju. Na krila, ki se lesketajo v svetlobi žarometov, bobnajo deževne kaplje.

S terase mahajo svojci, prijatelji.

In tisti sončni majski dan na Brniku se mi je zazdel le še kot oddaljen, zbledel, komaj napol resničen spomin.

LIPOVŠKOVI SPOMINI NA POTA, PLEZANJA IN SMUČARIJE

MATJAŽ KMECL

Lepo počasi sem prebral to Lipovškovo žlahtnost, ki jo je njen pisateljski oče krstil za Steze, smučišča, stene, Mladinska knjiga pa izdala v domala bibliografski ali knji-goljubski zunanjšini. Resda je k omenjeni počasnosti nekaj prispevalo vsakdanje službeno hajkanje, da ni bilo kaj prida časa in da se je tale zapis nekam nespodobno zavlekel, toda res je tudi, da je bilo branje uživaško, kar pomeni, da sem imel že kar kmalu po prvih straneh cel kup kart ob sebi in cel kup spominov v sebi — pa smo tako lagodno posedevali ob prostih večerih z Lipovškom — sorodna in prijazna družina. Beseda je pela, spomini so zvonili z vseh strani, želje so poganjale — in to je menda vendarle najlepši kompliment, ki se kakšni knjigi lahko pripeti.

Zdaj grem pa od zadaj, od želj naprej. Lipovšek je velik popotnik; ne bi rekel zagrizen, ker se ne sliši lepo; zagrizenost nekako izključuje blaga čustva, še posebej ljubezen — pač je enostavno velik. Ni srečen, če kar naprej ne ubira najrazličnejših in celo nenavadnih, pozabljenih ali docela izvirnih popotnih kombinacij. Včasih je v kakšnem odročnem koncu tako znan in domač, da mu je človek enostavno »fovš« — recimo tam med Hribaricami in Debelim vrhom, v tisti nepregledni kotanjesti puščavi; drugič jo lepo peš ali na smučeh ubira poprek čez hribe od Blok proti Barju in ga pri tem nič kaj prida ne moti nemodnost in nerazglašenost teh poti. Vsaka pot mu je cilj, ta ali ona, prek stene ali čez skromne kucije, kajti tudi »marni tlačilci gorskih steza« mu niso tuji. Vsaka pot mu je tudi dragocen življenjski užitek. — In vse to seveda užiga želje, da bi mu bilo treba slediti, poskusiti isto.

Ker je pisec tega zapisa domala zaprisežen, precej nedomiseln »tlačilec« pa šodrovec, ima Lipovška takoj za svojega, že po prvih stezah in straneh. Skupaj z njim mu v spominih z vsem dopadenjem pozvanja jeziki iz ust od prehudih strmin in naporov, zraven pa mu neprestano radostno pleše po glavi: »Kljub vsemu je bilo lepo. Kdaj pa v gorah ni?« Skupaj z njim Ima rad Tumo. Skupaj z njim je blagohotno in malce neprišteveno hud na Avčina, ker je Špičje krstil za Lepo, češ da je zmeraj lepo, pa naj je ime literarno izmišljeno ali pa ne — zraven pa v isti sapi nepoimenovano (?) sedelce krsti na isti način za Lepo sedelce — samo zato, da bo »v hvaležen spomin na trenutek gorske sreče« (takšne reči lahko nastajajo samo iz velike ljubezni in zagnanosti, z udeležbo močnih čustev, ki seveda niso nikdar čisto pravična — v tem primeru seveda predvsem do Avčina). Ali pa: kako sem se nekega prelepega poletnega julij-skega dne po šodru dol izpod Vršakov popeljal do Lipovškovega ljubljenskega, Jezera ali Mlake pod Vršaki, oprezal za zelnariško senco v njem in jo potem poprek, prek najlepših gorskih (Zlatorogovih) vrtov ubral do Ledvičkel Pri Adamu in Evi me navda celo kanec ponosa, svoj čas sem se tam spuščal celo navzdol na Jezerski preval — bil je prav tako lep dan, ali pa še lepši, in enako lepo, do danes s pozlačenim sentimentom opremljeno, kakor v Lipovškovi knjigi. Ob kakšni terminologiji se dopolnilno prebliskne kakšna stara pomisel; recimo ob tisti okoli Doline Zajezeram, ki je v svoji slovniško-zemljepisni neusklajenosti res nekam čudna: Kaj pa, če je ime, kakor je zapisano, nastalo v slabem slišanju in pisanju iz narečnega Dolina za jeze-ram(i) — zadnji -i je po moderni vokalni redukciji že zdavnaj izgubil. In je reč preprosto pa smiselno Dolina z jezeri (jezerami). Pa spet spomin — to pot na »znamenito zarezo« vrhu Debelega vrha, in zadovoljstvo, da sem že pravič nazaj grede našel obhod po južni strani (no, obilni sledovi kažejo, da nisem bil ne prvi ne edini bistroglavec za ta del). In tako naprej — ob večerih; skoraj bi bil začel pisati spomine.

Lipovškovo pisanje namreč potegne za seboj. Resda ne zmeraj enako; včasih, v zgod-njših spisih, malce manj; tudi takrat, kadar malo preobilo in prenaslag podocira in pogodnja čez množični glasbeni in gorniški okus, čez slabe manire za ta del, čez šunder in polivinilno svinjarijo — čeprav smo z njim precej sorodnih misli. Zato pa toliko bolj, kadar se znajde v najplemenitejši gorski in duhovni samoti, ko razpre (nemajhno) duhovno obzorje na stežaj, človeško plemenitost poprek, ko mu lepoto doživljanje kliče iz nepreglednih spominskih skladov cele mimohode drobnih in veli-kih čudovitosti.

Natančno se vidi pri tem, da z leti vsa ta zagnanost sploh ne kopni, da mu postaja vse razsežnejša, vse globlja, zaljubljenost vse bolj vročeglava; v najmlajših plezarije se spusti šele potem, ko večina zagnanih alpinističnih mladincev že zdavnaj samo še keglja in balinca ob vrčku pliva. Večni hribovski mladinec Lipovšek praznuje petdeset-letnico (!) svojega prvega plezanja v Severni steni s samotarsko, zraven pa mladostno zagnano in obenem zrelo uravnovešeno ponovitvijo teh skal, ki so se za jubilej že

malce oblekle v led: andante maestozo patetico in zraven vivace kar se da (uporabljam te izraze, ker gre pač tudi za glasbenega mojstra, ki je svojo knjigo uredil kot nekakšno veliko partituro v treh dejanjih z uverturo in medigrami). Sam je pri jubilejni plezariji hvaležen in prepričan, da je imel v življenju izjemno srečo — ampak kdo zmore kar tako kaj takega? Ne gre pri tem samo za telesne spretnosti in zmogljivosti, marveč za zanos in duhovno moč, za tisti plemeniti, čeprav komajda razložljivi ali sploh nerazložljivi gon, ki takšno dejanje upraviči pred samim seboj, ki ga sploh zaukaže?

ln zdaj smo tam, se zdi, pri bistvenem. — Vsa Lipovškova pota so presvetljena, prepojena s silovitim notranjim žarom, z duhovno potrebo. Včasih se sicer zazdi, da je ob samem popotovanju takšno stanje celo še nekako neoblikovano, nezavedno, in ga je potem šele pisateljski spomin v žlahtnem ustvarjalnem zanosu dooblikoval in priklical v zavest z vsemi brezštevilnimi konkretnostmi in podrobnostmi — toda kateremu planinskemu pisatelju ni spomin najpomembnejše orodje? Pot je substratno, temeljno doživetje, spomin pa poskrbi za tisti superstrat, v katerem nezavedno postane zavedno, gorniški užitek literarno besedilo, pot duh. Notranji žar se spremeni v zanos besede, izraza. Več ko ga je, bolj doni beseda — čeprav se zdi sama po sebi preprosta. Ni potrebe po kakšni posebni slogovni umetnosti, če je kaj tega duha in znanja, pa čeprav seveda še zdaleč nočemo reči, da Lipovšek teh umetnosti ne obvlada. Hočemo reči samo tole: kaj pomaga vsa artificialnost, če ostaja sama sebi namen? V literaturi je mogoče večkrat srečevati strani, ki izdajajo šibkega stilista, ki pa se nam vseeno neizbrisno vtisnejo v spomin — pač po svoji notranji, ozadnji duhovni moči. Ker Lipovšku tega notranjega znanja zlepa ne zmanjka, tudi njegovo pisanje ni zlepa dolgočasno (danes žal prepozabljena in prezapostavljena, prepodce-njevana odlika); ko pa se in kadar se ta žar srečno ujame s širšim duhovnim kontekstom in izbrano besedo, so pred nami naravnost odlične literarne strani.

Pri tem naj ostane. Rekel sem, da sem se za prebiranje že kmalu po prvih straneh opremil s kartami; moram dodati: ves čas sem gledal vanje in v istem trenutku nanje tudi pozabljal — pri literaturi ne rabiš kart.

Zdaj moram samo še izrecno razširiti pogled: kaj Lipovškova knjiga pomeni za slovensko planinstvo in slovensko esejistično literaturo. Predvsem odličen dosežek: je izredno generacijsko pričevanje, obenem ponuja model izjemno humane oblike planinstva, odpira številna vprašanja načelne in praktične narave (smisel planinstva, toponomastika, okoli potov, prihodnosti ipd.), v isti sapi pa ne zanemari svoje lastne estetike — pri čemer zmore kakšenkrat tudi tako poetične strani, kakor jih beremo pri osivlem Kugyju (bolj ko je bil Kugy slv, bolj je bil poetičen), in tako stvarne kakor pri Tumi — zvečine pa seveda takšne, kakršne plše samo Lipovšek.

Preprosto in malce familijarno (saj smo planinska družina) rečeno: Odlični stari fant Lipovšek, spet se je izkazal!

SREČANJE S PIRENEJI

FRANČEK VOGELNIK

Priznam, nikoli jih nisem imel v načrtu, predaljni so se mi zdeli. Čeprav se imam le dobrim planinskim tovarišem zahvaliti za večino planinskih popotovanj v daljne gore, sem vedno z lahkoto držal svoje sanje na vajetih, kadar je šlo za Pireneje. A hudomušna usoda me je lansko leto na vsem lepem postavila pred dejstvo, da imava z Ladom zagotovljen prostor v avtobusu, s katerim bodo jeseniški planinci odraščali v španske gore. Takšne priložnosti pa ne kaže zametavati.

V okvirnem programu berem: »Odhod z Jesenic 15. julija 1978 ob 22. uri prek mejnega prehoda Rateče, po Kanalski dolini, skozi Trbiž, mimo Milana, skozi Genovo do Nice. Prihod v večernih urah. Kamp. Nadaljevanje vožnje po Azurni obali mimo Marseille, Montpelliera do Barcelona. Kamp. Po kratkem ogledu mesta nadaljevanje vožnje skozi Lerido do vznožja centralnega območja Pirenejev. Taborišče v Benasquu. Izleti, ture in močni vzponi v skupine Posets (3375 m), Maladeto (3350 m) in Aneto (3404 m). Izleti do ledeniških jezer, planinskih koč ali na nižje vrhove... Povratek: Gavarnie, Toulouse, Marseille, Nica. Nočitev...»

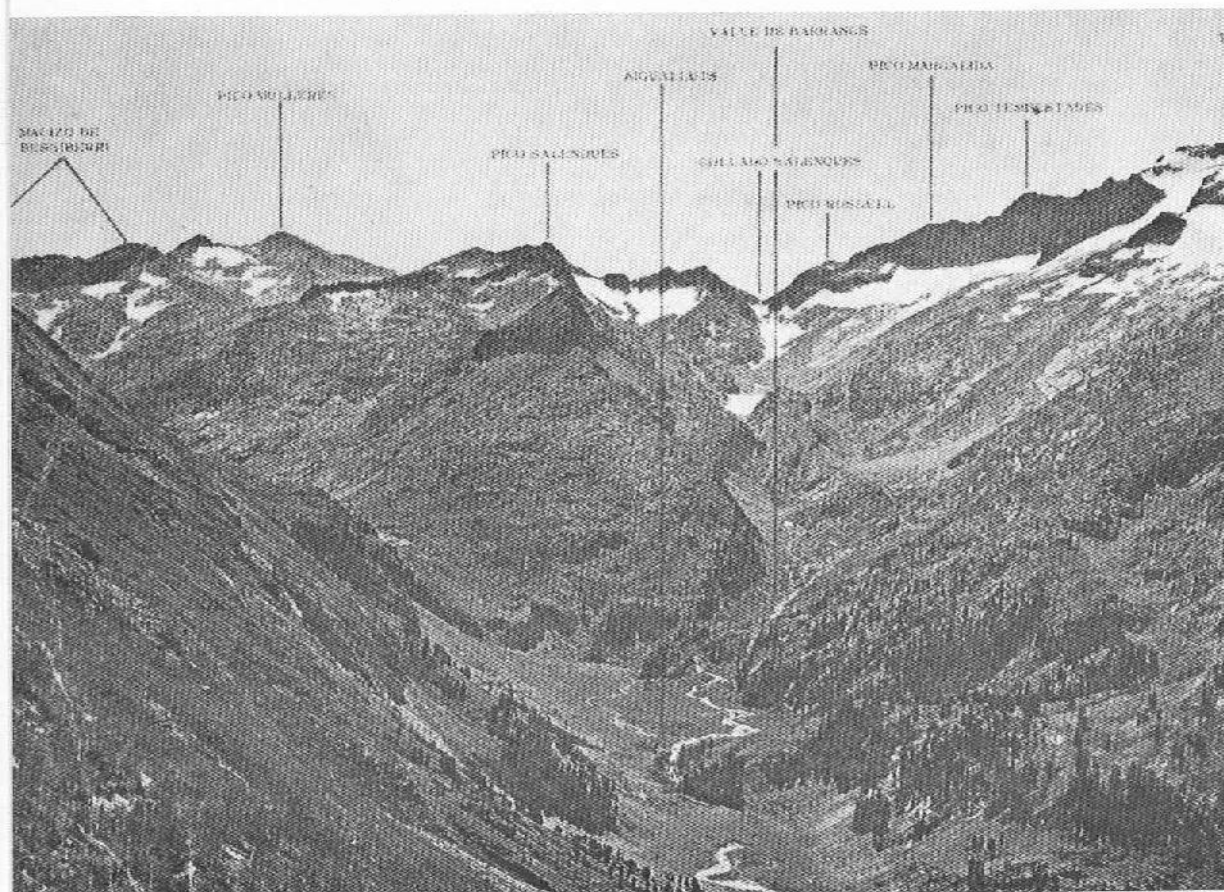
Rajda zvenečih imen, ob katerih mora vztrepetati ahasverska žilica slehernega nomada, kaj šele planinca, ki je tudi sredi najbolj puščobne pokrajine ves iz sebe, da je le

dovolj visoko nad morjem. A to potovanje bo razpeto med hrupno Azurno obalo in trubadursko Provanso, med gornjeitalijansko nižino in razdrte grmade španskih sierr, med palačo monaške princeze v senci scrkljanih palm in šotore, znesene z vseh vetrov in prislonjene k razbrazdanemu čelu kakšne pozabljene groblje na koncu zadnje gorske doline, med elitne soareje za svetovne petičneže in podravkine juhe, ki jih bomo cmarili sedé na kakšnem trohnečem deblu ali granitnem okrušku.

Za nami je dolga nočna vožnja po gornjeitalijanskih avtocestah, sončno, bistro jutro v zelenih Ligurskih Apeninih, vrtoglavi genovski viadukt, menjavanje predorov in mostov nad Riviero, Azurna obala (kjer se nekako nismo mogli zediniti za utaboritev), slikovita Provansa. Hitimo po valovitem Sredozemskem primorju. Množica toplih vtisov in utrinjajočih se misli, ki tipajo v minula tisočletja iz usedline tistih let, ko smo poskušali v hladu univerzitetne knjižnice iz učenih knjg doumeti bogato sredozemsko kulturo. Vinogradi. Makija. Gozdovi. Sadovnjaki, zoreče breskve. Med drevesnimi krošnjami domačije. Vse se mi zdi nekam znano. Seveda, saj to je pokrajina, ki so jo upodabljali francoski impresionisti, tukaj so v mgotavem morju svetlobe ustvarjali svoja platna. Zdaj vse to mnogo prehitro drvi mimo nas, kakor da je na svetu še nekaj pomembnejšega kot preživeti v tihoti in zbranosti kakšen dan ali teden ali mesec v tem slikarskem eldoradu.

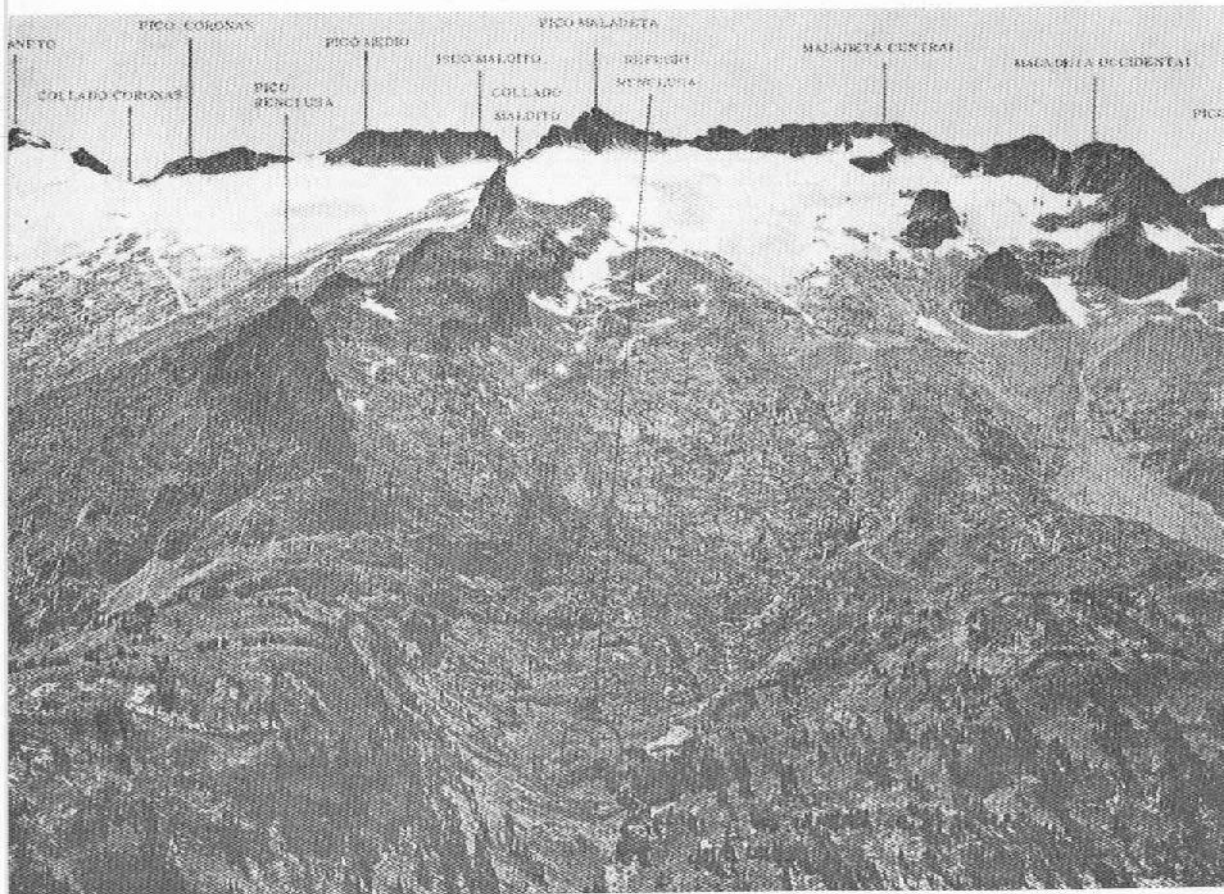
Od severa, s francoske strani, se bližamo Pirenejem. Površje je čedalje bolj vzvalovano, zakraselo, rastlinstvo borno, vinogradi redki, iztrgani iz kamna. Hribovje se zaganja vedno višje, na drugi strani ceste pa mirno ždijo široke lagune. Kakšno nasprotje: poprej sijoča kultivirana pokrajina, zdaj pa sama odbijajoča kraška puščoba in slana močvara, kjer bi moral brestl nekaj kilometrov daleč, da bi ti voda segala do popka. V Perpignanu je konec udobnega drvenja po gladki avto cesti. Smo že daleč v Pirenejih, četudi snežnikov še ni videti. Mesto leži v nižini. Ta se široko odpira proti morju,

Pogled na Maladeto od severa

ki je za našim hrbtom. Têtska dolina, naplavina gorskih potokov in hudournikov, se hitro oži. Obakraj ceste je skrbno obdelana, preprežena z namakalnimi jarki, po katerih žubori bistra pirenejska voda. Površina, sadje, ciprese. Že včeraj smo brezobzirno vihrali mimo nešteti stožnic, kjer so se nam iz gajbic žametno smehljale zrele breskve, danes pa smo na podeželski cesti in je kratak postanek lažje izsiliti. Skratka, nekaj kilometrov pred Vinco proda srečni plantažnik skoraj ves pridelek sadja željnim Kranjcem. Sin mora kar naprej tekatl nekam daleč v sadovnjak in prinašati polne gajbice, dokler se nam ne zataknejo. Še enkrat ga zmanjka, a tokrat ni šel po breskve, marveč po sladoled, ki si ga je pošteno zaslužil, mi pa v avtobus, ki se je spremenil v letečo breskovo plantažo. A ne pridemo daleč. Za prvim večjim ovinkom se skozi napol zastrta okna zaiskri v razbeljeno notranjščino avtobusa velika vodna ploskev, po kateri na vse pretege čofotajo kopalci. Ob tem skrajno izzivalnem prizoru se razleže vsesplošen krik in vik. Vodstvo mora ugotoviti, da lahko najhujše prizadetim pomaga vsaj dveurno intenzivno namakanje v blagodejnem mokrem akumulacijskega jezera. Kdor ima kopalke pri roki, se lahko šteje za jasnovidca, kdor jih ima na sebi, pa za preroka. Žalujoci ostali pa na obali nabirajo sončarico.

Dolina se mestoma zoži v sotesko, pobočja so sveže zelena, gozda je vedno več. Pod cesto se prevrača razpenjeni Têt. Vasi, starodavne trdnjave, divjina, prepadne granite strmine. V Mont-Louisu (1600 m) se ustavimo, da bi premislili, ali bi nadaljevali pot skozi Font-Romeau (1800 m) ali skozi Saillagouse (1305 m). Obvelja slednje. V bistrem ozračju lahko občudujemo gorsko pokrajino vsenaokrog. Vrhovi so večinoma dvatisočaki, prostrana, položna pobočja pa morajo biti pozimi pravi raj za smučarje. Za après-ski in avant-ski in za striženje zlatega runa pa skrbi množica hotelov v Font-Romeauju, ki so zdaj videti silno krotki. Cesta se spusti do 1100 metrov, nato se

pa povzpne na sedlo Puymorens (1915 m). Nedaleč od tod se odcepi cesta skozi francoske Pireneje proti severu, mi pa nadaljujemo pot proti zahodu, na Pas de la Case (2091 m), kjer prestopimo mejo Andore. Pobočja nad cesto in pod njo so prerasla s cvetočim rjastim slečem. Najvišja točka je Port d'Envalira, 2407 m. Kratak oddih, da se odžejamo in razgledamo. Najvišja gorska skupina v sosesčini je Font Nègre. Vrhovi segajo do 2825 m. Goli, strmi granitni stožci. V planinskih podplatih ne čutimo posebno nadležne srbečice, ko jih gledamo. Oblike, ki se jim zob časa že precej pozna. Če traja erozija kakšnih 40—50 milijonov let, se tudi najtrši granit ne more upirati.

Lepo speljana cesta se spušča proti mestu Andori (1100 m). Ker v tej tesni dolini, opasani z okopom komaj prehodnih gora, ni prostora za industrijo, še za hiše komajda, se je v tej svobodoljubni deželici razbohotil prečno kramarski stan. Trgovine so zalozene z vsem, kar si moreš želeči. Medtem ko strmimo v gore blaga, ki preplavlja prodajalne in pljuska na pločnike, obžalujemo samo eno: da ni nikjer nobene samopostrežne banke. Trgovcem, ki pogrešajo kupce, bi s tem naredili veliko veselje. Tako se pač moramo s polnimi naročji kruha, mleka, ovsenih kosmičev in podobnih živil napotiti proti avtokampu na strnišču ob šumeči Valiri.

Andora je odprta samo proti jugu, proti Španiji. Izvili smo se sicer iz tesnega objema granitnih grmad, preden pa bomo zagledali Maladeto, se moramo pregristi skozi blodnjak sedimentnega predgorja. To so sierrre, ki se prislanjajo k prastaremu granitnemu in gnajsnemu jedru Pirenejev. Ceste se vijejo po vijugastih tesnih dolinah in soteskah, ki so jih izdolble gorske reke, tu pa tam se prekobalijo tudi čez divje gorske hrbte. Vožnja po soteskah in čez sierrre morda ni preveč udobna in varna, zato pa se očem ponujajo takšni prizori kakor malokje na svetu. Škoda, da se ne smemo ustavljati povsod, kjer bi radi, ker bi s tem ovirali promet. Fotokronisti se morajo odreči kopici motivov. In ko smo spet v veliki kotlini in se po postanku v Trempu peljemo naprej, se srečamo s prvim vodnim zajetjem — enim izmed mnogih na Iberskem polotoku. Betonski kanali so iz jezera, pravzaprav iz elektrarne, razpeljani stotine kilometrov daleč po Španiji, tja, kjer poleti ne pade kaplja dežja. Na velikanski vodni gladini ni nobenih jadrnic in švilgajočih gliserjev — voda je preveč dragocena, da bi jo zastrupljali na račun raznih oblik »rekreacije«.

Izhodišče za Maladeto, ki se ponaša z najvišjim vrhom Pirenejev, je Benasque (1138 m), pohlevna stara vas, onkraj katere se divje zaganjajo proti nebu drnaste strmine skoraj do višine 3000 metrov. Sonce že trudno visi na zahodu, zato se nič ne ustavimo, temveč zdravimo sedem kilometrov daleč po Eferski dolini navzgor, dokler ne zagledamo velike trate, ki jo je mati narava namenila za taborjenje konec 20. stoletja. Sicer pa nimamo kam: cesta naprej je v gradnji, turisti nimajo na njej kaj iskati. V prepričanju, da je avtokamp odprt za vse narode, se zapeljemo čez krhek mostiček in se začnemo pripravljati na nomadske oblike životarjenja. Kmalu pa moramo uvideti, da je to čisto planinsko okolje že hudo onesnaženo z birokracijo. Z eno besedo, ko sonce že ne bi bilo zašlo, bi morali pri prtlji pobrati šila in kopita ter se na kraju samem, v Benasquu, pogoditi za večdnevno taborjenje. Ne, ne tukaj, ta travnik je že razprodan, kjerkoli drugje. Nazadnje nam v črni temi le dovolijo, da se na črno utaborimo, ampak le za eno noč.

Dobra dva kilometra od Senarte, ki nam ni bila usojena, po Eferski dolini navzgor je lažaj od ribiške kočice nad reko terasa, nalašč tako velika, da se na njej lahko udobno utabori nekaj ducatov planincev. Plan de Campamento, 1450 m. V potu svojega obraza so morali posestnikovi predniki iz vegastega prodišča narediti cvetoči travnik: dvojna kamnita ograda je dovolj zgovorna priča. Srečni smo, da je delo že opravljeno — spali bomo na mehkih in ravnih tleh — in sicer tako dobro opravljeno, da si moramo nekaj primernih velikih prodnikov celo izposoditi, da si uredimo udobne granitne sedežne garniture pod milim nebom. Kadar bomo posedali, bomo lahko med kramljanjem občudovali bližnjo okolico, za nameček pa poslušali tisočletno pesem Esere. Tesna dolina, ki se v velikem loku ovija proti vzhodu okrog Maladete, ima tukaj smer sever—jug. Na severni strani je pet kilometrov daleč valovit graben samih dvatisočakov; po njem teče špansko-francoska meja. Bolj pomembno je, da do tam segajo biskajski vplivi — atlantsko mokri, se razume. Od časa do časa se bomo že morali ozreti tja. Na vzhodni strani, onstran deroče Esere, se vzdiguje strmo pobočje, poraslo z mešanim gozdom. Domačno, da je kaj; kakor da bi bili prinesli s seboj veliko zaplato našega gozda. To je vzhodno Maladeto. Njenega velikega granitnega loka od tod žal ne vidimo. Tudi na zahodni strani se zaganja strmo pobočje navzgor. Precej visoko v bregu gradijo novo cesto in so pod traso in nad njo uprizorili pravo razdejanje, ki bo vidno še vsaj tisoč let.

Z najetlim lahkim tovarnjakom prepeljemo vso opremo in kakor bi mignil stojita dve vrsti šotorov, kmalu nato pa začno delovati tudi kuhinje: po vodo ni daleč, zajemamo jo iz bližnje Esere v trdnem prepričanju, da smo vendar najvišje taboreči planinci in da ni v zgornjem koncu doline nobenih planšarij. No, hujših posledic zmote ni bilo.

Ko pospravimo prve juhe in konzerve, se lotimo načrtov. Za jutrišnji dan je namreč predviden množični vzpon na Pico de Aneto, plezalci si bodo izbrali kakšno steno, v taborišču bo dežurala le peščica varuhov. Marsikomu bi se prilegel še kakšen dan počitka — za seboj imamo dobrih dva tisoč kilometrov vožnje — vsi smo pa prepričani, da bomo dolgo turo zmogli. Planinci so vendar posebna sorta ljudi, ki uživajo v naporih. Ob prihodu smo skozi umazano okno ribiške kočice kar zavidali skupini planincev sladko spanje: ležali so na golih betonskih tleh in se ob hrupu, ki smo ga uganjali, še zganili niso; gotovo se jim je v sanjih prikazovala Maladeta.

20. julija napoči najdaljši dan. Nekaj ur pred svitom nam luna medlo osvetljuje vegasto cesto, ki se kakor deževnik zvija nekam proti zgornjemu koncu doline. Zgodnja ura, hladna ura: špansko sonce že dobro poznamo, zato hitimo kar se da. Ko se začne daniti, smo na planinskih pašnikih. Na levi strani nas spremlja dolg mejni hrbet. Maladeta se nam skriva, dokler se ne začnemo vzpenjati proti koči La Renciosa (2140 m). Na vzhodu obetajoča žari nebo, k soncu obrnjena pobočja kmalu pordijo.

V jedilnici kočice naročimo čaj in razvežemo nahrbtnike. Ko stopimo zopet čez prag, je zunaj že velik dan. Pot označujejo možici, sicer pa je v drnastem pobočju dobro vidna. Ko prigrizemo v severnem pobočju Maladete nekaj sto višinskih metrov, se začno snežišča. Sneg je še trd, zato hodimo po njem. Na višini 2908 metrov dosežemo greben: Portillón Superior (Zgornja vrata). Kratak oddih. Smo že nad večino okoliških vrhov, tako da se nam odpira pogled na oblačno odejo nad Francijo, na vzhodu in zahodu pa gorske skupine v daljavi. Vrh, ki smo pogled nanj najbolj nestrpno pričakovali, je končno pred nami: Pico de Aneto. Maladeta je velik, dolg granitni greben s številnimi vrhovi. Na obojni strani se vrsti nekaj ledenikov: Glaciar de La Maladeta, Glaciar de Aneto, Glaciar de Barrancs, Glaciar de Tempestades, Glaciar de Salenca, na jugozahodni strani pa je edini omembe vreden ledenik Glaciar de Coronas. Zaradi razmeroma zgodnjega letnega časa je še precej snega in golega ledu ni videti. Večji del vršne gmote prekriva bela odeja, kopen je le »zmajski greben«. Ozračje je tako čisto, da se nam zdi beli, priostreni vrh še kar blizu. Toda ko na ledeniku komaj razločimo drobne, premikajoče se pike — skupine vzpenjajočih se planincev — se zavemo, da se bo pot še vlekla.

Najprej moramo prečiti snežišče pod Picom de La Maladeta (3308 m), nato pa držimo utrta gaz zložno navkreber. Toplo in ščemeče sonce se upira v obraz. V škrbini Coronas se malo oddahnemo, preden se s cepinom v roki poženemo v zadnjo strmino. Ko obstanemo na vrhu, uvidimo, da držimo pot še malo naprej: ozek, razsekan skalnat greben drži odtod h glavnemu vrhu. Malo nepredvidene telovadbe. Končno. Po osmih urah hoje smo vsi srečno na vrhu, kjer posedemo po rdečastih granitnih skalah.

Pico de Aneto (Francozi mu pravijo Néthou) ni edini vrh, je le najvišja točka (3404 m) glavnega grebena Maladete, ki se nadaljuje proti jugovzhodu (Pico de Las Tormentas, 3290 m, Pico Margalida, 3241 m, Pico Russell, 3205 m, Cap de Llauset, 2864 m). Pogled v tisto smer nam pove, da smo opravili najlažji možni vzpon. Nadaljnje prečenje grebena ali vzpon na vrh od tiste strani pa je prihranjen za alpiniste; greben je dolg tri kilometre, kljub težavnosti stopnji III–IV je tura zelo zahtevna, samotna, zvezana z bivakom in šteje le malo ponovitev (1. vzpon prek Pica de Calenca 22. 9. 1922: J. Arlaud, Ch. Laffont; 1. vzpon po grebenu Tempestades 5. 8. 1912: J. d'Ussel, G. Castagné, J. Haurillon; 1. vzpon po obeh grebenih na Pico de Aneto 22. 7. 1934: R. Ollivier, H. Wild). Našega sprehoda potemtakem ne kaže poveljevat. Nič čudnega, če je vrh od tiste strani trumoma obiskovan. Planinci se navadno odpravijo iz doline (prijetno taborišče je v Benasquu) pozno popoldne, ko sonce že opeša, do planinske kočice, kjer prenočijo, navsezgodaj pa jo mahnejo na vrhu. Kdor ima vozilo in se mu le-to nič ne smili, se lahko po nečem, kar bi se komaj lahko imenovalo cesta, priplazi do pobočja pod kočico. Poznavalci Pirenejev priporočajo zimski vzpon s smučmi; zmagovalce čaka nagrada v obliki lepega spusta z vrha v dolino.

Na Pico de Aneto so se prvič povzpeli 20. 7. 1842 A. de Franqueville, P. de Tchihatcheff, B. Arrazau, P. Redonnet, P. Sarrian in J. Sors, pozimi pa 1. 3. 1879 R. de Monts, B. Courrèges, B. in V. Paget. Vzrok, da so se tako pozno odločili za obisk najvišjega vrha, tiči v tem, ker v prvih desetletjih preteklega stoletja še sploh niso vedeli, kateri vrh je najvišji: najvišje gorske skupine so v Pirenejih daleč vsaksebi, višinska razlika ni velika in potem ni nič čudnega, če si je precej podjetnih planincev lastilo lovorike, češ da so bili na »najvišjem vrhu«. Red so nazadnje naredili zemljemerji s teodolitom.

Ozračje je mirno, po nebu vesla nekaj oblakov, ki od časa do časa zastro sonce. Okrog nas so razgrnjeni nešteti vrhovi, igra oblik in barv nas prevzema. Gorske skupine se pestro menjavajo z nižjimi vzpetinami in prepleti pobočij, krnic in dolin. Vsako pogorje je svet zase. Zlasti v Pirenejih, ki so si vzeli čas: v dolgih milijonih let je izginilo vse, kar se ni moglo uprati eroziji. Jezera v kopnih in zasneženih krnicah spominjajo na zadnje zaledenitve.

Potem moramo vstati. Trmčkanje prve stopnje na prednji vrh. Sestop na škrbino. Dolg pohod po snegu na Zgornja vrata. Spet zagledamo globoko spodaj kočico, dolgo Easersko

Jezero Gregüña (2680 m) v osrčju Maladete

dolino in puščoben mejni gorski hrbet. Nekateri jo urnih krač pobirajo navzdol. Škoda, od tod lahko pregledamo večji, težavnejši del današnje ture, razgled naokrog pa je tudi vreden postanka. Nihče ne sluti, da smo prav v teh trenutkih, sredi mirnega, zlatega sončnega popoldneva, izgubili enega izmed tovarišev, ki je ravno tako srečen kakor mi po opravljenem vzponu nenadoma omahnil sredi sestopa.

Nekaj dni nato se odpravimo iz taborišča nekaj kilometrov navzgor po Eferski dolini proti stranski dolini Remunñe. Trasa nove gorske ceste, po kateri hodimo, se neusmiljeno zarezuje v pobočje, na debelo nasuto z odkopanim in odstreljenim skalovjem. Vse, kar je tod tisočletja nemoteno raslo, je žrtvovano v prid varne in udobne vožnje v osrčje »nedotaknjene narave«, za katero se turisti ne bodo menili, ker bodo zatopljeni v pomembne pomenke. Pri potoku, ki se v strmi grapi skokoma spušča proti Eseri, zapustimo cesto ter se začnemo vzpenjati po izmaličenem borovem gozdu.

Tla so razrita, podrast pomendrana. Končno prisopihamo tako visoko, kamor sekira in žaga nista več segli. Košati stoletni bori rasto posamič ali v gručah, tla so preraščena s travo in slóčjem. Veliko je zlatega korena. Črnkasto igličevje je temno nasprotje tisočerim živo rdečim cvetočim vršičkom rjastega sleča. Vmes se bleščijo bela kopja zlatega korena, zlate glavice pogačice in razcvetajoča se pirenejska lilija pa dopolnjujejo barvito podobo. Vrh skalnatega hrbta se pobočje prevale. Odpre se pogled v cvetočo dolino. Na nasprotni strani se sivkasto, obrušeno granitno pobočje strmo poganja navzgor proti Picu de Puerto Viell (2851 m) in rajdi vrhov zahodno od njega. Po tem pobočju so reševalci prinesli našega rajnega tovariša ter hiteli skozi gost špalir gorskega cvetja navzdol proti cesti. Na nasprotni, južni strani doline se ustavi pogled, potem ko preleti poljane sleča in se pomudi na postavnih borovcih, na gruščnatih strminah Pene de Literola (2841 m). In kamor pogledaš, povsod so tla prekrita z rdečo preprogo, ki jo varujejo samotne postave borovcev. Nekateri med njimi so že omagali v boju, strti ležijo v cvetju ali pa ogoleli še vztrajajo brez življenja ponosno pokonci. Vsepovsod vre iz tal čista studenčnica, se zliva v kotanje ali v žuboreče potočke, ki skakljajo po bregu navzdol. Nad obilno močjo se košatijo debele preproge vodnega kamnokreča. Hodimo in hodimo po tej začarani dolini in ne moremo verjeti svojim očem. V dnu doline pridemo k potoku, tam, kjer je naplavljal majhno zeleno travo. Na levi se k pobočju prislanja velika ploščata skala, pod katero bivakirajo plezalci. Malo naprej se poganja po grušču navzdol potok. Še malo naprej, tam se vzdiguje velikanska, nedostopna grbasto pečlina, ki ji niti ledeniki niso mogli do živega. Zdaj je vsa ozaljšana z velikimi, krivenčastimi bori, viharniki na drevesni meji, na meji življenja, zakaj višje v dolini se širi sama pusta groblja. Če se ozreš nanjo,

Torla — vhod v narodni park Ordesa

veš, da so jo ustvarile naravne sile, a za pečino si v hudih dvomih, da je ni pričaral kakšen davni kitajski umetnik.

Osrednji Pireneji slovijo po svoji flori, Maladeta še posebej. Kako bo v bodoče, ko bodo Eversko dolino preplavili sodobni nomadi? Valle de Remuñe tik francoske meje priča o tem, da v oddaljenih, težko dostopnih kotičkih Pirenejev še naletiš na prvobitno naravo.

Sicer pa nam ni treba hoditi daleč iz našega taborišča, ako hočemo občudovati nekaj prav posebnega. Le dobrih sto metrov daleč ob Eseri navzgor zapira prehod kratka skalnata deber. V zelenkastem pečevju raste pirenejski kamnokreč (*Saxifraga longifolia*). Veliko raznovrstnih zastopnic tega rodu sem že videl, a ta prekaša vse. Nenavadno: večinoma srečuješ manjše ali večje blazinice teh rastlin, pirenejski kamnokreč pa hoče biti sam. Rad se ugnezdi na senčnatih krajih, kjer je zrak bolj vlažen. Iz drobce-nega semena se v navpični, previsni živi skali počasi razvije velika, estetsko brezhibna rozeta dolgih, navzdol upognjenih listov, in ko je tiho snovanje in nabiranje moči pri kraju, požene do pol metra dolgo, bujno latasto razcvetje, ki se razigrano podaja v vsakem sunku vetra. Usmeri vanj daljnogled, da si ga približaš: ne boš se mogel nagledati njegove popolnosti in spogledljive vihravosti. Kakor da bi te hudomušno opozarjal: Glej, kaj sem ustvaril iz trdega kamna! Francozi ga ne imenujejo brez vzroka »Reine de Neige« (snežna kraljica)...

Napočil je dan, ko moramo navsezgodaj pospraviti prtljago in podreti šotore. Iz Benasqua pride prevoznik s tovornjakom ter odpelje vse skupaj na Senarto, kjer preložimo tovor v avtobus. Saj je že čas, da se poberemo. Everska dolina ni več samotna in tiha. Vsi količkaj uporabni travniki in pašniki so že na gosto obljudeni. Povsod se gnetejo šotori, okrog njih pa si dajejo opraviti domači in tuji turisti in planinci. Domačini bežijo pred neznosno vročino v nižinah, planinci, ki so se pripeljali tudi po tisoč in več kilometrov daleč (to vidimo po registrskih tablicah), pa se bodo kmalu odpravili na kakšen vrh. Prav gotovo najprej na Pico de Aneto.

V načrtu imamo še enega izmed najvišjih pirenejskih vrhov, Monte Perdido (3355 m). Peljati se moramo precej daleč ob Eseri navzdol, da pridemo do doline reke Ar. Julijsko sonce cvre pokrajino, tudi nam v avtobusu ne prizanaša. Sredi popoldneva smo v Torli, zadnjem naselju pred narodnim parkom Ordesa. V avtokampu nam razode-nejo, da je žal že prepoln in nas ne morejo sprejeti. V rahlem upanju, da bomo kje ob cesti našli primeren travnik za utaboritev, se peljemo počasi proti vходу v narodni park. Onstran mostu prek globoke debri se cesta začne vzpenjati v ključih proti Arrazaskemu kanjonu. Na ovinku stoji dobro oborožen policist. Vse limuzine spusti mimo, nam pa zabiča, da ne smemo naprej, ker smo za popoldanski

ogled že prepozni, povrhu pa najbrž še malce sumljivi, kajti vse oblike prenočevanja v narodnem parku so strogo prepovedane. Obrnemo se in po nekaj desetinah kilometrov odkrijemo gostišče, kjer bi se mogli utaboriti, ko ne bi lastnik omenil nekam previsoke številke, ki bi utegnila biti varienta cestnega ropa. Zato se potrudimo do prodišča in nasipališča ob bližnji reki Gallego, in ko se zvečer, brž razpnemo šotore, zjutraj pa pospešeno vse pospravimo in poberemo šila in kopita. Kljub temu je vzpon na vrh že zamujen...

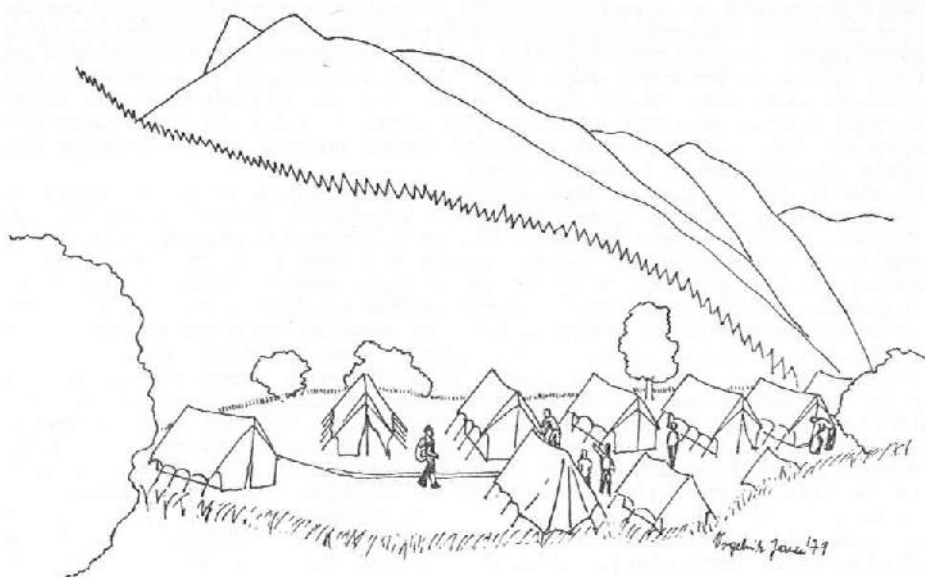
Spet smo v Torli. Če pogledaš proti severu, nimaš občutka, da si v Španiji, temveč v italijanskih Dolomitih. V spominu se prebujajo njihove značilne grmadaste oblike, spremenljiva barvitost, temni gozdovi, ki preraščajo strma pobočja, svetla sinjlna s kakšnim kumulom, ki je bolj slikarski okras kot grozeča kondenzacijska nadloga. Vse te značilnosti je ustvarila narava tudi tukaj. Proti nam je obrnjeno visoko čelo navpičnih sedimentnih stolpov; ločujejo jih strme zajede in globoke hudourniške grape, ki se iztekajo v položnejših gozdnatih pobočjih. Za prednjim gorskim hrbtom se dolina ne nadaljuje naravnost naprej, marveč se razcepi; desni, vzhodni krak je narodni park. Cesta drži le nekaj kilometrov daleč, do velikega parkirišča. Od tam naprej je moč nadaljevati pot samo peš. Kdor za to ni navdušen ali pa je pomanjkljivo opremljen, ima na razpolago gostišča, na robu gozda pa velik, sončen travnik, ki vablja k lenarjenju. Škoda, da nisi tukaj že ob sončnem vzhodu, brez skrbi bi jo urezal proti kakšni oddaljeni točki, in če bi imel možnost, da se vrneš šele naslednji dan, bi prenočil v kakšni planinski koči (Gaulis, 2229 m), se povzpел na kakšen razgleden vrh ter jo počasi primahal dol. Perdido!

Arrazaški kanjon je v spodnjem koncu, tam, kjer stoji gostišče, precej širok, zoži se šele višje, na vzhodnem koncu. V kratkih nekaj urah želimo videti čimveč, zato stopimo v prodajalno spominkov, ki je dobro založena z zemljevidi, kakovostnimi razglednicami in drugim blagom, ki gre dobro v denar. Nato se odpravimo na sprehod po dolini navzgor. Kmalu smo v prijetni senci nedotaknjene bukovega in borovega gozda. Vmes je veliko pušpana. Nasproti prihajajo vračajoči se izletniki in oznojeni, od sonca ožgani planinci z nahrbtniki na plečih. Nenavadno se nam zdi, da tvorijo velikanske štruce kruha; mi bi ga bili na turi že zdavnaj snedli. Sicer pa ne vemo, kam vse so še namenjeni. Kdor ne mara nositi oprtnika, lahko najame mulo, ki se včasih da pregovoriti, da jo otovorijo. Vendar je potem dobro hoditi čimdlje od nje, ker jo obkroža oblak muh in brecljev.

Sprehajalna pot se drži pobočja, iz globine sega skozi drevesne krošnje šum reke, ki se na več krajih poganja čez skalnate pragove. V Bellefonovi knjigi o Pirenejih je na eni izmed uvodnih prilog upodobljen slap Estracho. Ko greš po dolini navzgor, je to tretji slap po vrsti. Na dostope k razglediščem opozarjajo smerniki. Ko previdno stopamo po ozki stezici v strmih pobočju, napeto pričakujemo, kakšen bo videti v resnici. Naposled obstanemo na skalnatem dnu globoke soteske. In onemimo. Na desni

Naš tabor (Plan de Campamento)

Risal Janez Vogeltnik

se vzdiguje strmo pobočje, poraslo z gozdom, na levi pa visok, previsen, izpodjeden skalnat zid. Visoko, na robu, se ga oklepa nekaj borov. V ozadju mračne soteske se razpenjena voda z glasnim šumom v več širokih skokih poganja v globino. Ozračje napolnjuje gosta pršavica, ki jo vrtniči padajoča voda. Srečanje z resničnostjo daleč presega tisto, kar more posredovati še tako mojstrska nema, dvodimenzionalna fotografija. Doživljamo ga v vseh štirih dimenzijah. Slap si je moč ogledati tudi od zgoraj navzdol. Steza drži v velikem ovinku na svetel apnenčast prag, čez katerega se vodni tok izgublja v globino, prevrača v tolmunih pod spodjedenim pečevjem in se vnovič odganja navzdol, dokler se ne umiri na dnu. Še malo posedimo na sončnih skalah, nato moramo misliti na vrnitev. Spotoma se od časa do časa ozremo na slikovite, barvite strmine kanjona. Ponekod je erozija ustvarila nedostopno zračno zidovje, ki utegne vsak hip zgrmeti v globino. Potem se bo igra začela znova in tako brez konca in kraja, kajti Naravi gradiva in dela nikoli ne zmanjka. Kako srečnega bi se počutil, ko bi mogel spremljati to večno snovanje, neskončno menjavanje ustvarjalnih in razdiralnih sil hkrati! Ali je čudno, če človek dandanes, ko se je obdal z vsem udobjem in lahko po mili volji zajema iz kulturne zakladnice sveta, tako množično beži iz železobetonskih kletk, da bi preživel vsaj nekaj brezskrbnih dni v njenem naročju? Nismo se utegnili povzpeti na vrh, za nas je »perdidox«, kljub temu pa se zadovoljni vračamo proti veliki trati, kjer lahko še nekaj časa udobno počivamo, preden se bomo vkrcali v avtobus ter odbrzeli skozi zeleno in puščobno, kultivirano in razdejano, gorato in nižinsko, prazno in prenaseljeno pokrajino proti Sredozemlju, nato pa po dveh dneh postanka v Castell d'Aru v nepretrgani dolgi vožnji prav do doma.

Pastirsko zavetišče na planini
pod Maladeto 1850 m
Risal Janez Vogelnik

ORTLERJEVA SKUPINA

DR. JOŽE ANDLOVIC

Leta 1976 smo na Viozu tisti svet ogledovali, naslednje leto pa smo se odločili za društveni izlet v to skupino. Pri prečenju sedemnajstih vrhov se bodo nadobudni pripravniki alpinistične sekcije marsikaj naučili, smo si mislili. Pa se je »kadrovska zasedba« iz različnih razlogov hudo spremenila. Spisek deseterice pred odhodom je izdajal, da sem »uradno« alpinist le jaz. In me je malce zaskrbelo vodstvo navez. No, vsi člani družine so imeli za seboj vsaj nekaj zimskih vzponov. Toni in Leno, ki sem ju bil določil za vodji, pa sta bila v preteklih letih z menoj na Venedigerju, Grossglocknerju, Monte Rosi, Montblancu in Gran Paradisu.

Od doma smo krenili po načrtu 20. avgusta zjutraj — v dežju, smo pa vedno računali s tem, da smo že večkrat šli na pot v dežju in potem uživali lepe sončne dni. Seveda tudi narobe. Ko smo pri Trentu zavili na levo proti Ponte di Legno, se je dež zaganjal še bolj srdito. V Vermigliu nam je domačin dejal: »Slabo, sam dež, dan na dan dež, vse poletje!« Kakšna pa je cesta? »Finita! — spomladi jo je zemeljski plaz polovico odrobil v dolino!« Prejšnje leto sva s Tončkom hazardirala po njej. Brzeli smo naprej čez

prelaz Tonale in navzdol v Ponte di Legno. Za nami je bilo že čez 400 prevoženih kilometrov. Naš namen: ta dan z vozili čez prelaz Garva (2621 m) — ki je za Stelviom drugi najvišji cestni prelaz v Evropi — do zavetišča Aldo Berni malo pod sedlom, nato pa še vzpon do zavetišča Bernasconi (3160 m) na zahodni vesini Poza Tresero. Pa ni šlo vse po načrtu. Za Ponte di Legno je bilo konec asfalta, makadamska cesta pa precej ozka, le tu in tam primerna za srečanje dveh vozil. Povrh je bila pretežno zelo strma, cestišče zaradi tanke plasti mastnega blata ponekod prav spolzko, ride izpeljana zelo strmo skozi smrekove in macesnove gozdove, višje pa po drnastem svetu. Za kakšno avtošolo res neprimeren svet. V lepem vremenu mora biti prav veličasten razgled v dolino pa na severno steno Adamella. No, mi smo vozili v gosti megli, iz nje je zares vztrajno rosilo. Čudne mračno-svetle sivine tudi luči niso predirale, tako da smo rob cestišča včasih komaj sledili. Na prav norodnem odseku nad prepadi smo se srečali z nekaj vozili. Pravzaprav je bilo srečanje neizvedljivo, pa so morali navzdol vozeči ritensko do izogibalšča. 3 km pod sedlom se je dež sprevrgel v sneg. Na srečo se je megla malce zredčila in smo imeli celo malo razgleda na Lago nero (črno jezero) pod cesto. Za minuto se je razparala meglena zavesa, tako da smo za hipec zaslutili globine pod seboj. S sedla navzdol smo po lužah privozili mimo Belega jezera do zavetišča Aldo Berni (2545 m). Še vedno je po malem deževalo, višje gori pa snežilo. Rifugio Bernasconi je bil še daleč. Pa nam oskrbnik pojasni, da od zadnje zime tega zavetišča ni več, zrušile so ga mase snega. Tudi tu, na Gavii so imeli v začetku julija še do prvega nadstropja sneg. Zlezemo v toplo obleko in uglbamo: S prečanjem 17 vrhov že zaradi novega snega v višinah ne bo nič. Treba bo poseči po minimalnem programu.

Naslednji dan, bila je nedelja, je lilo in snežilo, in zatekli smo se k taroku, vsaj večina. S Tonetom sva prebirala knjigo napisano v spomin italijanskim vojakom v Ortlerjevi skupini v prvi svetovni vojni. Nekdanja italijansko-avstrijska meja je potekala prav po teh vrhovih do tromeje s Švico in mimo prelaza Stelvio. Oficirji so bili tudi iz bolj oddaljenih področij Italije, pretežni del moštva pa so bili domačini, na tej strani Italijani iz Valfurve in okolice Bormia, na avstrijski strani pa Tirolci iz vasi onkraj meje. Nekateri so se še izpred vojne osebno poznali kot lovci ali divji lovci. Zdaj so z daljnogledi po grebenih prežali, kdo bo koga preje dobil »na muho«. Vrh Ortlerja je bila tudi najvišja topniška postojanka v prvi svetovni vojni. Avstrijci so z velikimi napori privlekli iz Trafoia gorski top na vrh, kasneje pa še drugega. Spopadi so bili zagrizeni, neredko je prišlo do plezalskih podvlgov. Še več žrtev kot orožje so zahtevali plazovi, nevihte, strele in mraz. Čeprav sem v partizanih sam doživel številne juriše, si kar težko predstavljam uspešen napad alpinov iz Piza Tresero (3594 m) po grebenu na utrjeni vrh San Matteo (3678 m) in kasneje povračilni napad Avstrijcev (med njimi so bili tudi Dalmatinci) iz Punta Giumelle (3596 m). Ali pa boj na nož na vrhu Gran Zebruja (Königsspitze)!

PLEZALSKI NOTRANJI DIALOG

Leta 1938 so se ob vzponu v Eigerju in v Grandes Jorasses že vpraševali: Kaj bo ostalo za mlajše rodove? Odgovor je znan: Ostane in to težje, kajti človek je tak, da stremlje vselej za novimi stvarmi in preskusi. In jih tudi najde. In tako je pozimi 1977/78 24-letni Ivan Ghirardini splezal »solo« tri »največje probleme« v Alpah. Pisali smo o tem, kako je bilo z njim v zimi 1974/75 v »Mrtvaškem prtju« (Lincaul) levo od Walkerjevega stebra, pisali tudi, kako je pozimi sam plezal Eiger in Matterhorn. Skratka: Danes je star 26 let in znan po vsem svetu kot izjemno sposoben alpinist.

Rodil se je 1. maja 1953 v Monte Fiorino v italijanski provinci Emilia. Kmalu po njegovem rojstvu je šla družina s trebuhom za kruhom v Chamonix. Pri 20 letih je opustil šolanje in sklenil, da postane gorski vodnik. Kako to? O tem nobeden nič ne ve. V enem letu je naredil izpit za vodniškega kandidata, v enem letu se je izuril za plezanje v suhi skali in v ledu. Še isto leto je preplezal Mrtvaški prt. Nekateri so ga imeli za kamikaza, drugi so govorili, da je malo »čez les«. Niti eno niti drugo ne pojasnjuje doslej neponovljenega dejanja: tri najslavnejše stene v eni sami zimi — sam!

Ali je uganka v pripravi? V sistematičnem, znanstveno premišljenem treningu kot pri Messnerju? Ghirardini pravi:

»V letni sezoni sem delal pri »Neodvisni zvezi monthlanških vodnikov« (Association Indépendante des Guides du Mont Blanc) in zaslužil dovolj za jesen in zimo. Izdelal sem si program: mrzle prhe, snežne kopali, tek v breg, bivakiranje na golih tleh, prosto plezanje, avtogeni trening itd. Kmalu pa sem vse to opustil, ne zato, ker bi mi zmanjkalo volje, temveč zato, ker sem se s tem treningom oddaljil od bistvenega. Saj ni bilo najvažnejše, da bi bile moje telesne in tehnične zmožnosti izpopolnjene do vrha, bolj je šlo za to, da naloga, ki sem si jo trikrat zadal, dobi svoj smisel, da mi

Ob prebiranju takih vojnih štorij je še kar nekako minil mokrotni dan. V večernem mraku smo občudovali pastirje, ki so na prostem, v snežnem metežu molzli postavne montafonke. Trd je boj teh hribovcev za kruh, za obstoj.

Ko smo se naslednje jutro prebujali, je še vedno snežilo, ob osmih pa se je nenadoma razsvetlilo, megla se je redčila in odločili smo se za vzpon na San Matteo. Steza nas je vodila čez potoček pod cesto in mimo planšarije, kakih 200 metrov visoko na sedelce, se spustila kakih 100 metrov navzdol med bolvani, navzgor po raztriti ledeniški groblji. Poldrugo uro smo hodili do ledenika, ki se vleče pod vrhove Tresera, Dosega in San Matteo. Razdelili smo se v tri naveze, prvo, štiričlansko, sem vodil sam, naslednji pa Toni in Leno. Na tej višini je bilo še kar precej svežega snega, vdiral smo se do kolen, ko smo krmarili med velikimi razpokami. Potem sem ubral pot (v megli se je izgubljal vrh Pizzo di Val Umbrina 3224 m) v ledeniško reko, da bi se čimbolj ognili razpokam. Če bi se nad nami utrgal plaz — in to ne bi bilo nič čudnega spriču novega snega — pa bi se lahko rešili z begom na ledeniško ploščad. Pri tem sem se nagaral, saj sem se vdiral do kolen in obenem ugotavljal, kje so razpoke. Tam, kjer se odcepi pot proti Treseru, je za nekaj minut posijalo vroče sonce in skozi okno v megli smo zagledali rdeče pobarvani bivač pod vrhom Tresora. Malo nas je zvalila ta podoba, še bolj pa ugotovitev, da si bo treba proti San Matteu utratiti gaz najprej po strmi vesini, ne preveč varni pred plazovi, višje gori pa skozi labirint razpok in serakov. Zato smo zavili proti Treseru. Kmalu nas je zagnila megla. Po nekakšnem neopredeljivem nagonu smo napredovali po ledeniku, ki se je čez čas začel zlagoma spuščati. Orientacija na »deviškem« in nepoznanem ledeniku v gosti megli ni bila lahka reč. S cepinom in palico sem vneto sondiral pred seboj in uspešno odkrival zametene razpoke. Svet se je spet uprl, za nekaj minut se je malce vzdignil megleni zastor. Desno je strmo nad nami grozila orjaška zavora iz serakov, da nas je kar pognalo malce v levo, šele po daljšem času se je ponovno nekoliko trgala megla in nad seboj smo ponovno ugledali rdeči bivač. Da le dosežemo greben, ta nas bo peljal na vrh, ne bo nam treba gledati, kako naj se obračamo. Vdiranje v sneg me je zdelalo, zato sem v ugodnejšem terenu — že na vesini grebena, kjer ni bilo skritih razpok — spustil naprej Lenovo navozo. Pod grebenom smo navezali dereze, dosegli grebensko raz in se je nato v glavnem držali. Zaradi skalnih rogljev in skokov smo se morali čez čas umakniti v strmi levi bok grebena. V normalnih razmerah je v takem času greben najbrž pretežno kopen. Tako pa je bil naš vzpon dejansko prava zimska tura, le mraza ni bilo hudega. V kočljivejši strmini spot prevzamem vodstvo. Zavijemo nazaj na greben. S cepinom presekam manjšo opast, ki nam je zastavila pot. Premestimo se na položnejši desni bok, greben se razširi, še malo lahke mešane plezarije pa dosežemo bivač Sevesso, 3420 m, ki so ga postavili alpinisti iz tega znanega zastrujenega mesteca blizu Milana. Za nami je že šest ur naporne zasnežene strmine. Na tej višini je snega vsaj meter. Tone in Ernesto se odločita, da nas počakata v bivaču. Pozno je. Greben se izgublja

postane življenjska potreba in nujnost. Za športno storitev mi ni šlo, še manj za neko nadaljnje odkrivanje Alp. Glavna stvar mi je bila popolna samouresničitev, potem ko sem »raziskal« svojo duševnost.«

Ostane vprašanje, kaj žene človeka v to, da se dneve in dneve muči v zaledenelih stenah ves čas nad prepadi.

Ivan odgovarja: »Iskanje dialoga.« To je zanj nagib, motivacija. »Do mojega dvajsetega leta sem se malo brljal za duhovne zadeve in življenjska vprašanja. Žal sem bil tak kakor večina ljudi; vase zaprt sem bil zadovoljen, če sem zadovoljeval svoje želje in potrebe. Moje življenje ni imelo nobenega smisla. Bil sem sam, globoko na dnu, daleč od vsakega resničnega občutka sreče. Šele ko sem se zavedel, da sem telesno in duševno poprečen, sem se odločil, da se poskusim »odpreti duhovnim stvarjem«. Ko sem bil star 14 let, so mi izpadli vsi zobje, ne da bi me kaj bolelo, pa tudi vzroka nisem odkril. Kasneje šele sem zvedel, da se mi je to zgodilo zaradi pomanjkanja mineralnih snovi v organizmu, do tega pa je prišlo zaradi enolične in denaturirane hrane. V začetku sem to mirno prenašal, sčasoma pa me je obhajal strašni občutek, da sem nekakšna »spaka«, »pošast«, ki nikoli ne bo živela polno življenje. Začutil sem, kako sem sam, in to je bil tudi vzrok, zakaj sem se slepo zagnal v novo drzno dogodivščino v Mrtvaškem prtju. Hotel sem — doumeti! Če umrem, nič zato. Ko sem osem dni prebil brez pijače in šest dni brez hrane, sem zaslutil, da je možen neposreden dialog z nikoli izčrpano močjo ljubezni in življenja. Imel sem jasen občutek, da bom obvarovan, da bo prišla pomoč, da bom ljubljen; če bom zdržal, ne bi hotel biti nikoli več sam.«

Ivan je bil razočaran. Bil je težko ozebel in popolnoma izčrpan, ko ga je odkril in rešil helikopter na poti od koč Grandes Jorasses. Notranji boj v njem se ni končal. »Da obnovim dialog, sem moral spet postati verodostojen.« Leto po Mrtvaškem prtju ni

v meglo, postaja ozek in strm. Zopet se moramo ogibati navpičnim skokom in žandarjem. Pod njimi prečimo po strmi vesini zahodne stene. Potrebno je varovanje: trije raztežaji prav spoštljive strmine okrog 50 stopinj. Sneg je mehak, vdramo se, občutek strmine je še močnejši. Novince spotoma priganjamo, da se solidneje varujejo. Nadaljni vzpon po sicer kar strmim grebenom ni posebno težak. Poldrugo uro po odhodu iz bivača smo stopili na vrh. Spominski križ padlim, sestavljen iz lesenih plohov je povsem obdan s snežno-leđenim oklepom. Varovan zlezem še raztežaj do vrha. Do roba je še kakih 15 metrov. Zaradi orjaških opasti ni priporočljivo drezati v nevarnost. Z razgledom pa tako ni bilo nič, ves čas nas je ovijala gosta megla. Ura se je pomaknila čez štiri popoldne in zmrazilo se je. Strupen veter in pozna ura sta nas pregnala z vrha. Sestopali smo prav naglo, le v prečnici je šlo počasneje. V megli pod seboj zaslišimo klince: Tone se je naveličal čakati v bivaku in nam je prvi šel naproti do polovice grebena. Naglo pobereмо našo kramo, bivač je že pospravljen. Odločimo se za sestop po strmini, ki pada vzporedno z grebenom na vzhodno stran. Resnično je to lažje kot po grebenu. Le vdrali smo se čez kolena, včasih do pasu, a navzdol gre tudi tako. Če bi sprožili plaz, bi bil drsel pod nami. Tudi nekaj skritih razpok smo prečili brez nezgod, le eden se je vdrl do ramen. Ko smo dosegli dopoldansko gaz na položnejši vesini, smo se rešili derez in jadrno stekli navzdol po ledeniku. Opazim, da Ernesto sam nenavezan sestopa. Pravi, da se s Tonijem ne ujemata v navezi, da ga »sekira«. Sledi energična pridiga o pravilni hoji po ledeniku in zadeva se takoj uredi. Izmotamo se iz megle. S ptičje perspektive zadovoljni ugotovimo, da se nam je pri vzponu posrečilo v megli ubrati najbližjo pot. Kmalu dosežemo ravni plato ledenika. Nekaj medlih sončnih žarkov, ki bo kmalu zašlo, se je prebilo skozi oblake in dalo gorski pokrajini malce turoben videz. Že med vzponom proti vrhu in kasneje smo večkrat slišali grmenje plazov. Pri sestopu povratku smo ugotovili, da je naša gaz na več mestih zasuta z grmadami plazovine.

Naslednje jutro je bilo kristalno čisto, v soncu se je bleščala piramida Tresera. Le zakaj ni bilo že včeraj takšno vreme? No, vseh dni še ni bilo konec, v daljavi nas je vabil zimsko zasneženi Gran Zebur (Königsspitze). Po zajtrku smo se strpali v vozila in lagodno drseli v Valfurvo. Tresero je zdaj vedno bolj mogočen. Santa Catherina di Valfurva je prijetna vasica in turistični vrvež v njej je bil navzlic končani sezoni še kar živahen. Ob hrupni in bistri rečici smo zavili prot ledeniku Torno. Konec asfalta in že brenčimo po strmih makadamskih klancih, marsikje razritih. Na obširnem parkirišču smo našli dovolj prostora, na kar smo se spravili h kuhi. Podprli smo se za naslednje dni. Okrog poldneva se začne jasno nebo zastirati z megli. Nas to niti preveč ne zmoti. Vzpon s težkimi nahrbtniki proti koči Pozzine (2706 m) je tako gotovo

uspel v severni steni Matterhorna — pozimi. (O tem smo poročali). »Vrha nisem dosegel, čutil pa sem, kako sem se v svoji duši do kraja sprostil, osvobodil. Na vrhu Olimpa sem se domislil svoje trilogije. Zdelo se mi je potrebno dokazati, kar sem začel razumeti.«

Pozimi 1977/78 se mu je posrečilo, kar bi si komaj mogli predstavljati. Sam je preplezal tri velike, v led in sneg odete severne stene, našel s tem »dokaz zase« in pokazal nam, da je odličan, izjemen plezalec. Ali bo s tem zadovoljen?

T. O.

20 LET DIREKTNE V SEVERNI STENI VELIKE CINE

Septembra 1978 je Dieter Hasse v koči pri Treh Cinah priredil »sejo« v spomin na sloviti vzpon v severni steni Velike Cine (Lothar Brandler, Jörg Lehne, Sigi Löw, Dieter Hasse, 7.—10. jul. 1958). Vzpon je uveljavil nova »pravila«, ki jih je Hasse preskušal kot mlad fant v Elbsandsteinu in so pomenila poleg drugih pojavov novo dobo v evropskem alpinizmu. Ponavljalci so vsi priznali, da je ta smer nekaj »novega« za alpinizem in cela vrsta najboljših navez se je hotela v njej preskusiti, že l. 1959 je bilo 24 ponovitev, do avgusta 1978 pa je vpisanih 312. Seveda bi bilo število manjše, če bi vsi ponavljalci zabijali samo toliko, kot je to storila prva naveza (v steni je pustila 10 klinov). V 23 raztežajih je danes 180 klinov. Šesta naveza je zmogla smer z dvema bivačkoma. Prve naveze so govorile, da gre za VII. stopnjo. Še danes smer ni »galerija klinov«. Prilpniti pa je treba, da prvi in deloma drugi raztežaj lahko obideš, v njih pa je nekaj mest za prosto plezanje, ki se štejejo med najtežje v smeri.

Brez bivača je smer preplezala naveza Hoffman—Reuss (dvanajsta po vrsti, 1961). Prva zimska ponovitev 1961: Siegert, Jäger, Bittner, Kauschke 1961. Prvi samohodec

ugodnejši kot v sončni pripeki. Hladijo nas sunki mrzlega vetra. Hladna fronta je silila čez grebene Cevedala in Zebruja, snežne zavse so se spuščale. V metežu smo dosegli zavetišče. V koči so prevladovali nemški planinci. Čez čas preneha snežni metež, sonce predre oblake na jugu in iz megle se postopoma izmotajo mogočni vrhovi: Zebro (3859 m), Cevedale (3769 m), Monte Pasquale (3553 m). Po zelenih pašnikih, ki segajo od zavetišča še kakih sto metrov višje, so se pasle črede mogočnih montafonk. Gruščno pobočja nad pašniki naglo preidejo v ledenike in ostenja. Z večernim mrakom ponovno pritisnejo megla čez grebene, veter prinese sneg. Zadremljemo z upanjem, da bo jutri lepše. Pa ni nič kazalo. Še vedno je po malem snežilo, megle so segle skoraj do kože. V takem vremenu mora odpasti Zebro. Odločimo se za vzpon do zavetišča Cassati na sedlu Cevedala (3254 m). Kakor bo kazalo! Globoka gaz od prejšnjega dne nas je rešila orientacijskih problemov. Še preden dosežemo sedlo, nas pozdravi s soncem obsijan Tresero. Nekateri se takoj odločijo za dereze, nekateri izkoristimo stare stopinje in malo bolj odločno uporabljamo cepine. Mogočni rifugio Cassati — za dva doma na Komni ga je — je bil poln smučarjev. Tu so namreč imenitna letna smučišča na gladkih in razmeroma položnih vesinah ledenika. Žičnica to pot ni delala. Zaradi goste megle je bila smuka nemogoča, čeprav je sneg naravnost idealen. Ob stebrih žičnice se poženemo v breg, malo višje pa naletimo na sveže stopinje, kasneje pa sicer skoraj zametene vendar še opazne stare sledi. Čez čas zaslišimo, da so žičnico pod naml pognali, kar pomeni, da se megla trga. Zadnji del poti je bolj strm, zato pomalčamo in se z novimi silami poženemo v strmino. Ko dosežemo greben, se strmina unese. Lagodno, vendar še v megli dosežemo vrh Cevedala (3769 m). Zjasniti se nikakor noče, zato se odločimo za sestop; ker je iztek strmine gladek, kakih razpok ni videti ali pa so vsaj solidno pokrite s snegom, si zadevo skrajšam s spustom po zadnji plati, nekaj sekund in že sem predral strmino. Nižje dol srečujemo kolone planincev, precej jih je v navezi z vodniki, tudi po deset na eni vrvi. Stvar diši bolj po »zaslužku«, tako varovanje ni vredno tega imena. Sestop do Piffinija je prav nagel. Čeprav smo tudi danes pretežno hodili v megli, smo kar dobre volje. Lahko bi bilo tudi slabše. Morda pa bo jutri lep dan.

Gran Zebro (3859 m)

»Zvezde, fantje!« se nekdo zadere zelo zgoda. Kot bi ustrelil, smo vsi pokonci. Tokrat bo zadeva resnejša. Gora je s svojimi spoštljivimi strminami rezervirana le za alpiniste in tudi najlažji dostop ni šala. Ker pa so se vse naveze v strminah Tresera dobro preizkusile, sem bil prepričan, da bo vse v redu. Ugodno je bilo, da je tudi led v strminah pokrit z malce uležanim snegom. Še v mraku zapustimo kočo. Rožljamo po kamenju na gruščnati stezi, prav kmalu pa hrustajo podplati po sreenu. Zmrzuje, hladen veter

Karl Flunger 1961. Prva ženska ponovitev: Barbka Lipovšek in Peter Ščetinlin, 62. ponovitev, avg. 1962.

Smer je bila začetek dobe direttissim in to brez pretiranih tehničnih sredstev. Od prvih plezalcev sta dva že pokojna: Sigi Löw je 1962. ostal na Nanga Parabtu, Jörga Lehneja pa je v Walkerjevem stebru ubil kamen.

Hasse je povabil na zbor vse, ki so s smrcjo v ožji zvezi. Prišlo jih je 24.

T. O.

GRE RES ZA NOV EKSPEDICIJSKI STIL?

DAV (Deutscher Alpenverein je v »Der Bergst.« 1979/1 objavil poročilo o nemški ekspediciji na 7246 m visoki Dhaulagiri VII (Putha Hiuncili) po južnem boku. Dotlej sta tu uspeli dve japonski ekspediciji, štiri druge pa so doživele neuspeh. Vzpon na Putha Hiuncili je pripravil DAV po programu svoje planinske in smučarske šole. Vsak udeleženec je prispeval 4800 DM, vzpon naj bi trajal 43 dni. Na turo so smeli samo izkušeni planinci. Skupina I je štela 14 članov, skupina II 13. V Kathmanduju so ponudili tri dni, za pot k gori so namenili 10 dni, bazni tabor so naredili na višini 4400 m, višinski tabor so stali na 4800, 5600 in 6200 m. Vodja prve grupe, znani Günter Sturm, je izjavil: »Največje težave so v vršni steni, ki ima 45° naklonine. Ves čas smo gazili sneg. Take gazi še svoj živ dan nisem delal. Napeli smo 700 m fiksni vrvi.« Na vrhu jih je preskušal hud severozahodnik, mraza so namerili — 15° C. Ta himalajska tura je bila test v učnem načrtu smučarske in alpinistične šole DAV. Ugotavljajo, da je v Nemčiji vedno več interesentov za Himalajo, v lastni režiji pa je »skoraj« zaprta, kajti Nepal vzpone — prodaja in mnogo vrhov, ki prihajajo v poštev, je za leto naprej »izknjiženih«, kajti en vrh je na razpolago samo dvakrat na leto.

nas liže, nič se ne vdira, pot se nam hitro odseda. Po vrsti zažare vrhovi na jugozahodu od Vioza do Tressera: Pizo dei tre signori, Gaviola in Gavia, za Cavedalom rožnato in jekleno sinje žari zarja nad zelenkasto gmoto ledenih velikanov. Pred nami je že nekaj navez. V vznožju strmega ozebnika se okrepčamo in uredimo v naveze. Sneg je bil ravno prav zmrznen in po že uhojenih stopinjah smo udobno grizli v strmino v enakomernem ritmu. Tu in tam pribrenči tudi kak kamen, ki ga je že odtajalo jutranje sonce. Strmina se proti vrhu ozebnika upre na kakih 50°, nakar se položi na greben, ki pada na »Rasso delle botiglie«. Strmina zraste nato do 55°. Gran Zebbru je pač gora za alpiniste in tudi najlažji dostop ni kar tako. Dosežem ugodno varovališče — zamet mehkejšega snega na nekoliko bolj položni vesini. Ko se med varovanjem vdrem do ramen, se izkaže, da sem v zapihani ledeniški špranji. Za varovanje je bil položaj prav imeniten. Nebo je bilo kristalno čisto. Izza rajde vrhov južnega dela Ortlerjeve skupine se pojavljajo Presanella in Adamello z mogočno steno, nekoliko bolj proti vzhodu kipe nad meglami vrhovi Brentskih Dolomitov. Proti vrhu je spet zelo strmo, v žlebu pod vršnim grebenom je nekaj zoprnih mest, kjer se z derezami prepraskamo po gladkih skalnih ploščah. Ko smo bili najbolj zaposleni z varovanjem v zelo dvomljivi vesini, je presekali tišino rezek pok — čez vrh je švignil reaktivec. Zdelo se mi je, kot da se je utrgala kloža, tako je počilo. Tik pod grebensko rezjo je bilo zelo zračno, a tudi ta zadnji raztežaj smo srečno zlezli. Razen naše deseterice je bilo na vrhu še kakih 15 alpinistov. — Italijanov in Avstrijcev, nekaj jih je prišlo na vrh za nami: Mednarodna zasedba s slovensko večino. Veličasten razgled je plačilo za meglo prejšnjih dni. Nad ogromno opastjo štrli vrh Ortlerja. Njegovi grebeni in ostenja so prav po zimsko zasneženi. V kratkih presledkih se v vzhodnem ostenju trgajo mogočni plazovi, njihov grom veličastno odmeva. Za Ortlerjem je zelena dolina proti Meranu. Na zahodu je Bormio, za njim v daljavi plavajo v višini snežišča Bernine. Zadovoljni smo, da smo najlepši dan ujeli prav tu na najimpozantnejšem vrhu v Ortlerjevi skupini. Šele po dveh urah se zavemo, da bo treba nazaj v dolino. Prvih 150—200 metrov spusta je malce zoprnih, treba je solidno varovati, previdno in počasi, časa je dovolj. Tudi čez tisto strmo ledeno stopnjo je šlo hitreje, kot smo pričakovali. Končno pridemo v ozebnik. Ker tu ni več kake posebne nevarnosti, so sestopali sami. Odvežem se in si privoščim imeniten spust kakih 250 metrov višine in spotoma uspešno »testiram« zadnjo plat, kjer so mi koleglj nekaj dni pred odhodom na turo izrezali dva tura. V navezah smo potem sestopali po ledeniku. V popoldanskih urah se kaj lahko vdreš v kakšno razpoko, ki uide »diagnozi«. Naslednje jutro je spet vse bleščalo. Oskrbnik, ki je šel po hrano in pljačo v Santo Catherino, nas z džipom potegne do parkirišča. Prav mojstrsko premaguje spuste po strmem kolovozu ovinke med luknjami in skalami. Udobno zdrčimo nato proti Bormiju, nakupimo sadja in zelenjave, malce si tudi ogledamo starinski del mesteca. Nato spet zarohne motorji po klancih in serpentinah na prelaz Stelvio (2757 m). Okrog številnih stojnic s spominki je bil vrvež kot na Ponterossu v Trstu. Promet je

Uspeh take ture zavisi od ljudi, ki se prijavijo. Če so vmes taki, ki mislijo, da jih bo vodnik za roko pripeljal na vrh, ker so plačali, potem s tako turo ni nič. Nemški vodniki računajo z manjšimi skupinami, s solidnimi ljudmi, ki znajo biti na turi samostojni in prevzamejo nase tudi tveganje.

Cena? Za moža 4800 DM, na videz visoka, vendar je treba upoštevati: Vrh ima svojo takso — 417 dolarjev — spremnemu oficirju in šerpam je treba plačati vso oskrbo in opremo (ki se sestoji iz 27 predmetov za vsakega moža in stane za enega 2000 DM). Šerpe večji del po ekspediciji to opremo prodajo, zato jih mora vsaka ekspedicija na novo opremiti. To spet traja denar, prevoz, carino, uvozno dovoljenje, ki pravzaprav ni zakonito. Sturm pravi, da bo poslej uvozno dovoljenje odpadlo: »Naj šerpe opremo zadrže in dalje rabijo, mi pa jim povišamo mezde.« Indija je na to že pristala. Sturm upa, da bo tako z vsemi ekspedicijami opisanega tipa tudi v Nepal.

T. O.

EVEREST S KISIKOM IN BREZ NJEGA

Gre za ekspedicijo dr. K. M. Herrligkofferja 1978, nemško-francosko. Herrligkoffer je bil vrhovni vodja in posebej še vodja nemške skupine, namestnika sta bila Sigi Hupfauer in Wanda Rutkiewicz. Drugih udeležencev — večji del nova imena — je bilo 16, med njimi zakonski par Walter, zdravnik je bil dr. H. Laube, s seboj so imeli tudi filmarja in posebnega oskrbnika glavnega tabora.

Glavna skupina je odletela iz Münchna 8. avg. 1978, 8 dni za Mazeaudom, le trije Nemci so bili poslani naprej v Kathmandu, da bi s Francozi skupaj dosegli glavni tabor. Med 31. avg. in 5. septembrom so se v glavnem taboru zbrali vsi, nekateri

skorajda povsod tak kot na naši Jadranski magistrali v poletni sezoni. Pri Trafoiu zgrešimo stezo, ki drži na Payerhütte in se zapeljemo malo predaleč v dolino. Pri mostiču čez bobneči potok se z vozili stlačimo h kraju. Spravimo se h kuhanju in se uredimo. Nato se potegnemo nazaj v Trafoi. Po razgovoru z domačinom pridemo do sklepa, da bo pravzaprav ugodnejši dostop do koč iz Suldna (Solda). Zato se spustimo po cesti nazaj v dolino. V Gomagoiu se odcepi lepa cesta in med vožnjo po številnih serpentinah že uživamo veličastni pogled na mogočni Ortler. Vasica Solda (1907 m) ima turistično tradicijo še izpred prve svetovne vojne. Je izhodišče za številne vzpone in imeniten smučarski center. Potegnemo se s sedežnico na Kuhberg 2330 m. Steza nato v širokem loku prečka obširna morenska melišča, preden se v okljukah ne zažene v strmine travnatega grebena proti Tabaretti (2536 m). Kot orlovsko gnezdo čepi nekaj sto metrov nad nami na grebenu Payerhütte. Ostenja in strmine, po katerih se vije lepo speljana steza, so globoko zasnežena. Ko se v Medvedji škrbini (Bärenscharte 2877 m) preselimo v sončni jugozahodni bok grebena, nas sprejme popoldansko sonce in sumljivo soparen veter. Lepo shojena gaz nas vodi do kar mogočnega doma Payerhütte 3020 m. Zgrajen je bil v začetku tega stoletja. Med prvo svetovno vojno je bil kasarna avstrijskih gorskih lovcev. Italijani ga niso zadeli niti s topovi niti s možnarji iz artilerijskih položajev v področju Stelvia. Notranji videz razodeva, da je zgradba še originalna. Podi so iz zgubljenih desk, stranišča na štrbunk. Prijazni oskrbnik — (Ortlei po priimku) nam odredi ležišča v »tretjem« nadstropju, kjer je obširno podstrešje s skupnimi ležišči. Dom je sicer nabasan, podobno kot naša Kredarica v sezoni. Ortler je pač najvišji tirolski vrh in kot tak deležen številnih obiskov. V natačeni jedilnici veselo družčino na vse kriplje nategujejo svoje, očitno dobro s pivom zalite glasilke, da bi prevreščali drug drugega. Glasne Italijane gladko prejdajo še glasnejši Tirolci. V zakajenem ozračju se očitno čuti malce tradicionalne nacionalne mržnje. Ko zvečer zlezemo v naše podstrešje, so nekatera za nas odročena ležišča že zasedena (pravzaprav zaležana). Neizogibno pride do prerekanja. Očitno nacejeni »agresorji« so sila ošabni. Pa se nenadoma pojavi oskrbnik, srdito povzdigne glas in izžene »okupatorje« nekaj z besedami, nekaj pa kar s fizičnim pojasnilom, da je rezervirana za jugoslovanske goste. Hvaležni smo oskrbniku in, lahko rečem, kar precej presenečeni, da se je tako energično zavzel za nas. Neradi so se »agresorji« umaknili v malo slabši stranski prostor. Ker je prepri potekal v dialektu in dokaj srdito, sem ga le deloma razumel, padale pa so precej hude besede. Mi smo ostali lepo mirni, tako rekoč »neuvrščeni«. Godrnjanje v stranskih prostorih se je počasi pleglo, vendar noč ni bila mirna in od kraja smo slabo spali. Silen vihar je stresal kočo, da je prav presunljivo škripala. Tudi zrak je bil spričo gneče precej »gost«. Čemerno jutro smo dočakali tudi mi precej čemerni in »povoženi«. Zoprna vlažna in topla megla je tiščala v zraku, višje pa je preko grebenov in vrha hrumel vihar z juga. Lenobno smo odmotovili po snegu. Fensko — revmatično smo se navezali in nataknili dereze. Brez prave volje smo prečili strmo

so prileteli s helikopterjem, pešci pa so rabili 12 dni. 7. sept. so v taboru 1 (5900 m) že prespali Hillmayer, Engl in Rutkiewicz. Herrligkoffer poroča, da denarja ni bilo na pretek. Zato je od tistih, ki so se hoteli kvalificirati na vrh, terjal, da iz glavnega tabora na tabor 2 prinesejo 75 kg tovora (veljalo je tudi za ženske), kar je pomenilo, da so od tabora 1 na aklimatizacijski tabor znosili po 12, večina pa po 20 kg težke nahrbtnike (do višine 6450m). Težko delo, ki pa se je splečalo: material je bil zelo hitro premaknjen v višinske tabore, obenem pa je to poskrbelo tudi za dobro aklimatizacijo. Na Šerpe je to naredilo močan vtis. Vreme je bilo spremenljivo, od 5. do 6. oktobra pa zelo slabo, zapadlo je precej snega, ki jim je dal veliko težkega dela: kidanje okoli šotorov, novo gaz med tabori. Potem je prišlo v višinah do hudih viharjev, ki so jih zavrli, na drugi strani pa so spihali grebene. Ko je vihar pominil, jim je to prav prišlo. Šerpe so že menili, da viharji naznanjajo zgodnjo zimo in da z vrhom ne bo nič. 13. oktobra je bilo lepo vreme, le veter je bil tako hud, da v taboru na odprtem Južnem sedlu (7980 m) nikomur ni bilo do spanja. Dve uri so rabili, da so postavili in zasidrali šotore. Razpored je bil tak, da so Nemci prvi prišli na vrh — Engl brez kisikovega aparata, naslednji dan pa so na vrh prišli Francozi, med njimi 49-letni dr. Pierre Mazeaud in mladeniča dr. Nicolas Jager in Jean Atanasieff, v istem času je bil na vrhu tudi 46-letni Kurt Diemberger. Wanda Rutkiewicz je prišla na vrh 16. okt., tretja ženska na Everestu in prva Evropejka. Na vrh so prišli tudi trije Šerpe, Mingma in Ang Dorje brez kisikovih aparatov. Tako je zahteval dr. Herrligkoffer. Potem so se zvrstili na vrhu še drugi člani, vseh 16 jih je doseglo vrh. Vse je šlo po sreči, čeprav ne brez trdih preizkušenj. Hans Engl o svojem vzponu brez kisikovega aparata poroča: »13. oktober sem v taboru 2 prespal in se potem v vsakem pogledu dobro počutil. Preden sem se pripravljal, je minila ena ura. Ob pol šestih sva s Seppom Walterjem odrinila. Pri 7000 metrih sva

zalezeno vesino do škrbine v grebenu. Sledilo je prečenje gruščnate, s snegom pomošane strmali, nato škripajoče plezanje v derezah. Zavarovana plezalna pot po grebenu je zaradl obilice snega in ledu »zaprta za promet«. Moramo po »obvoznici« precej globoko navzdol. Po skoraj dveh urah smo bili, kar zadeva nadmorsko višino, kakih 1000 metrov nižje od koče. Pred nami je približno 300 metrov visoka snežno-leдена vesina. V spodnji tretjini in zgoraj dosega 50° naklonine, vmesna tretjina nekaj manj. Zlasti zgornji del vesine je bil iz škrbine videti silno strm, naveze, ki so se že bližale robu, so bile kot »muhe na šipi«. Ta in oni je kar s strahospoštovanjem zrl v strmino pred seboj. Še bolj divji občutek je dajala spreminjajoča se mračna svetloba pod vihrajočimi oblaki na robu vršnega platoja, viseči seraki na desni in pošastno hrumenje vetra na grebenih. Vzpon po utrjih stopinjah v strmini je bil vendarle ugodnejši, kot smo pričakovali in razmeroma naglo smo dosegli greben. Tu nas je zajel močan veter, ki je divje mešal in gonil megle pod nami. Namah je postalo mraz. Izstop na vrhu strmali je bil kar malce neprijeten spričo izpostavljenosti in krhkih oprimkov na skalah štrlečih izpod plitvega snega. Zraven so nagajali še sunki viharja. Dosegli smo bivak. Na zavesni strani se je tiščala neka avstrijska naveza. Pa je bilo bolj slabo zavetje. Veter je gnal iz megle nad nami ostre snežinke, mraz je grizel skozi obleko. Vrata zavetišča so bila precej zametena, notranjost pa tudi napol zadelana s snegom, ki si je očitno našel pot skozi špranje. Ker se mi je zdelo, da vrata le niso kdove kako visoko zametana, sem se z ihto vrgel na delo s cepinom, poprijeli so tudi drugi in v manj kot petih minutah smo imeli »otvoritev« bivaka. Zbasali smo se v notranjščino, kakor je bil naglo za nami. Že pred poldnevom smo bili v Payerhütte. Poslovimo se od prijaznega oskrbnika z občutkom, da ima neke simpatije ali spoštovanje do Jugoslovancev. Spotoma premišljuje, ali je morda sodeloval v odporiškem gibanju ali pa je vzrok za naklonjenost drugje. Spomnim se na slavnega vodnika Pellissiera, ki mi je v pogovoru v svoji športni trgovini v Cervinil zaupal pred leti: »Na Matterhorn sem vodil več kot dvestopetdesetkrat, doživljal nevihte, strelo, plazove. Vendar me je bilo v življenju najbolj strah, ko so nas alpine 1941 namahali in gonili črnogorski partizani — majke mi!«

Od Tabarette dalje nas je močil droban dežek, megla se je spustila skoraj do doline. Kmalu se je megla začela energično ožemati in zdrknili smo s sedežnico v dolino. Nič ne de, če nas je močilo, naša tura je uspela.

nataknila dereze. Ob osmih sem bil v taboru 3 (7200 m). Šerpe, ki so se vračali iz Južnega sedla, so izjavili, da je tam slabo vreme. To me je potrla. Vendar smo ob treh prišli vseeno na Južno sedlo in v tabor IV, ki ga je orkan precej poškodoval. Postavili so še en šotor, kar v tistem orkanu res ni bilo lahko. Vihar je divjal vso noč, proti jutru pa se je unesel. Kljub vremenu sem se dobro počutil in sem se odločil, da kisikovega aparata ne bom jemal s seboj. Walter je bil drugačnega mnenja, vzel je tri steklenice kisika s seboj in je s kisikom hodil hitreje od mene. Šel pa sem brez posebnega duškanja. Ko sem prišel na Južni vrh, sem čutil, da bom prišel na vrh brez kisika. Pri Hillaryjevem »stepu« sem ujel Seppa in Huberta, ki sta se tu navezala. Na tem pragu sem si pomagal s pritrdjeno vrvo. Tu mi je korak zastajal, sopel sem hitro, sunkovito, vsakih 50 do 20 m sem duškal. Ves čas sem gibal s prsti, da ne bi ozebel. Vrtoglavice ali glavobola nisem občutil. Potem smo ob 17.15 s Hubertom in Seppom stali na vrhu. Ob desetih smo bili v taboru 4.«

T. O.

ŠE O PRAVDI »EVEREST«

O tem smo že pisali lansko leto. Pravda ni pojenjala, narobe, o njej se še več piše. Nemški himalajski klub se je za stvar zelo zavzel, z njim pa dr. Karl Maria Herrligkoffer, prvi predsednik DAV. Iz prejšnjih let vemo, da je ta znani organizator himalajskih ekspedicijs iz več razlogov zelo gorak R. Messnerju in zato ne sprejema njegove trditve, da je prišel na Everest brez dodatnega, »umetnega« kisika. Svoje stališče je objavil v nekaterih nemških časopisih in revijah in tudi v drugih planinskih publikacijah. V »Les Alpes« 1978/8 pravi: Pri vzponih na nižje osemtisočake (do 8300 m) doslej niso uporabljali umetnega kisika. Drugače je bilo na Everestu, Lhotseju, Makaluju,

SREČANJE S TRIGLAVOM

VLASTA SLUGA

Stena, ponosna in mogočna v svoji škrlatni lepoti ugašajočega dne, dobrodušno naklonjena pesmi klinov in klicem tovarišev, ki se zaganjajo v njena nedra. Danes ni zavrnila nikogar. Vsi so se vrnili. Upehani, a zadovoljni. Občudujem sproščeno vedrino teh mož: njihovo voljo premagati strah; njihov pogum pogledati smrti v režeči se obraz; njihovo moč, da to zmorejo.

Gledam jo, to sivo veličast, kako se odeva v črno eleganco noči, občudujem razigrano lgro grozljivih senc njene večerne toaletē. Klje so zdaj slovenska, nemška smer. Sfinga, Čopov, Jugov steber, Črna stena...? Samo veter sme zdaj med nje, veter. Pa zvezde se jim hladno ponosne dobrikajo daleč nekje v temačni brezmejnosti. Jutri, jutri pa jo bom zopet videla vso: razgaljeno, odkrito, skrlinostno uporno, nepremagljivo, večno. Tiho jutro trgajo težki čevlji po grušču. Steno zaljšajo puhaste, jutranje meglice. Sence, temne in hladne se še drže v njej, svetloba novega dne pa zmaguje. Nobenega glasu. Samo koraki in utrip mladih src sredi spečega gozda. Ženemo se v breg. Cvetje še dremlje, jutranja rosa pa že umlva njihova rožnata lica. Nenadoma se sredi sivga skalovja, grušča in drobirja ustavimo: Na nebu zaplapola silni ogenj, povsod okoli nas se zableščē biseri rose, oglase se ptice, pajek premika otrple nožice, veter dahne topleje, meglice zaplešejo in se vzhiceno poženo više in više k sončnim žarkom v objem, v njem se razidejo in tiho slave prihod sonca. Zaprem oči, nastavim mu obraz, topel in nežen je njegov objem. Pozdravljeno, sonce, življenje! Pozabim, da sem človek, tako majhna in minljiva sem. In obenem srečna, da sem drobec v tem čudovitem kolobarju, v večnem porajanju, preminjanja in spreminjanju. Vsa sem izročena mogočnemu utripu narave!

Gremo, vkreber. Počasi, počasi, polskati moramo trdno stopinjo na melišču. Jutranji hlad veje iz sten in nam blagodejno hladi razgreta telesa. Oko se napaja z bogastvom skalnega sveta, z živimi barvami cvetnih ruš, duša drhti v zvokih neznane melodije, ki se rojeva iz skalnih gmot. Čas zastaja, kakor da ga ustavljamo s svojimi željami: prisluhni, to še poglej, to še premisli. Zdaj, zdaj si sam s seboj. Odpri srce, prezrači dušo, obriši vse koticke, poglej z odprtimi očmi in s čistim duhom.

Pod Begunjskim vrhom počivamo in se odžejamo s »črno vodo«, obdano z ostanki in smetmi, ki ostajajo za množičnim obiskom slavne gore. Skozi nemirno meglo se prebijemo do Stanilčeve koče. Čaj, da se ogrejemo. In že hitimo dalje. Od kod so se na nebu vzeli težki nekam deževni oblaki? Uro kasneje nas na Kredarici že greje sonce. Gremo na vrh? Zakaj pa ne? Saj se kar naprej odkriva in zakriva.

Kangčendzōngi in na K₂. Že l. 1933 pa so trije angleški alpinisti dosegli višino 8600 m, ne da bi »sesali«¹ kisikov aparat. Nedavno je Mihael Dacher splezal na Lhotse (8500), dr. Warth pa na 8475 m visoki Makalu brez te kisikove pomoči. Kitajci in Tibetanci so na 8848 m (Everest) prišli brez umetnega kisika. Le nekateri od njih so med desetminutnim počitkom po poldrugi uri vzpona sesali kisik 2—3 minute. Tak »požirek«² se pozna le nekaj metrov vzpona. Drži: Kitajci so zmogli brez kisika 8 ur vzpona le zaradi dobre aklimatizacije in odlične adaptacije.

Do 15 000 m višine je sestava zraka vedno enaka: 21 % je kisika, 78 % dušika in 1 % plemenitih plinov. Porazdelitev kisika je v atmosferi vedno enaka, primanjkuje pa atmosferski pritisk, ki z dihanjem prinaša v pljučne mešičke kisik in s tem prekrbuje s kisikom kri.

Atmosferski pritisk (na morski gladini 760 mm) znaša na Everestu pri 5500 m še 387 mm, torej 50 % manjši, s tem pa se zmanjša za toliko tudi za organizem »ponudba«³ kisika, na Lhotseju (8501 m, 249 mm) znaša hranitev s kisikom le še 32,6 %, na Everestu torej 31,2 %, razlika v »zadevi kisika«⁴ je torej minimalna, 1,4 %.

Dr. K. Herrligkoffer izjavlja: »Po raziskavah na Nanga Parbatu, na Broad Peaku in Everestu sem že 1972 izjavil, da je vzpon na Everest brez umetnega kisika vsekakor možen. Šerpe so na Everestu do 8250 m nosili 12—15 kg bremena, ne da bi kaj srknili iz kisikove bombe. Sklepal sem, da bi dobro treniran alpinist mogoče priti na Everest in nazaj brez kisikove bombe, seveda bi se ne smel »obrniti«. Znano je tudi, da se v smrtni zoni (nad 7600 m) gorska bolezen ne pojavi takoj. Traja 1—2 dni, da telo ne more več presnavljati v organih, predvsem v možganskih snoveh. Zato sta Habeler in Messner po svojem vzponu na Everest takoj zdržala iz smrtno cone. Četudi bi na Južnem sedlu srknila nekaj kisika, bi njuna storitev na veljavi nič ne izgubila. Ne

Ali smo zares razočarani? Kje je ponosni kralj gora, Triglav? Ali so ga pahnili s prestola? Ali je človek zares razblinil vse čarobne pravljice in bajke o bogu Triglavu? Na tisoče ljudi v 200 letih. Na stotisoče trdih korakov. S kladivi, klini, svedri! Z železno žico! S stopi, oprimki, skobami, vse do vrha! Pot do vrha ni več težka, posebej ob lepem vremenu. Pozimi, ko je vsa ta tehnika pod snegom, ledom in srežem, no, tedaj utegne biti obisk Triglava še vedno prvobiten. Takrat bi se, najbrž po pravici, še pobahal: »Bil sem na Triglavu!«

Zdelo se mi je, da bajnemu bogu Triglavu krvavi srce. Kaj je naredila iz njega civilizacija! Poln je železa, dostopen je sleherniku. Ne, ni! Nikar ne pretiravajmo. Pustimo ljudem, da je vsak po svoje srečen na poti v gore. Vsak ne more čez to steno. Blagor si nam, če ne more. Zato pa privoščimo, da tudi po svoje uživa vsak, kdor prisope na Triglav po katerikoli nadelani poti. Ne bodimo sebični, samo vase zaverovani. Svet je velik, je pisan, raznoličen. Vsakemu ljubitelju gorske narave omogoča vzpon, a ne povsod. Vsakomur svoje, vsak ima tudi pravico, da doživi srečo. Čim več srečnih ljudi, ta hip, jutri, vselej! Ali ni to lep cilj? Ali ni lepši, kakor če bi zapirali pota do sreče, če bi urejali gorski svet samo za tiste, ki si upajo utirati težja in najtežja pota?

IGLIČEVA V MALI RINKI

SAMO ŽNIDARŠIČ

Veliko sem slišal o Igličevi smeri. Tam se pleza čez čudno žmulo, čez plošče dolge za cel raztežaj, pa tudi prečnica se velikokrat omenja. In sem se odločil, da preplezam to smer v Mali Rinki. Za to so se navdušili tudi Franci, Drežč in Drago.

Ker sem bil na Okrešlju že ničkolikokrat, mi niti na misel ni prišlo, da bi ponoči rabil baterijo. Tudi prijatelji so bili istega mnenja in zato smo brez skrbi, saj vendar poznamo pot, rinili v breg. Skozl gozd, mimo slapa in nad njim je še šlo, ko pa smo prišli do izvira, se nam je koča »odmaknila« za pol ure naporne hoje skozi grmovje in hosto. Ob iskanju poti sem si krepko ranil koleno, za praske pa se sploh nismo menili. Dom na Okrešlju je tiho čemel v trdi temi. Potem je prečni tram močno usekal Drežča po glavi. Še dobro, da ga ni po nogi! Saj bi revež šepal in Igličeva bi mu šla

zdi se mi pa prav, če svojo storitev razglasita kot prvo in edino na svetu, in pri tem zamolčita, da so kitajski alpinisti na Everestu 70 minut sem in tja mendrali, ne da bi bili v smrtni coni posegli po »umetnem dihanju«.

T. O.

POLJAKINJE V MATTERHORN

Februarja 1978 so v severno steno Matterhorna vstopile štiri Poljakinje: Wanda Rutkiewicz, Krystyna Palmowska, Anna Czervinska in Irena Kesa. Palmowska in Czervinska sta steno preplezali že l. 1972. Wanda Rutkiewicz je s Halino Krüger-Syrokomska preplezala Trorolryggen na Norveškem v ženski navezi in še druge težke smeri, ne glede na Gašerbrum (1975).

Te štiri Poljakinje so pred vstopom v severno steno nesle na kočo Solway hrano in zdravila, da bi se pri sestopu s tem depojem okrepile. Vreme se je skazilo, morale so bivakirati. 6. marca se je vreme izboljšalo in Poljakinje so vstopile v severno steno. Z njimi je vstopil tudi japonski plezalski zakonski par. Pri prvem ključnem mestu se je Japonki že zataknilo, situacijo je rešila Krystyna Palmowska s tem, da je Japonko varovala z drugo vrvjo. Prvi bivač so uredili na višini 3700 m. Drugi bivač je bil 300 m nad prvim na višini koče Solway, Japonka se ni počutila dobro. Potem je v Matterhornu zadivjal vihar, pravi orkan s 160 km na uro. Tako so ga ocenili štirje japonski plezalci, ki so takoj vstopili v steno, čim so slišali, da je v njej tudi japonski par. Poljakinja Irena Kesa je močno ozebla na nogah in na roki. Rojakinje so se odločile, da se umaknejo proti Zermattu, pri čemer so bile prisiljene k tretjemu bivaču. Japonski par je bivakiral na vrhu, štirje Japonci pa so še dosegli kočo Solway. Po tretjem bivaču so Poljakinje nadaljevale s plezanjem proti vrhu. Eno od njih so

po vodi. Noč mu je shladila bolečino in vsi smo navsezgodaj občutili vse tisto, kar navdaja plezalca, ko se odloči za steno.

Sonce nas je prepričevalo, da bo lepo vreme. Zato smo hiteli pod steno. Pa ne bi bilo treba. Vročine smo se po nepotrebnem bali, kajti ko je Franci splezal prvih deset metrov, se je ulilo skoraj z jasnega. Naj se vrnemo? Čemu, saj se bo dež premislil. Paterijeku pa sem prebral na obrazu, da bi mu ta »varianta« kar ustrezala. Imel je nekakšno tremo, saj doslej še ni plezal smeri, ki bi se lahko primerjala z Igličevo. In dolgo že ni bil v steni. Sledil sem Drejču in ko sem se pripel h klinu, je že zasijalo sonce. Ne boš sestopal, Paterijek! In je moral svoje telo skupaj s čevlji št. 48 spraviti v pogon, vendar ne proti dolini, ampak k meni. Saj je bila to boljša varianta, do Okrešlja bi imel uro hoda, do mene pa le 40 m. Ta čas sta nama prijatelja nekoliko pobegnili, a ne daleč. Pod žmulo sva bila že pri njih. Na izpostavljeni polici sem varoval soplezalca, ki se je res nekoliko mučil. Nič zato, zaradi žmule so nekateri že obrnili! V naslednjem raztežaju sem res užival, vse je tako lepo odprto, oprimki pa vselej tam, kjer jih res rabiš. Dohitela sva prvo navezo. Res je bila vclikodušna, saj nama je v prečki pustila nekaj zank z vponkami. Ker ne viham nosu za vsako reč, sem jih rad uporabil. Ko sva priplezala pod kamin, se je nabo spet ožemalo. Franciju, ki je bil že visoko nad nami, ni bilo nič kaj prijetno, saj mu je zmanjkalo opreme prav tam, kjer bi jo bil najbolj potreboval. Z goljufanjem je kljub težavam prilezel na stojišče. Poklical je Drejča. Ta pa se je moral odkupiti z dvema pomarančama, preden sva ga pustila za njim.

Skala je bila sila spolzka, zato sem zabil še en klin, na enem mestu pa sem pustil lestvico, da bi Drago lažje priplezal do mene. Ko je prišel do lestvice, je stopil na šprinko z obema nogama in duškal. Ker ima res velike čevlje, je stal daleč stran od stene, to se je z varovališča prav lepo videlo. Šlo mi je na smeh, nisem se mogel zdržati. Ko sem mu dopovedal, kaj me spravlja v dobro voljo, se je muzal tudi sam.

Naslednji raztežaj me je pripeljal na greben. Tam čez se je gnal veter, tako da me je pošteno zazeblo, ko sem čakal na Dragota. Ploščo sem preplezal v eni sami sapi, v roke me je zeblo tako, da nisem čutil nobenega oprimka več. Uh, kako bi se bil rad pogrel! Tri lahke raztežaje sva potem predirkala in že sva stopila na rob stene. Tu sta naju čakala prijatelja. Pospravili smo plezalsko kramo, si stisnili roke in potem komaj dočakali kočo. Tam je bilo vsega dobrega na kupu: suha obleka, topla peč, hrana. Privezali smo si dušo, kakor so včasih rekli, in uživali ob misli, da smo ponovili sicer staro, a vendar lepo in mikavno smer iz tridesetih let tega stoletja.

Igličeva smer v sev. steni Male Rinke, 450 m, IV, 5 ur;

plezali Franci Topolovec — Andrej — Drejč Sajko, Samo Žnidaršič — Drago-Paterijek Letonja, vsi AO — TAM, 26. 8. 1978.

iz doline zagledali opoldne na njem, potem pa so goro ovile megle, vihar pa ni pojenjal. Ob dveh popoldne so v dolini sprejeli alarm: Irena Kesa je onemogla 50 m pod vrhom, pomoč je bila nujna. Zveza ni bila dobra, dolina je alarm slišala, Poljakinje odgovora niso sprejele. Proti šesti uri zvečer se je nenadoma zjasnilo, veter pa je že zmeraj divjal 120 km na uro, helikopter je startal, vendar zaradi vetra ni mogel posredovati. Po nekaj urah se je reševalcem posrečilo, da so po jekleni vrvi spustili toplo obleko, vroč čaj in sprejemnik. Še nekaj napetih trenutkov, potem je jekleno vrv nekdo ujel, pilotu so ploskali, čez nekaj minut pa se je oglasila Wanda: »Vse smo v redu prejeli.« Odgovor: »Poskusili bomo pomagati Ireni.« Plezalke so to sporočilo sprejele 50 m pod vrhom Matterhorna. Tam so pripravile bivak — zaradi Irene. Helikopter je poletel trikrat in še četrtič, noč je bila črna kot oglje, ob 21.30 pa je prišlo poročilo: »Vse so doma.« Šef reševalne akcije René Arnold je izjavil: »Tri so hotele sestopiti same — najprej na vrh, nato po poti. Mi tega nismo mogli dopustiti. Kaj če bi se vreme ponovno poslabšalo, ne, reševalci niso upali ubogati pogumne Poljakinje. Sicer pa so steno zmogle, saj zadnjih 50 m spada h grebenu Zmutt. Wanda Rutkiewicz je izjavila: »Bilo je nepopisno, ko sem na jekleni vrvi zaplavala po zraku.« Kmalu po tej tesnobni dogodivščini poljskih plezalk, je helikopter spet reševal v steni Matterhorna. Dva samohodca sta prišla čez steno, eden brez bivaka. Dnevno časopisje je o vsem tem pisalo, negativne komentarje pa je časopisje prisodilo samo Poljakinjam, poroča Felicitas v. Reznicek. Časnikarji so večinoma poskušali biti korektni, nobenemu pa se ni zdelo potrebno, da bi s priznanjem poročal o neverjetni storitvi poljskih plezalk v svetovno znani steni Matterhorna: Oslabelo alpinistko, ki sta ji zmrznili obe nogi in ena roka, so prenesle iz drugega bivaka skozi severno steno na greben Zmutt in jo prinesle še do vršnega območja, 50 m pod vrh.

KOMUR JE SREČE DAR BILA KLOFUTA...

DIPL. ING. DUŠAN KRAPEŠ

Jermanova vrata — mi smo vedno rekli Kamniško sedlo — so bila velikokrat začetek ali pa konec naših planinskih izletov in tur. Bolj so nam bila všeč kot začetek. Najbrž zato, ker je slovo vedno grenkejše od snidenja.

V Kamniške smo svoje dni prav radi zahajali. Nam Ljubljčanom so tako zelo pri roki, pravzaprav bi morali reči »pri nogi«. Za nas študente pa so bile tudi sorazmerno poceni. Na teh izletih in turah je bila edina »grenka kaplja« tista dolga pot iz Kamnika v Kamniško Bistrico — zlasti tisti nesrečni zid ob smodnišnici, ki se je vlekel kot »turški med«. Komaj smo čakali, da pridemo do »Gostilne pri Korlnu« v razcepišču treh dolin. Takrat se nam je o avtobusih komajda sanjalo. »Korlnova mama« nam je vselej dobro postregla ne le z dobrotami iz kuhinje in kleti, temveč tudi z zgovorno in hudomušno besedo.

Toda kmalu za »Korlnom« se nam je zazdelo, da se začenja že naša tura. Zlasti, ko se je pot stisnila pod »Galerije« tam okrog utesnjenega Hudega polja v Bistriški dolini. Vklešano pot pod masivom ogromnih kamnitih skladov je do kraja požrla nova cesta. Na račun planinske romantike je cesta približala Kamniške planine širšemu krogu obiskovalcev — zlasti motoroziranim. Koristnost je požrla lepoto. Kot se to tako rado primeri.

V Bistrici smo se dodobra odpočili. Preostali del dneva smo koristno izrabili za izletke v najbližjo okolico, denimo: izvir Bistrice, naravni most itd.

Na skupnem ležišču je bilo vedno živahno. Šale so se vrstile tja do desetih zvečer. Ne pomnim, da bi s pijanci in razgrajči imeli kakšne hude težave. Če pa smo se kdaj ubadali z njimi, je bil to res izjemen dogodek. Šale so se redčile, postajale vse tišje. Hihitanje pod odejo je pojenjavalo, dokler ni drug za drugim mrknil.

Ob prvem svitu ali še prej je dahnilo življenje na skupno ležišče. Umiti in posvežiti smo se šli kar v Bistrico. Salamensko je zazeblu. Udje so kar posinili, kot da smo plave krvi. Za zajtrk je bil obvezno čaj z limono, kar pa je bilo bolj »gostega«, smo črpali iz lastnega nahrbtnika, kar je pač vanj zdevala skrbna materina roka. Denarja je bilo sakramensko malo, le za najnujnejše. Zato pa smo imeli v srcih in glavah tem več načrtov. Vsi ti pa so bili odvisni od tistega malo denarja, vremena in vsebine nahrbtnika.

Nekoč smo na »Sedlu« pospravili zadnjo mrvico. Lačni smo šli mimo koč v Bistrici in hiteli proti Kamniku že v dopoldanskih urah. V žepu smo poleg denarja za vlak,

PREHRANA S KONCENTRATI

Za planince in alpiniste priporočajo športni zdravniki koncentrirano hrano, ki manj tehta in več »zaleže«. Dnevna potreba energije naj se ravna po delu, ki ga je treba opraviti, in po idealni teži planinca. Idealna teža: Višina telesa manj 100 (npr. kdor je visok 170 m, naj skrbi za težo 70 kg). Mož, ki tehta 70 kg, porabi v enem dnevu naporne, večurne hoje 10 000 joulov (2600 kalorij), to je, na primer, hranilna vrednost 300 g surovega masla.

Drugače povedano:

1 ura lagodne hoje ali kolesarjenja, terja od telesa 500 joulov (120 kalorij),

1 ura hitre, naporne planinske hoje (ali nogometa) po 3000 joulov (700 kalorij)

Za primerjavo:

1 kos sadnega kolača (= 3 šilca žganja) daje 800 joulov (200 kalorij), 100 g čokolade pa 2400 joulov (560 kalorij). Tako tabelo priporoča Fr. Hasler v »Der Bergst.« 1979/4.

Ugotavlja, da so se planinci glede prehrane zelo poboljšali, saj se največ hranijo s sladkimi hranili: čokolado, keksi, sadnimi rezinami; seveda so še taki, ki čislajo klobaso, slanino, sir. Vsi raziskovalci danes soglašajo, da se ogljikovi hidrati hitreje in brez problemov razgradi in spremene v energijo, medtem ko slanina daje sicer največ kalorij, vendar porabi pri razgraditvi največ kisika.

Ponudba koncentrirane prehrane je velikanska. Čokolade in suhega sadja pri tem ne upoštevamo. Velika športna hiša »Sport Schuster« poroča: »Vedno več prodamo kruha in peciva s sadjem, čokolade, vanilije in sira, vedno bolj kupci zahtevajo sadne koncentrate, mineralno vodo in gotove obroke.«

Podobno poročajo druge velike trgovske hiše.

stiskali še cele tri dinarje za žemlje. Po želodcu je krulilo. Mi — menda smo bili trije — smo med potjo čebljali o svežih, zapečenih žemljah, ki jih bomo kupili pri prvem peku v Kamniku. Požirali smo slino in s slino goljufali obupani želodec, ki je terjal svoje. V Kamniku smo se zakadili v pekarno. Slastno smo hrustajoč začeli prvo polovico zlatorumene, zapečene žemlje. Toda že pri prvih grižljajih se je ustavilo. Želodec je protestiral. Ostalo smo zbasali v žepe in počakali, da bo želodec milostno zahotel to, kar je poprej zahteval pa ni dobil. Tudi to se primeri, toda le domov gredé. Gor gredé pa smo oskrbnici v Bistrici poravnali svoj skromni dolg, optali težke nahrbtnike in — zdravo — proti Sedlu. Čez laz, malo po travniku, na kolovoz potem pa naenkrat strmo v desno v gosto bukovo hosto, kjer nas je nekam hitro zajela grobna tišina. Civilizaciji smo obrnili hrbet.

Pot se vzpenja pod ogromnim luknjastim pečevjem »Gornja Griča« ali tudi »Nandetova Jama« imenovana. To je bil nekoč — tako se govori — glavni štab zloglasnih »rokovnjačev«. Pot se vzpenja včasih položneje včasih zlagoma čez hudourniška prodišča, križa jahalno pot. Tu smo navadno počivali in se podprli. Neugnani »puhači« so zasmrdeli okolje s tistim njihovim obveznim čikom. In nadaljevali smo pot. Nič posebnega, boste morda rekli. Res nič posebnega, dandanes, ko nas komajda vznemiri še polet na luno.

Hosta je vedno bolj iglasta in redka. Že od daleč zaslišimo potrkavanje živine na košatih bokih Brane in Planjave. Še malo na desno in že smo v macesnovi hosti. Še malo in že smo pri pastirskem stanu »V Klinu«. Takrat smo kratkomalo rekli pri pastirju, saj je bil tod en sam stan. Ne vem, ali ga je kdo poznal po imenu, da o priliku ne govorim. Možak je bil že v letih. Molčec in nekam odljuden se nam je zdel. Toda vselej nam je postregel s tem, kar je pač premogel. Nihče se pri njem ni dolgo zadrževal.

Prijatelj mi je nekoč pripovedoval njegovo grenko življenjsko zgodbo. Odtlej mi je razumljiva njegova molčečnost. Takole je bilo.

Prijatelj se je nekoč sam podal proti Jermanovim vratom. V Klinu — pri pastirju, ga je zajel mrak. Bližala se je tudi huda ura. Živina in drobnica je bila nemirna. Gnetla se je v staji. Prijatelj je močno potrkaval. Hripav glas se je odzval in zaškripale so dveri.

»Dober večer stric!« Tako je nazival prijatelj pastirja.

»Dober večer, pob!« Je v brado zamomljal starec.

»Huda ura se bliža. Smem ostati pri vas čez noč?«

»Kar daj pob.«

Možak je legel nazaj na pograd. Izpod luknjaste odeje so štrlele suhe žilnate noge. Na ognjišču so dogorevala smolnata drva. Vonj po kislem mleku, ožganem lesu, smoli in živini je polnil tesno bajto. Prijatelj se je pokrepčal in ob koncu ponudil še pastirju kos potice. Ta pa mu je v zameno dal skodelo toplega mleka. Prijatelj je prižgal

Zahteve za tako koncentrirano prehrano so naslednje:

tehta naj čim manj

naj bo dobro zavita (da se v nahrbtniku ne zdrobi);

naj bo okusna (jajca v prahu največkrat niso taka);

naj bodo prav sestavljena (na zavoju naj bodo navedeni podatki);

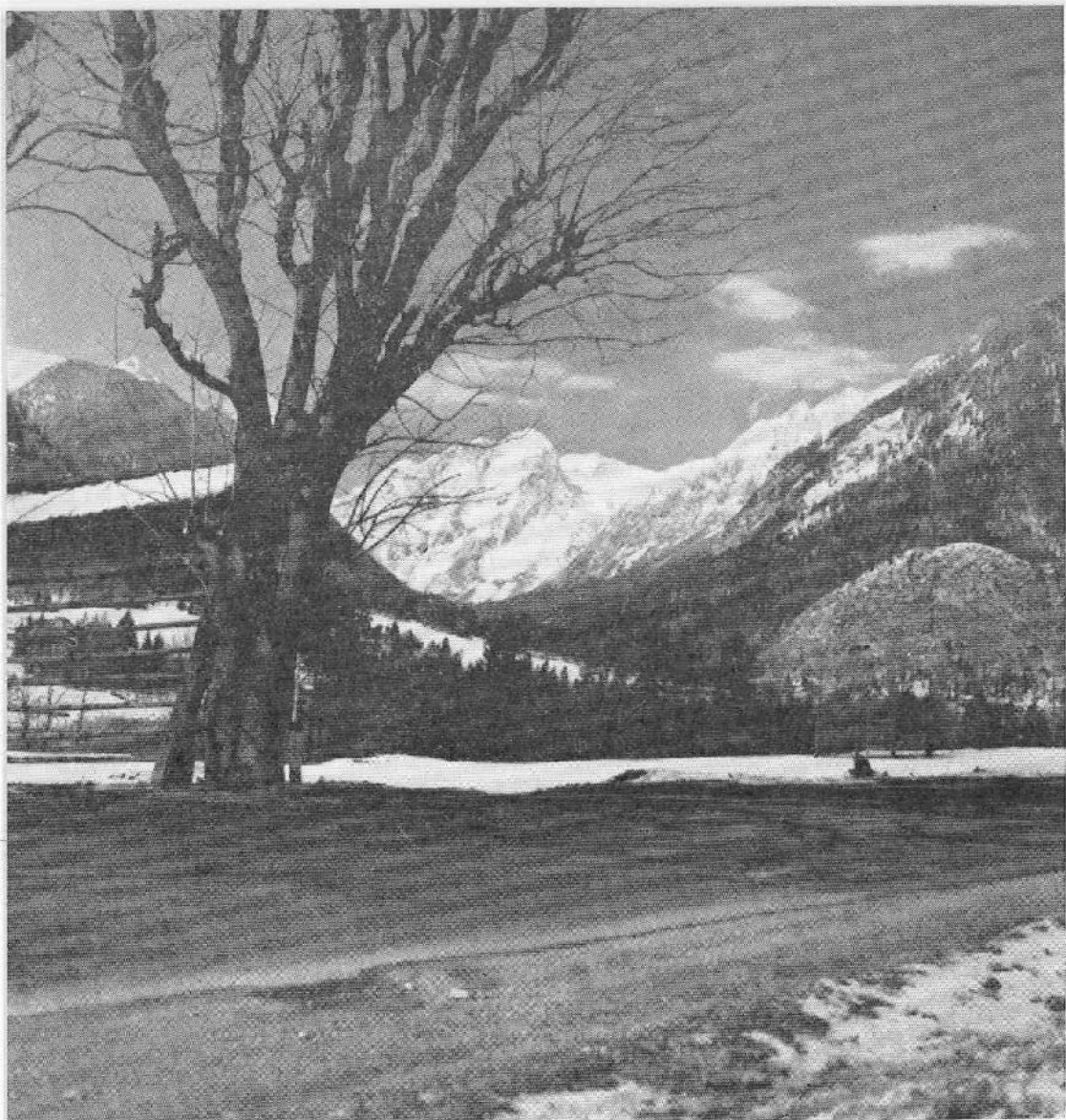
naj ne bo predraga.

T. O.

VELIKI DOGODKI IMAJO DOLGO SENCO

Tako je zapisala Heidi Schelbert, članica SFAC iz zürške sekcije ob novici, da bo SAC, švicarska planinska organizacija, oktobra 1979 svoje vrste odprla tudi za ženske. Schelbertova sodi, da rešitev tega vprašanja ni prav zastavljena: »Pred 100 leti so naši pradedje odločili, da ženske v SAC nimajo kaj iskati. Patriarhalna ugotovitev! Zdaj pa naj bi švica imela stari SAC — brez žensk, posamezne sekcije pa za konec leta 1979 lahko odločijo, da odslej vpišejo tudi ženske. Lepa reč! Pravniki so vredni pradedov. Švica naj se v letu 1979 odloči za dve planinski organizaciji: SAC naj ostane »čista«, njene sekcije pa naj odpro vrata tudi za ženske. Čemu ta diskriminacija, ta ozkosrčnost, ta polovična rešitev? Po sto letih! »Če smo čakale 100 let, počakajmo še malo, na še en sam »majhen korak«. A kljub temu: Ta politika majhnih korakov je v tem primeru napačna. Oslabila bo SFAC. Če pa bi organizacija sprejela za vse sekcije veljaven sklep, bi pridobila 8000 članic in z njimi vse vodnice, instruktore, opremo, skratka ljudi in njihovo planinsko premoženje. No, videli bomo kmalu, ali bo zmagala pamet ali pa neutemeljeno, čudaško in nazadnjaško stališče »pradedov«.

T. O.

Motiv iz Gornje Savske doline s Stenarjem

Foto Ciril Praček

cigareto. Ponudil jo je še stricu. Z veseljem jo je vzel. Raztrgal je papir. Izluščil je tobak in ga žvečil. Za čikanje cigaretni tobak res ni kaj prida. Toda bolje kot nič, si je bržčas mislil mož. Parkrat je kislo pljunil po tleh. Nevihta se je poglela. Ob ugašajočem ognju sta oba zadremala in nato trdno zaspala.

Stric je imel uro kar »v sebi«. Zelo zgodaj je že vstal, šel ven in podnetil ogenj, ker je bilo hladno. Prijatelja je kmalu poščegetal pod nos tisti aromatični vonj po gorečih smolnatih polenih. Stric se je ozrl po zvezdah in po nebu in bolj zamrmral kot rekel: »Pob, lepo vreme boš imel.«

Prijatelj je popil skodelo toplega mleka, se pokrepčal in pokadil tisto obvezno cigareto. Poravnal je svoj dolg stricu s cigaretami in starim »kovačem«. Če sta izmenjala vsega dva ducata besed je bilo zelo veliko.

»No, pa zbogom stric!«

»Srečno, pob!«

Podobne scene so se ponavljale. Saj je prijatelj rad zahajal v Kamniške. S stricem sta postala nekaka prijatelja, kolikor se je to za odljudnega pastirja moglo trditi. Za razloček pa je »pob« že v Ljubljani mislil na strica. Kupil je »klobaso za čikanje«. Neverjetno je z njo razveselil strica. Toda molčeč in redkobeseden je vseeno ostal.

Motiv iz Julijcev (Razor, Vel. in Mali Draški vrh, Vornar, Kanjavec)

Foto Ciril Praček

Nekoč pa mu je prijatelj ponudil šilce žganja. Po drugem ali celo po tretjem se je stricu razvezal jezik. V skopih, jedrnatih besedah je po domače razodel svojo žalostno usodo: Dokler so ženske bile še tako zelo odvisne od moč, je bilo hudo biti nezakonska mati. Nič manj hudo pa ni bilo biti nezakonski sin.

Mati, uboga kočarica, je hodila po dninah tam okoli. Garala je predvsem za hrano, za kakšno staro obleko ali čevlje. Kar pa je prejela v denarju, je sproti šlo po grlu. Svojo sramoto nezakonske matere — svoj življenjski problem — je utapljala v alkoholu. Tega malega »kaj pa je tebe treba bilo ...« je v košari nosila s seboj na delo. Če je revšče zajakalo, je naredila domač cucelj. Košček sladkorja je zavila v cunjico in vse skupaj porinila malemu nemirnežu v usta. Ponavadi se je potolažil in zaspal. Le slabo zobe je imel že v zgodnjih letih.

Rasel je kot kopriva na gmajni. Večkrat lačen kot sit. V nekakih capah se je motovil po srenji, sebi in drugim v napoto. Starl in mladi so ga topli, če jim ni ušel, ali vsaj zmerjali s prekletim pankrtom. Zlasti, če so ga zalotili, da je na skrivaj pomolzel kravo, kozo ali ovco ali sklatil sadje, da bi pomiril neizprosni glad. Lačen želodec pač ne sprašuje, po kakšni poti dobi zoper lakoto. Pozimi je bilo še dosti huje.

V šolo ni kaj dosti hodil. Pa ne, da bi ne hotel. Le nenehna skrb, kako kaj dobiti za pod zob in kje stakniti kako cunjco, da bi zakril za silo premrle ude, ga je ovlrala.

Mama? Že, že, toda kmalu je končala svoje bedno življenje. Dokler je živela, se je trudila. Njeni problemi pa so bili pretežki. Omagala je.

Ko je postal hlapec, je bilo precej bolje, toda dobro tudi še ni bilo.

Mladost v njem pa se je razraščala in razrasla, kot da ni bilo nič tegob na življenjski poti. Krepak fant je postal. Ni se ustrašil še tako težkega dela. Med fanti je užival ugled, ker je marsikomu zavezal jezik, če ga je hotel žaliti.

Zaljubljen se je v Urško. Tudi ona je bila revna deklica. Kako mu je dobro delo, ko je iz njenih ust zaslišal sladke besede: »O, ti moj ljubi pob.« To je izrekla v takih okoliščinah, ki jih ni moč pozabiti. Kako rada bi se poročila. Toda župnik, ki je bil v srenji edini pristojen za dovoljenje, je takole dejal: »Ti si revež. Ona je reva. Kako pa bosta skrbela za otroke, če vama jih bo usoda dala? Bo še več občinskih revežev. Ne morem dovoliti.«

Šel je delat med »holcarje« da bi več zaslužil. Čeprav je pridno vihtel težko sekuro in vlekel »ta dolgo«, da je bilo kaj, je bil zaslužek zadosten komaj za sprotno življenje. Nekaj je prihranil, nekaj si je sposodil in odrinil v Kanado. Tako ogromnih host še v življenju ni videl. Dela je bilo dovolj. Zaslužilo se je še kar. Trde zime so tam. Grizlo ga je dostikrat v prste in nos. Toda z gorenjsko ihto je zdržal. Saj je imel svoj cilj pred seboj. Urško! Kupček je postajal obetaven. Z okorno roko pisana pisma so prihajala in odhajala čez veliko lužo. Njena pa so postajala vse bolj redka. Na zadnje pismo ni dobil odgovora. Kaj se je neki zgodilo? Pisal je še enkrat. Nič... Pisal je očetu županu na občino. Kaj je z mojo punco? Je bolna? Je umrla? Bog ne zadeni!

Oča župan pa je odgovoril. Ni bolna in ni umrla, le z drugim se je poročila. Naveličala se je čakati. Strela nebeška! Zakaj se sploh še trudim? Zakaj je zgubila vero vame? V žganju je potopil svojo neizmerno žalost. Čez čas se je zbral. Kupček krvavo prisluženih dolarjev je zadostoval za vrnitev in še ostalo bo nekaj. Morda pa le ni tako? Sam se mora prepričati.

Toda resnica je bila več kot resnica. V hipu se je »grad v oblakih« sesul v prazen nič. Prijatelji so ga tolažili. Saj ni edina. Toda njegovo srce je zamrlo za zmerom. Vera v življenje v njem je usihala. Lepe spomine in prazne upe je utapljal v žganju.

Spet je »holcal« po bližnjih hostah za sproti. Ko pa je na starost postala sekira pretežka, je postal občinski revež — sebi in drugim v napotje kot že nekoč. Na skrb je dobil vaško živino. Postal je občinski pastir.

Zadnjo jesen ga je prijatelj obiskal v Klinu. Globoko ga je stric pogledal v oči in rekel:

»Pob, na pomlad me ne bo več!«

»E, stric, ne bo tako hudo. Na pomlad se boste popravili.«

»Pob, ne bova se več videla.«

In res ga je vzela zima.

OTROK IN PLANINE

JOŽICA KABAJ

V planine se ne poda vsak človek: ali ne more do njih, ker so predaleč, ali pa so mu tuje, skrivnostne, nevarne.

Na slikah so planine navadno naslikane z najbolj veličastnim obrazom: z belo kapo snežišč in ledenikov, s strmimi prepadnimi stenami, grebeni, žlebovi, škrbini, kamini, razli in zajedami. Take mnoge zamikajo, druge odbijajo in vendar spremljajo človeka na življenjski poti, pa naj jih opazuje od daleč, z morja, iz zraka ali pa se vzpenja po njih. Kako doživlja otrok ta veličastni gorski svet? Tudi njemu vzbujajo planine posebne občutke. Za otroka je planina že majhen griček v okolici njegovega bivališča. Včasih prične kar sam od sebe plezati z rokami in nogami po njem, ker se čuti tako bolj varen. Ko pride na vrh grička z veseljem sede ali se uleže in se ne meni dosti za okolico. Ko se odpočije, pregleda, ali je možno skakljati, se kotaliti, skratka poišče si prostor za igro in sprostitev. In tako je tudi prav! Podzavestno se mu bo ob taki igri širilo obzorje, pričel bo opazovati najprej travnik in cvetice, drobne živalce, ptice, pa še kakšno veverico ali zajčka, pogled se mu bo vzdignil v krošnje dreves, pa naprej — v oblake in sonce, uprl jih bo v daljavo in videl bo ceste, naselja, gozdove in pla-

nine, njegovo oko bo uzrlo vedno več in občutek, da ga vse to obkroža, on pa je visoko, bo v njem vzbudil radost in zadovoljstvo.

Vendar bodimo previdni! Če bomo pretiravali in precenjevali otrokove telesne in duševne zmogljivosti, pa tudi njegova čustva, bomo lahko ubili v njem vse veselje do planinstva in ga oropali tistega lepega, kar človek v teh časih mehanizacije, motorizacije in živčnega drvenja najbolj potrebuje — stika z naravo, pa tudi zadovoljstva nad premaganimi težavami v hoji po planinah. Otrok se mora veseliti prehojene poti! Saj je vendar manj naporno sedeti v avtomobilu in brzeti po cestah tako hitro, da so hiše in drevesa ena sama meglena zavesa, mimo katere drvi avtomobil.

Občudujem pogum staršev, ki nosijo na vrh Triglava štiri ali petletnega malčka, pa se vendar vprašujem, ali je za otroka to že primerno doživetje. Ali ga bo usmerilo v planinstvo. Za starše je gotovo prijetna — vendar zelo odgovorna obremenitev. Navadno je taka težka tura nekoliko prezgodnja. Saj je toliko lepih poti v gorski svet, ki niso tako zahtevne in so na razpolago tistemu, ki hoče otroku približati planine s prijetne in lepe strani.

Naj se povrnem v svoja mlada leta. V letih pred šolo, se spominjam, nas je oče vodil iz Mislinjske doline na obronke Pohorja in na gričevje proti Uršlji gori in Smrekovcu. Po starih kmečkih kolovozih, po stezah, po travnikih in gozdovih smo hodili. Učil nas je spoznavati cvetice, opazovali smo metulje in hrošče, včasih presenetili zajčka ali srnico, spoznavali različne ptice in vse to nam je ostalo v spominu kot Narava. Ko smo bili utrujeni, smo sedli v travo, použili malico, ki jo je imel oče vedno v nahrbtniku in bili po otroško srečni — brez skrbi — vedno za kaj novega bogatejši.

»Ves svet« je bil naš in vsrkavali smo vase vso njegovo lepoto.

Počasi se je naše planinsko obzorje širilo. Izleti so bili daljši, tudi zahtevnejši in naporejši. Vsak je moral že v svojem malem nahrbtniku nositi svojo malico in kakšen rezervni kos opreme, če bi nas presenetil dež ali ujelo neurje.

Tudi v šoli so nas učitelji včasih peljali na hribovje pri Mariboru. Slovensko gorice so prav primerne za izlete otrok. Hodili smo tudi na Pohorje peš iz mesta do vrhov.

Pravi stik z visokim planinskim svetom pa sem dobila v Bohinju, kamor smo hodili taborit. Od takrat — bilo mi je deset let — so planine zapisane v mojem srcu kot prelep svet, kamor se lahko zatečeš po težavah in skrbih vsakdanjega življenja.

Dijakinja učiteljšča je peljala skupino otrok starih okrog deset let h koči pri Triglavskih jezerih. Šli smo čez Komarčo, pot nam je bila prijetna, otroci nismo poznali strahu, vodnica pa je bila izkušena planinka. Ko smo prišli h Črnemu jezeru, se nam je odkrila vsa lepota planinske pokrajine v dolini Triglavskih jezer. Vso pot do koč pri jezerih smo občudovali veličastno gorovje. Če smo se zadržali v nebo nad strmimi in previsnimi skalami in stenami, se nam je zdelo, da se vse premika in vrti. Za zaključek pa še prečudovita jezera! Vso to lepoto smo vsrkali vase. Za vselej nas je opojila. Še sedaj sem hvaležna naši vodnici Emici, ki je vse svoje življenjsko delo posvetila delu z mladino.

Ob spominu na svoja srečanja s planinami v rani mladosti želim, da bi tudi današnji otroci, naj so doma v mestu, kjer je zrak vedno manj čist, ali pa na podeželju, ki se naglo približuje mestnemu načinu življenja in se odmika od narave, pričeli že pred vstopom v šolo spoznavati planinski svet.

Razne transverzalne poti so lahko lep začetek za otroško planinstvo. Zasavska, koroška, kozjaška, savinjska, pa tudi del slovenske transverzale so lepe po našem srednjegorskem svetu. Niso preveč zahtevne za otroke. Ko pridejo otroci na vrhove, zagledajo v daljavi Kamniške, Juljske, Karavanke. Zamika jih, da bi se povzpeli tudi tja gor. Ker so se že navadili večurne hoje v gorskem svetu, doživeli neurje, dež, sneg in mraz že na teh poteh, jim bo lažje prenašati težave tudi na zahtevnejših poteh. Ne bodo se spuščali v avanture z nezadostno in neprimerno opremo, nepripravljeni in preveč samozavestni. Znalci bodo ocenili svoje moči in temu primerno tudi izbrati turo.

Žal so še vedno mladi ljudje, ki se lotevajo brez znanja in priprave zahtevnih planinskih tur. V Planinskem Vestniku beremo vsako leto pregled nesreč v planinah. Mnogih je kriva nevednost, dež, mraz, vihar, plaz, strela in podobno. Marsikatera nesreča bi se preprečila, če bi bili ljudje bolje pripravljeni in bolj poučeni.

Že otroka moramo navajati, da bo sam zavestno skrbel za svojo planinsko opremo, jo čuval in pazil na njo tudi na samem izletu. Prav tako naj se navadi nositi svojo hrano in rezervna oblačila v lastnem nahrbtniku. Seveda ne sme biti nahrbtnik pretežak, toda če hočemo vzgojiti dobrega planinca, mu moramo dopovedati takoj na začetku njegove planinske dejavnosti, da to spada k stvari. Še prav posebno pa moramo otroka navajati, da bo v planinah dostojen, da ne bo povzročal hrupa, da bo znal čuvati naravo, ohranjati planinsko cvetje, pustiti živalim njihov mir. Res, premalo pazimo na to, pa naj bodo to šolski izleti ali izleti raznih organizacij in društev. Otrok je zelo dovzeten za vse dobre nasvete, samo prav jih moramo povedati.

SLOVENCİ V ŠVICI OD NEKDAJ DO DANES

BREDA STEPIČ-CECHICH

Ker ima Planinska zveza Slovenije svojo podružnico tudi med našimi ljudmi v Švici, sem se nekega dne odločila, da napišem nekaj besed tudi za njeno glasilo. Povprašam urednika nekega drugega časopisa, kako dolgo naj bo poročilo, pa mi pravi: »Nič več kot tri strani, še to je preveč!« Pomislite! Niti tristo in niti trideset, le samo trije prazni listi papirja so ležali pred menoj in to za eno celo petnajstletje in še več: za tri tisoč ljudi v trindvajsetih švicarskih kantonih.

Resnica je, da nas je bilo pred petnajstimi leti še prav malo, na prste bi se bili lahko prešteli, pravo preseljevanje se je začelo šele nekako pred desetimi leti. Takrat so prihajali kot izvidnice z namenom, da ostanejo le leto ali dve, družinski očetje, za njimi fantje pa dekleta. Le malce so se uštel. V privajanju na novo delovno okolje in celodnevno zaposlitev je šlo »leto ali dve« mlmo, kot bi trenil. V tistih časih slovenske pesmi, kranjskih klobas in radenske še ni bilo v Švici, zato se jim je kaj kmalu stozilo po Sloveniji, po toplem domu. Prišle so žene, za njimi otroci in po domovih je »zadišalo po slovensko«. »No, pa naj bo,« so si rekli, pa še malo ostanemo, le še »leto ali dve«. In v tem ritmu so tekla leta, so se rojevali in doraščali otroci, so nastajale nove družine. — Slovenija pa je bila še vedno izza meja.

Želja po občasni snidenjih, po slovenski besedi in pesmi je postajala iz dneva v dan močnejša in 5. julija 1971 je rodila sad. Ta dan so se ob züriškem jezeru, v slikovitem mestecu Meilanu Slovenci sestali in ustanovili svoje »Slovensko planinsko društvo Triglav« — a še slutiti niso tedaj, da postavljajo temeljni kamen gibanju, ki je kmalu zajelo celotno Švico.

Odborniki pod vodstvom prvega predsednika Augusta Teropščica so krepko zavihali rokave. Ponosni so bili, saj je celo v švicarskem planinskem glasilu pisalo: »Pozdravljamo slovenske patriote, ki so se odločili, da v Švici ustanove svoje planinsko društvo!«

Organizirali so izlete v švicarske planine, ko pa so prvič odšli vsi skupaj na Triglav, so polni nadeja sklenili, da bo Triglav simbol njihovega društva. Ena zamisel je rodila drugo, jeseni 1971 so se že veselili na prvi slovenski »Vinski trgatvi«. Pa je bilo jeseni konec in Slovenec je zamenjal nahrbtnik za smuči. Zakaj pa ne bi napravili pravo slovensko smučarsko tekmovanje, so razmišljali. In tako je nastal »Slovenski veleslalom«, ki ga še dandanes prirejajo v prijaznem gorskem središču Unteriberg v bližini Züricha.

Uspehi in delavnost švicarskih triglavanov sta prebudila nekaj že zadremalih slovenskih društev po Evropi. Ne dolgo tega so bili v gosteh pri SPD Triglavu Slovenci iz sosednje Nemčije. In vsi skupaj so odkrivali lepote švicarskih planin.

Delo se je pričelo širiti čez meje züriškega kantona in tako je prav kmalu v Winterthuru že zrasla podružnica Triglava, od tedaj naprej so tam tudi zabave, proslave, dan žena, pikniki, vinska trgatve.

Okrog Triglava se zbira vsa več Slovencev, odborniki se potijo pod bremenom vedno večjih nalog in odgovornosti, večer za večerom žrtvujejo za društvo, časa prmanjkuje, dela je preveč za peščico ljudi. Vendar vsakogar, ki hoče lenariti, prav hitro našenejo, naj se gre solit.

Z vztrajnim iskanjem novih organizacijskih oblik in teženj po izpopolnjevanju je leta 1976 podružnica Winterthur podpisala dogovor o medsebojnem sodelovanju z Občinsko konferenco SZDL občine Ljubljana-Center in s tem odprla vrata tesnim stikom z domovino, za otroke in odrasle. Otroci, ki medtem že hodijo v slovenske dopolnilne šole, dobivajo slovenske knjige iz domovine, ob koncu leta pa odidejo na obisk v Ljubljano, v šolo Jožeta Potrča, kjer kujejo nova prijateljstva. Enotedensko šolanje sicer ne pokaže vidnih učnih uspehov, zato pa vsi soglasno zatrjujejo, da so na Bledu, kamor gredo na skupni izlet, rezine odlične in da je prelepo stanovati pri prijateljih na njihovih domovih v Ljubljani. In do prihodnjega snidenja poštarji pridno prenašajo pisma z obeh strani.

Winterthuru kmalu sledi tudi matično društvo in leto kasneje podpišejo predstavniki Sindikalnega sveta občine Ljubljana-Center tudi z njimi dogovor o sodelovanju. Domovina je sicer sodelovala z matičnim društvom v tej ali oni obliki že poprej, saj je bil SPD Triglav ves čas od svojega nastanka tesno povezan s Planinsko zvezo Slovenije in Izseljenko Matico, od sedaj naprej pa naj bi bilo skupno delo še popolnejše. Tako srečujemo slovenske predstavnike, umetnike in glasbenike, snemalce radija in televizije na vseh večjih slovenskih tradicionalnih prireditvah, ko »Slovenski otroci vabijo« In se predstavljajo s pesmijo, recitacijami in prvo otroško folklorno skupino, na »Velesla-

lomu v Unteribergu«, na »Planinskem plesu« In na »Vinski trgatvi«.

Slednja pa postane sčasoma posebnost Winterthura, kajti v dvorani pri Slovencu Frančku Jaklu, ob domači hrani, je vedno bolj domače.

Prvim petim letom, ki so potekala v razširjanju društvenih dejavnosti in vedno širšem zbiranju naših ljudi v Švici, sledi obdobje delitve dela.

Sekcije se v tem času množe, smučarski sledi kegljaška, govori se o namiznoteniški. Odborniki so vsepovsod aktivni, Triglavov »Planinski ples« zabeleži rekordno število obiskovalcev, na njegov tradicionalni veleslalom v Unteribergu prihajajo polni avtobusi smučarjev iz Nemčije in Avstrije, iz domovine, podružnica Winterthur objavi svoj »Veleslalom prijateljstva« v Riedbadu, staro in mlado smuča, pri naših društvih v Švici, pri Vihorju, v Avstriji. Rodi se Jugoslovanski smučarski kup v inozemstvu JU-SKI, s programom rednih tekmovanj. Športni duh naj se razvija, mladi rod naj raste zdravo. Športni duh pa raste tudi »na suhem«. Na pobudo podružnice Winterthur se ustanovi Jugoslovanska medklubska kegljaška komisija JMSS, in medtem ko nekateri na belih poljanah vratca podirajo, pada po dvoranah vedno več kegljev. Sekcije rastejo kot gobe po dežju, kmalu je v Švici že čez pol milijona kegljačev, število pa še vedno raste. In tako kot JU-SKI, ima tudi kegljaška zveza že kmalu svoje izučene sodnike.

Resnično je napačil čas delitve dela. Z geslom »Česar ne zmore eden, zmoreta dva« se odločijo, da se podružnica Winterthur osamosvoji in tako imamo ob koncu leta 1977 v Švici že dve društvi, SPD Triglav in Slovensko društvo Planika, Winterthur.

In glej! Število članov se prav kmalu podvoji in še raste. Medtem ko SPD Triglav razmišlja, da bi svojemu zahtevnemu programu dodal še gostovanje gledališča iz Ljubljane ali da izredno uspešni družinski izlet v švicarski nacionalni park v Engadinu postane tradicionalen, se pri Planiki belijo glave, kako bi najlepše proslavili petletnico društva in kako bi pritegnili vse naše ljudi iz severnih področij Švice.

Kjer se dela, tam so sadovi. Tako se rodijo »Štajerci«, uspešni kegljači Planike, ki so doma v Kreuzlingenu ob nemški meji, Planikina nadvse obetajoča kegljaška sekcija »Soča« pa v enem letu obstoja zbere okrog sebe vse Slovence iz Schaffhausena, Thayngena, Neuhausena in Beringena. Le kako, da so tako hitro uspeli, se sprašujemo? Je to zaradi lesenega HUI-a, s katerim pravijo, da hipnotizirajo ljudi, da se včlanijo in odbornike, da delajo?? O ne! Da prihajajo k »Soči« Slovenci celo iz sosednje Nemčije, ni le HUI-eva zasluga, pri Soči je namreč vsakokrat kaj novega, vedno zabavno, pri njih ure minevajo kot minute. Na pustovanju so maske nespoznavne, če imaš prvi v novem letu rojstni dan, dobiš na silvestrovanju svinjsko glavo, če pa je pod tvojim stolom še nagradni nalepek, te čaka presenečenje.

Tako ima vsako društvo in vsaka sekcija svoje posebnosti, na vseh prireditvah pa dandanes točijo radensko in domače vino, pri Frančku Jaklu v Winterthuru, kjer je doma Planika, pa dobiš izvrstne kranjske klobase. Vrtiš se ob zvokih orkestru iz domovine, če pa imaš srečo pri tomboli, je bolje, da prideš na zabavo z avtomobilom, ker boš morda »zadel« — televizor.

PLANINSTVO NA MORJU

DR. IGNAC MUNJKO

PLANINSKI SPREHODI PO MARJANU

Le koga izmed nas, ki je prispel z vlakom, avtom ali z letalom v Kaštela, ni pritegnil pogled na gozdnati polotok Marjan, z Inštitutom za oceanografijo in ribištvo na rtu, kjer je šolarjem dobro znani Akvarij.

Če se želite sprehoditi po Marjanu, vendar ne s splitske strani po stopnicah do prvega griča pri živalskem vrtu (v pomoč je zemljevid »Park šuma Marjan«, ampak z rta Marjana, je treba le vstopiti na obali pri cerkvi sv. Frane v mestni avtobus številka 12 z oznako Institut ter izstopiti na zadnji postaji pri gostilni Rt Marjana. Takoj za njo po desni strani pelje pot »Klasične gimnazije Natko Nodilo«, za vami pa na levi ostane rt in starinska cerkva sv. Jure. No, zdaj ko ste v gozdu med značilnimi bori (bilobori), je z desne strani poti podstavek za spomenik (a brez poprsja) v spomin znanega planinca Humberta Girometta, ki je tukaj leta 1939 končal svojo življenjsko pot, hvalečni pa smo mu tudi za pogozditev Marjana in Mosorja. Toda pravi cilj naše planinske poti na Marjan je še pred nami. S poti Natko Nodilo velja zaviti desno in na jug k Šantinin stenah nad uvalo Kašjun, koder se pride do »Marjanskih vertikal«.

Od tam so čudoviti razgledi. V omenjenih stenah je dosti votlin, ki so občasno pravi slikarski ateljeji. Če sem se po dežju sprehajal ob Šantinih stenah, sem lahko nabral jurčke, ki pečeni še vedno dišijo po borovem igličevju. Tudi srne (*Capreolus capreolus*) je mogoče srečati, saj so se na Marjanu kar udomačile, v jutranjih urah pa bi po brezpotju vznemirjal presenečene čuke in srečeval različne ptice, ki se tu le začasno zadržujejo na svojem letu proti jugu. Gozdni park Marjan je zelo mlkaven za jugoslovansko ornitološko, saj se tod prek selijo ptice selivke in dr. Ivan Jadras je v zadnjem obdobju naletel na primerke posameznih novih vrst za to področje. Kar zadeva vegetacijo in človekovo poseganje vanjo v zadnjih sto letih, je rastlinsko površje Marjana bilo izpostavljeno potrebam in vsakršnim naključjem tukajšnjih domačinov. Zlasti narobe pa je, da se je scela uveljavila monokultura borovca biloborca (*Pinus halepensis* Mill. — P. Matković, Split 1955).

Prevlada borovca bilobora je še bolj prizadela že dotlej načeto biološko ravnotežje in je še pospešila razslojevanje v nižje tipe obstoječih vegetativnih formacij. Na vznožju Marjana razvijajoči se Split kot izrazito gospodarsko in kulturno središče širokega področja, ki teži z vseh strani sèm, je kajpada še izostril splošni človekov vpliv na marjansko vegetacijo. Četovo je zanimiva okoliščina, da na majhni površini 342,50 hektarov raste prek 347 rastlinskih vrst (po Hircu), med njimi so našli celo primerke orhideje (dr. I. Jardaš, 1974). Ko se danes sprehajate po Marjanu, ki pod njim prebijajo predor, da bi mesto rešili prometnih zagat, lahko opazujete pisanost vegetacijskih tipov kljub degradacijskim procesom v njihovem razslojevanju. Odkrivali boste primerke sredozemskega zimzelenega gozda, češminovo grmičevje in kamnite dalmatinske pašnike.

Marjan je potemtakem zares prijetno rekreacijsko območje Splitčanov. Veljalo pa bi ga bolj varovati, da bi zadrževanje v tem gozdnem parku človeku nudilo kar največ.

BIOKOVO IN ROBERTO VISIANI

Prečudovit je pogled na masiv Biokova iz letala. Polno njegovo lepoto pa človek občuti, ko hodi po njegovih stezah, ko se vzpenja na Vošac ali na Sv. Ilijo. Razgledi na masiv in na jadransko otoke so tako enkratni, da vas znova in znova prislili h krajšim postanikom, da se ozirate proti morju.

Prav nič čudno torej ni, če je masiv Biokova pred 150 leti privabljal številne takrat znane botanike, med njimi zlasti Roberta Visianija, ob čigar stoletnici smrti je Jugoslovanska akademija znanosti in umetnosti pripravila znanstveno srečanje jugoslovanskih in italijanskih biologov (5. do 8. oktobra 1978).

»Flora Dalmatica« je nesporno najpomembnejše in najzahtevnejše delo našega šibeničana Roberta Visianija. Pravzaprav je večji del svojega življenja posvetil ravno nastajanju dela »Dalmatinska flora«, ki je prvič bila tiskana leta 1842.

Visiani je nasploh in v tedanjem okviru bil eden najplodovitejših raziskovalcev flore Dinaridov in jadranskih otokov. Biokovsko planinsko področje izstopa z raznovrstnimi prvinami sredozemske in planinske flore in to je zadnji dve stoletji pritegovalo pozornost kar precejšnjega števila biologov. Ko so starejši pisali o dalmatinski flori, so le nasploh omenjali biokovsko rastlinje. Prvi botanični popis biokovskega rastlinja je pripravil J. Horst, kasneje pa F. Portenschlag. Le nekaj let pozneje se je nekajkrat povzpел na Biokovo R. Visiani, obšel mnoge vrhove in si nabral obilico herbarijskega gradiva. Nihče ga ne prej in tudi kasneje ni prekosil s svojimi dosežki k poznavanju biokovskega rastlinja. Vrsta *Centaurea* (glavinci) je med najbolj bogatimi na vsem Balkanskem polotoku in ima veliko endemičnih podvrst. Na Biokovu je R. Visiani odkril in nato opisal endemično podvrsto *Centaurea cuspidata* (1829. leta).

VELA STRAŽA NA DUGEM OTOKU

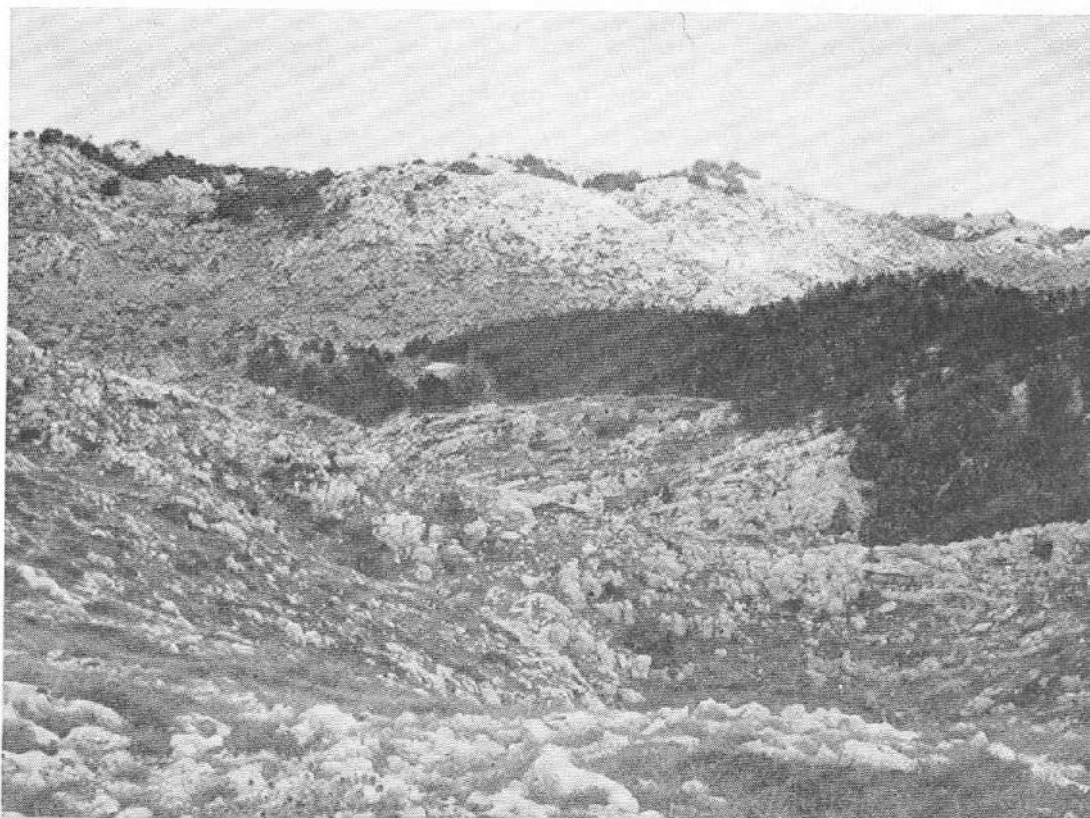
O lepotah Dugega otoka ne bi posebej govoril, ker se bomo tod ustavljali ob vzponu na Muravjak, od koder se ponujajo prelepi razgledi na Zlatne stijene, zaliv Telaščico, jezero Mir in Kornate. Nato se bomo vzpeli na Vrh Zlata, se spustili v čudoviti Sakarun, del bodočega narodnega parka »Tito«, in obšli druge lepe kraje, zlasti Veli Rat in Božavo, ki si jih želi tudi planinec čimprej obiskati.

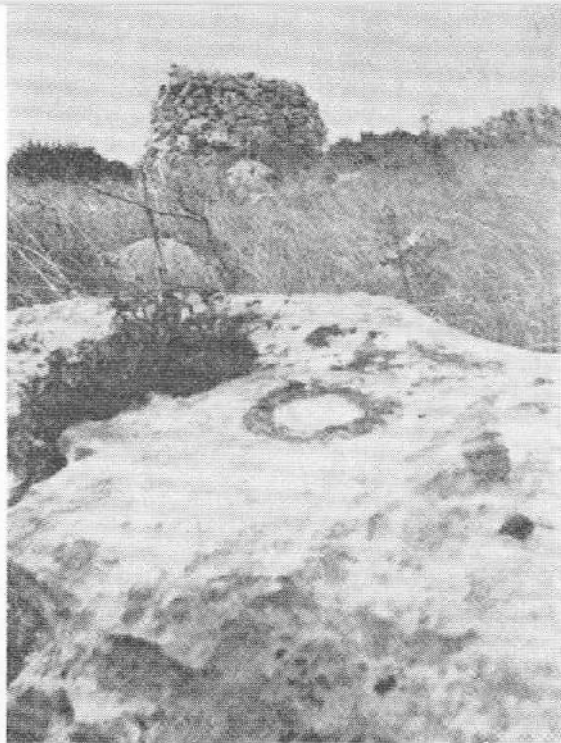
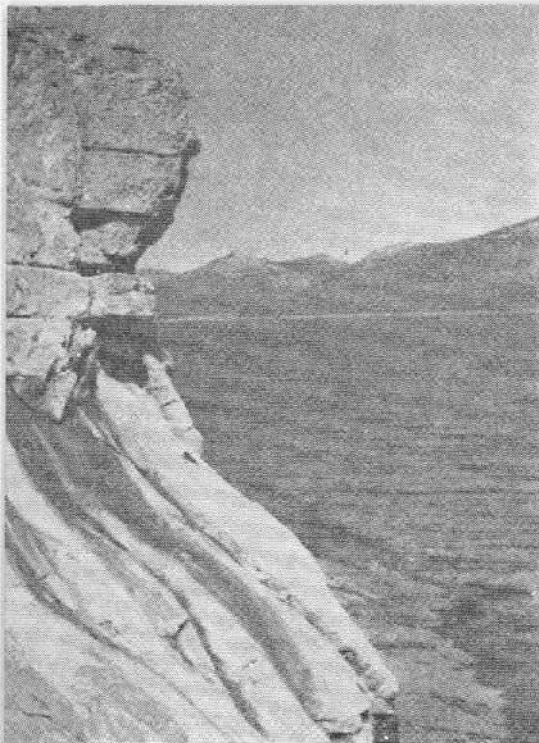
Več ko dve leti me je ob vzponih na vrh Korinjak (otok Iž) posebej pritegoval ravno Dugi otok z najvišjim vrhom Vela Straža (337 m).

Severozahodni del otočka Rutnjaka

Pogled z Vošca proti planinskemu domu na Biokovu

Levo: Motiv iz severovzhodne stene otočka Rutnjaka, v ozadju otok Ugljan; desno: Pod vrhom Korinjaka s planinsko markacijo, ki jo »ogroža« lišaj

Dan izleta je končno napočil. Štirideset članov planinskega društva OKI iz Zagreba je 10. 9. 1978 z ladjico Slatinica zadrške Jugoslovanske tankerske plovbe — Turisthoteli dospelo do slikovitega kraja Luka, kjer nas je pričakal vodnik mladinec Biser Marčina. Poprejšnji dan smo obiskali in z markacijami označili otoka Mana in Katin. Sedaj pa sem se kljub petindvajsetletnim planinskim izkušnjam pod Velo Stražo znašel v zadregi, ko sem računal, da bomo do opoldne gori. Povedali so nam, da je do vrha kar tri ure hoda. Za gor in dol je preostajala ena sama pot skozi Ravence, kjer so nekoč živeli predniki današnjih prebivalcev otoka Rava. Z ladjico se bomo vračali tako, da se bomo odrinili tudi od Iža in potem spet nadaljevali do Zadra in nazadnje do Zagreba. Planinska pot na Velo Stražo iz Luke takoj za zadnjimi hišami zavije na desno in se počasi dviga nad krajem. Dovolj široka je in kamnita, a se kar naprej vijuga med polji, vinogradi in ovčjimi stajami, tako da je tudi planincem dobrodošla markacija. Planinci z vodičem naglo napredujejo proti Ravancem in komaj jih dohajam, ker spotoma rišem markacije. Nositi moram posodo s tesarol barvo, v njej namočene čopiče, pa še dva fotografska aparata, saj želim napraviti navadne in tudi diapozitivne posnetke. Izza Ravancev napredujemo med gosto makijo, ki nas nekoliko ovira. Skupina se že kar tu obrne nazaj k Luki, moj kolega Branko Kostelič in jaz pa z barvami, čopiči in druglji nadaljujemo pot k vrhu. Vendar do vzhodnega grebena Vele Straže, ki se vleče kakih 500 m, ne postavljamo markacij, ko je tu prava divjina, grmovje in kras, in se stezice med dračjem, grmovjem in vodo komaj prebijajo.

Ko sva na slemenu vzhodnega grebena, po kraškem svetu spet markirava pot do vrha Vele Straže, kamor prispeva opoldne, kakor sklepava po soncu, žeji in oglašajočem se žledcu. Zato pa uživava sprčo prekrasnih razgledov na vse strani na ves Dugi otok, na okoliško otočje, Kornate, Pašman, Ugljen, Iž, Ravo, Sestrunj in še dalje. Skozi daljnogled vidiva, kako se je čoln Slatinica odrinil iz Luke, kako nama prijatelji mahajo; slišiva sireno z ladjice, ki naju pozdravlja, saj se bova vrnila na Iž z redno ladijsko zvezo, ki povezuje Ravo, Luko, Žman, Sali in Iž z Zadrom.

Po nekaj posnetkih na vrhu, kjer so ruševine malega bunkerja, nadaljujemo s sestopom in z markiranjem spet do področja z makijo nad Ravanci. Zaradi skrivenčenega grmovja sva imela z barvo smolo in sva se pošteno popackala obleko. Želela sva se očistiti in sva pri ovčjih stajah iskala vodo. Res sta na sročo bili tam dve plastični posodi deževnice, da sva se z njo osvežila in očistila ter nadaljevala pot do Luke. Spotoma sva se okrepčala z zrelimi kopinami, tu in tam pa odtrgala tudi kako figo.

V restavraciji hotela Mendula imajo tisto, kar utrujenega planinca spet razvedri: planinski žig Vele Straže in kakopak napitke ter kavo. A tu preostaja še ena osvežitev,

za planince sicer redka — kopanje v morju. Med čakanjem ladje »Tuzla«, ki redno povezuje omenjene otoke z Zadrom, sva se seznanila s predsednikom krajevne skupnosti Luka, Zdravkom Bečićem, ki je bil poprej podpisal odločbo za našo planinsko označitev poti na Velo Stražo. Krajanji bodo sedaj skupaj z njim poskrbeli, da bo markiranje opravljeno tudi po odseku, ki ga makija popolnoma zarašča, tako bo označena celotna pot od Luke do vrha, kar bo opravljeno do marca 1979. Letoviščarji in planinci bodo poleti torej mogli varno doseči vrh Dugega otoka Velo Stražo, ki po zemljevidih meri 338 m, leta 1978 pa je Mornarski institut v Splitu izdal nov zemljevid in označil pravo višino vrha, 337 m. Krajan Zdravko Bašić je še povedal, da so zadnji izletniki pred nama bili na Veli Straži konec januarja 1972. leta.

Vso pot od Luke do Iža sva se z Brankom še vsa polna vtisov pogovarjala o lepota in divjinah, ki so naju spremljale na Velo Stražo in ki so zdaj varno dosegljive; nama bodo ostale v res prijetnem spominu.

PLANINSKI SPREHODI PO OTOKU IŽU IN PO RUTNJAKU

Poseben užitek je letovati na otoku Ižu, saj je otok porasel in zelen, obkroža ga čisto morje (kolikor z ladij ne spuščajo vanj trdih in tekočih odpadkov, da se potlej nabirajo na dnu ali ob bližnji obali!). Tudi avtov ni, sèm pa se pride iz Zadra z redno dnevno ladijsko zvezo v 75 minutah.

Bližnji hrib Korinjak (168 m), ki je dal ime tudi hotelu v Velem Ižu v lepem cvetličnem vrtu in širšem parku, nenehno priteguje človekov pogled in vabi, da bi ga obiskal zgodaj zjutraj ali na večer. Uživanje med sprehodom in zlasti v razgledovanju z najvišje vzpetine se kar ne da pozabiti.

Ko sem s soprogo nekega poletnega dne leta 1976 opazoval skupino tujih turistov, ki so tavalj po oljčnih gajih in med vinogradi ter si med makijo po kraškem kamenju krčili pot k vrhu Korinjaka, sem uvidel, da je treba kar najhitreje markirati planinsko pot iz vasi Slanca, (tu je spomenik padlim borcem NOV in žrtvam fašizma med leti 1941 in 1945, v Velem Ižu pa je stavba Prve jugoslovanske biblioteke na otoku iz leta 1918). Pot bi bila turistom prijetnejša in bi se sprehajaje povzpeli na vrh hriba, domačini pa tako in tako ne razsipavajo z nepotrebnimi napotki in se ne vznemirjajo zaradi tujcev.

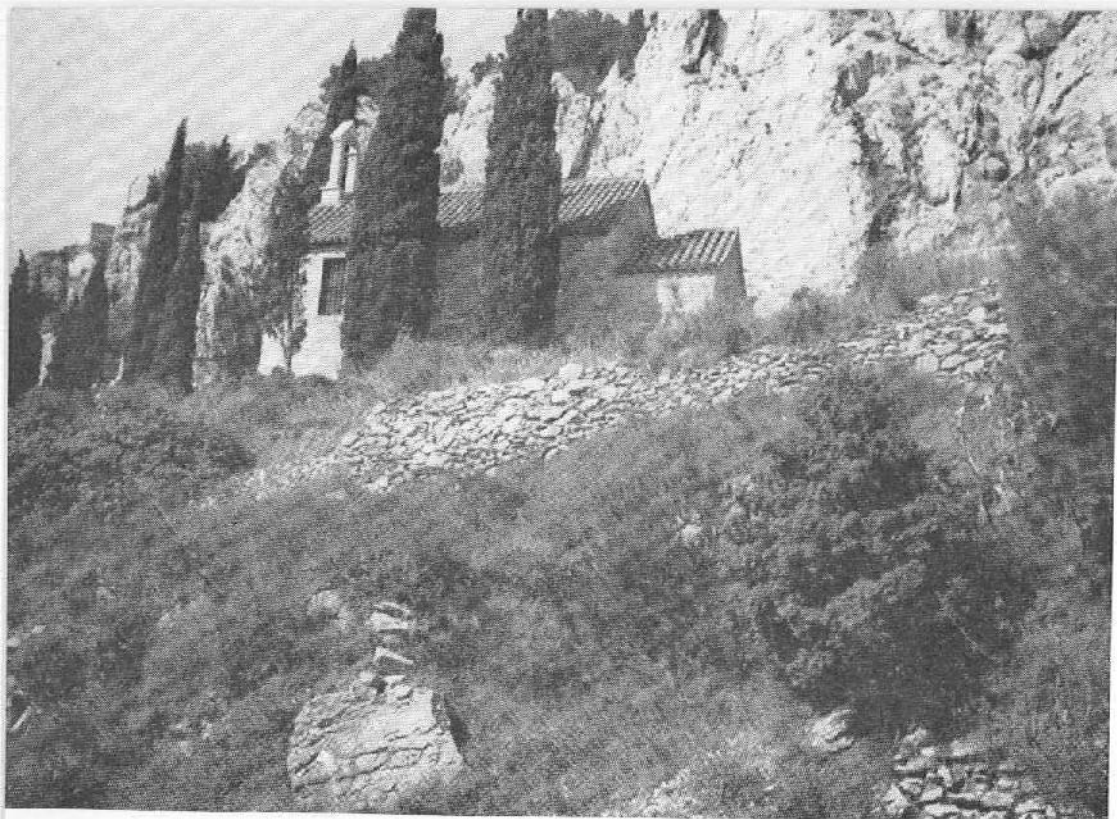
Brez kakršnihkoli težav je krajevni urad Veli Iž dal soglasje (Br. 01-35/1-1976, 4. 8), da planinsko društvo OKI iz Zagreba z markacijami označi planinsko pot od Slanca na hrib Korinjak. Sam potek označevanja je bil povezan z izletom na Kornate 5. 6. 1977. Že pred sončnim vzhodom smo se (Vera in Ignac Munjko, prof. dr. Branko Somek, dr. Marijan Uroić, Zlatko Šuliček in Milan Drašković) lotili markiranja planinske poti na otoku Ižu. Pot drži od Slanca vzdolž tamkajšnjega pokopališča proti kraju Draga in tam, kjer se krajevna cesta najbolj vzpne, zavije markirana pot po stezi levo k starinski cerkvi svetega Roka (iz leta 1729, ko so jo Ižani postavili zaščitniku ob kugi, ki jih je pestila), potem pa spet levo vzdolž kamnite ograde ob vinogradu in oljčnem gaju do stezice Draga—Korinjak. Tu je razpotje: prva planinska pot drži naprej k rtu Osiljinac in se nad Dumbokom vzpenja pod vrh (smer vzpona). Ta del poti je dobro označen in je mikavnejši od sestopne smeri, ki se spušča z vrha prek melišča; za sprehod ni tako prijetna, je pa krajša.

Že v enem letu se je pokazalo, da so ljudje dobro sprejeli markacijo poti na Korinjak, in sicer v obeh smereh. Pohvale so zlasti izrekli tudi slovenski turisti in planinci, ki mnogi obiskujejo Iž in Korinjak. Izkazalo pa se je tudi, da barva »luksal«, ki smo jo prvič uporabljali za markiranje, zbledela in da jo prekrivajo in uničijo lišaji. Zato sva s soprogo obnovila markacije z barvo »teserol«. Ostale so žive in so vsekakor bolj obstojne kot one z luksalom.

Po pristopni poti na Korinjak so lepi razgledi na okliško otočje, zlasti lepo se vidi otok park Rutnjak. Na neki pečini vas spotoma že pozdravlja Korinjakova dobrodošlica:

- Dobro mi došli dragi prijatelji,
što da vam pružim, što vam je po želji?
- Opojan miris makije, ozračje krša,
prekrasan vidik na Velebit, školjke i Kornate.
- Dragi prijatelju ostani ovdje,
u ljepoti se smiri, jer sve je to za te.

Prav zares, razgledi z vrha Korinjaka, kjer so zložili kamenje v nekakšen stolp, so na vse strani čudoviti.

Stara cerkvica pod Marjanskimi pečmi

Na rt Osiljinac se pride mimo markirane steze. Na njegovih kamnitih ogradah sem našel obilo potrlih oklepov-luščin morskih ježkov, ki so jih vrane prinesle sem in jih posrkale kljub bodičasti njihovi zaščiti. Med Osiljincem in otoki Beli, Mali, Sridnji in pa Glurović so v morju do meter dolgi leščurji (z zakonom so zaščiteni od leta 1977 dalje) pa tudi drugo bogato »morsko okrasje« — alge in morska flora —, zlasti še obilica spužev, morskih kumar; a tudi gospodinjskih odpadkov je na drobni mivki; spuščajo jih ribiči med ribolovom.

Na vzpetinah Veli Opačac in Košljun pri Velem lžu so najdišča ostankov ilirskega naselja in spleta se sprehoditi do ostankov obzidja iz naloženega kamenja.

Tudi pot od Velega lža izza šole »Anke Žuvić« do jame Jezero je markirana. Jama je globoka kakih 40 metrov in člani jamarskega odseka pri planinskem društvu OKI so jo dvakrat preiskali, nahaja pa se za krajem Porovac v Malem lžu. Pot je lepa in zanimivi razgledi so proti otokom Rutnjak, Knežak, Ugljen, Pašman in še dalje proti Kornatom, po drugi strani pa proti notranjosti otoka in na vrh Korinjak. Markacije sta 20. septembra 1978 napravila Vera in Ignac Munjko. Planinske žige za vrh Korinjak in za Rutnjak pa jama Jezero imajo v recepciji hotela »Korinjak« in v prodajalni spominkov v Velem lžu.

Muzejska zbirka v Velem lžu omogoča obiskovalcu ogled kakih 460 eksponatov, v gostilni »Kod Rajka« pa si je mogoče ogledati in tudi kupiti res zanimive slike akademskega slikarja Ivana Sulića. Sicer pa je na otoku lž tudi vrsta spominskih označb v zvezi s Komunistično partijo, SKOJ in ljudsko revolucijo.

V nekajminutni vožnji z ladjico se iz Velega lža lahko podaste na otoček park Rutnjak, ki je last »Jugoslovenske tankerske plovidbe« Turisthoteli (zadrsko podjetje). Domačini ljubkovalno imenujejo otoček kar Mali Lokrum. Njegova severna in južna stran sta kot obloženi z lepimi gladkimi kamniti ploščami. Otoček je porasel z lepim borovim gozdom, obdan z ozkim pasom pravega krasa ob obali, kjer se menjavata plima in oseka, medtem ko je morsko dno ob obali kamnito in deloma pokrito z algami. Morje, ki obdaja Rutnjak, je izredno čisto in brez morskih ježkov (poleti 1978 in jeseni nato je bilo veliko meduz — Pelagia noctiluca); poskrbljeno je za prilezovanje čolnov in za vstop kopalcev v vodo. Poleti je otok poln turistov (naturistov), ob večerih pa, ko ni sezone, prevzamejo njihove prostore številni galebi, ki onesnažujejo kamnite plošče, s katerih je lep razgled na otok Ugljen in na trdnjavo sveti Mihovil na njegovem hribo-

Tu drži pot na Vošac, 1430 m, iz vasi Makar

Vrh otoka Iža — Korinjak 168 m, levo vidimo otoka Ugljan in Pašman

Vse foto dr. Ignac Munjko

vitem grebenu, dalje na hrib Korinjak, na otok Knežak in drugam. Iz galebkih odpadkov se vidi, da se ti ptiči v zimskem času v glavnem prehranjujejo z rakci in smokvami.

»Mali Lokrum« je prijeten za krožne sprehode, in sicer zlasti proti vzhodni strmi steni, nad katero je vzpetina Rutnjak (28 m). Razen markacij po severovzhodni smeri stene do vrha, ki sem jih napravil 18. septembra 1978. leta, so tudi pastelni črtoči tujih turistov iz poprejšnjih let (1974), nadalje v kamen vsekani liki in celo prava sončna ura, pa seveda imena in razne začetnice, kdove čigave, spomin na prelepe minule dni v naročju nepozabnega Rutnjaka.

DRUŠTVENE NOVICE

PLANINCI IZ GRIŽ PO GORAH IN DOLINAH

Ob obrambnem dnevu Krajevne skupnosti Griže je PD Zabukovica pregledalo dosedanje uspehe v akciji »nič nas ne sme presenetiti« in se pogovorilo o tem, kako se vključiti v obrambni dan.

Iz uvodnega poročila je bilo razbrati, da se je leto začelo s pohodi po različnih poteh NOV. Na večini republiških pohodov — Stol, Porezen, Snežnik, pohod po poteh I. Pohorskega bataljona — so bili člani društva, ocenjuje se, da blizu 250 članov. Skupina pionirjev hodi po Savinjski poti in jih je 20. 27. 4. obiskalo Svetino in se po poti I. Celjske čete napotili na Resevno. V mesecu maju je 55 planincev opravilo transverzalo »Kurirska pota Dolomitov«. V maju se je končala planinska šola. Zaključne izpite je opravilo 28 pionirjev, ločene izpite iz prve pomoči po določenih predavanjih — pa 31 pionirjev. 13 planincev je opravilo izpit za gorskega stražarja. Organizirano je bilo orientacijsko tekmovanje za pokal »Homa«, pionirji so se udeležili orientacijskega tekmovanja v Preboldu, mladinci so bili na republiškem prvenstvu v orientaciji na Celjski koči drugi.

Po priporočilu članov PD »Železar« Štore, se je prvo nedeljo v juniju 50 planincev napotilo na transverzalo »Grebengrad—Čevo« pri Varaždinu. Izlet je bil organiziran po delovnem načrtu, da se obišče čimveč različnih področij v Sloveniji in v Jugoslaviji in da se ne organizirajo izleti samo na klasična področja v Alpah in Karavankah. Letošnje leto jubilejev pa je sploh primerno, da se navežejo stiki z bratskimi republikami in planinci iz bratskih planinskih društev. Pohod po transverzali se je pričel v »planinskem naselju« pod Grebengradom. Planinsko naselje na idiličnem pobočju ni dostopno z avtomobilom. V njem vlada prijeten planinski mir. Pohodniki smo z nestrpnostjo pričakovali, kakšna je ta transverzala. Kmalu smo izvedeli, da so kontrolni žigi skriti in da jih je

treba iskati po trasi. Prejeli smo »Vodnik po transverzali« z opisi transverzale in opisi krajev, kjer je potrebno poiskati žig. Sama transverzala zahteva 4 ure zmerne hoje, najvišji vrh je Čevo, 564 m visok. Dostop do transverzale je iz Novega Marofa, na cesti Varaždin—Zagreb.

Navajam opis kontrolne točke, ki se imenuje »kamen stražar«: »Put nastavlja pravo gore kroz šumu i nakon par minuta nailazi se na livadu. Preko livade i zatim gore u šumu do staze koja desno vodi preko niza prijevaja. Na tom putu ističe se jedan kamen do metar visine. U rupi sa vanjske strane pokriven kamenčićem nalazi se žig.« Do kamna smo kmalu prišli in potem so se začelo iskanje: Je to res kamen in kje je žig? Veliko iskanja in smeha, našli smo ga. Tako je bilo na vseh kontrolnih točkah. Na koncu smo imeli na ličnih razglednicah izpisano besedo »Grebengrad«. Žigi so bili posamezne črke. Našega pohoda se je udeležil tudi predstavnik PD Grebengrad Varaždin. To društvo je pot uredilo pred 3 leti in jo je dosedaj prehodilo nad 700 planincev.

Na poti se je porodila misel: Ali ni takšna kot primerna za urjenje? Gibali smo se na neznanem terenu, po opisih iskali žige. Skratka, ena izmed oblik, ki uri človeka za eventualni vseljidski odpor. Po vrhu vsega pa še lična značka in nova opravljena transverzala, odkrit, nepokvarjen planinski svet.

Nato se je razvila razprava o tem, kako se vključiti v obrambni dan. Določene izkušnje je že dalo »poveljniško potovanje«, ki ga je Skupščina občine Žalec in štab TO občine Žalec organiziral tudi na področju KS Griže. Pohodniki so tedaj obiskali področje krajevne skupnosti in imeli razgovor s predstavniki društev na planinski postojanki Hom. Vodnik pohoda je bil planinec, ki je pohodnike vodil zunaj komunikacijskih sredstev in tako pokazal, kako lahko izurjen planinec vodi kolone po terenu, ki ga pozna. Na razgovoru na planinski postojanki pa je stekla beseda o planincu-vodniku partizanskih, evakuacijskih kolon, o

planinski literaturi, ki se lahko uporabi kot pripomoček pri delovanju teritorialnih in drugih enot itd.

Skratka podrobno se je oblikovala slika planinca in planinskega društva v eventuelnem vseljudskem odporu.

Na sestanku je bilo dogovorjeno, da se mobilizirajo gorski stražarji, planinski vodniki in drugi izkušeni planinci, ki naj nato kot patrulja narodne zaščite zavarujejo krajevno skupnost na področju Gozdnika in Kamnika. Istočasno pa se štabu za izvedbo obrambnega dneva predlaga, da naj se mobilizirajo planinci, ki naj kot vodniki popeljejo posamezne kolone iz »zasedenega« na »osvobojeno« ozemlje. Predlog je bil sprejet. Na obrambni dan je skupina gorskih stražarjev in planinskih vodnikov pod vodstvom načelnika gorske straže, tov. Jožeta Majcenoviča, kot enota narodne zaščite zavarovala področje Gozdnika in Kamnika. Planinci-vodniki pa so popeljali štiri kolone šolske mladine iz Griž na »osvobojeno« ozemlje, to je proti planinski postojanki Hom. Spotoma so morali paziti, da niso naleteli na zasedo »sovražnika«. Zasede so postavili člani Lovske družine Griže. Dve koloni sta se srečno prebili, dve sta naleteli na sovražnika in potreben je bil hiter umik, pri čemer je veliko pomagalo poznavanje terena vodnikov-planincev. Po zboru vseh kolon in udeležencev na obrambnem dnevu je bil na planinski postojanki »partizanski miting«.

Že prve analize so pokazale, da je planinsko znanje lahko velikega pomena v takšni vaji, kot je obrambni dan, in v primeru vseljudskega odpora.

Člani planinskega društva so pokazali, da so vedno pripravljeni sodelovati. S sodelovanjem so prispevali k letošnjim akcijam »Nič nas ne sme presenetiti!«.

Franc Ježovnik

SPOMINSKI POHOD PO POTEH PARTIZANSKE VOJNE BOLNICE »CENTER« ALI »CELJE«

Med vojno je delovala blizu Travnika v Trački planini partizanska bolnica Celje. Ustanovil jo je narodni heroj dr. Peter Deržaj. V njej so se zdravili ranjenci 14. divizije. Bila je izdana pred koncem vojne, in Nemci so jo sežgali. Letos smo v spomin na to bolnico priredili spominski partizanski pohod.

Pohoda smo se udeležili tudi učenci osnovne šole Ljubno ob Savinji. Zborna mesto pohoda je bilo na Ljubnem pred spomenikom NOB. Z avtobusi smo se odpeljali do Rastk. Tam smo se zbrali v skupine, dobili nalepke in našitke. Po stezi smo se vzpenjali proti Furlandu. Na Lipi, pod Furlandom smo se spomnili dogodka iz vojne:

tu je bil ustreljen mlad partizan, njegov tovariš pa se je rešil s skokom čez skale pod Lipo.

Kolona se je pomikala po stezi. Na ovinku se je obrnila proti Furlandu. Šele takrat smo se začudili, koliko nas je bilo. Kolona je zelo dolga. Noge so postajale težke. Počasi smo se premikali. Hladneje je bilo skozi Rabonov gozd. V senci cvetoče češnje pred spomenikom NOB na Rabonovem travniku so se nekatere skupine ustavile, da se odpočijejo.

Ko smo se vzpenjali proti kmetu Drgoniku, se je pripeljal helikopter. Pilot nas je pozdravljal, mi pa smo mu mahali. Večkrat se je vrnil in zaokrožil nad mestom nekdanje bolnice.

Mimo Travnika smo se pomikali proti Mrzlim vodam.

Ljudje so tam sedeli po hlohah, si gasili žejno in se pogovarjali. Pričela se je proslava. Zapel je mladinski pevski zbor OŠ Ljubno ob Savinji, zvrstili so se recitatorji naše šole. Zadenela je tudi pesem moškega pevskega zbora z Ljubnega. Marsikomu so stopile solze v oči.

Z zbornega mesta smo se povzpeli do mesta, kjer je nekoč stala bolnica. Borci so pripovedovali o gradnji bolnice, zbiranju (denarja hrane, obleke, sanitete in drugega materiala).

Želimo, da bi drugo leto sodelovalo na pohodu še več ljudi, zlasti planinskih skupin z osnovnih šol naše občine in od drugod.

Planinska skupina na OŠ Ljubno ob Savinji

FLORJAN ŠON — PETDESETLETNIK

Povsem na delaven način smo proslavili Janljevo 50-letnico na drugem zboru GS na Travniku. Rodil se je pod Šmohorjem, še predno je tam stal planinski dom (23. marca 1909). Izhaja iz številne družine. Delal je v rudniku Liboje, Zabukovica in Velenje, nato na občini Žalec, pa je sedaj v Minervi. Dolga leta je bil član PD Laško, potem Zabukovica, kjer je vodil markacijsko skupino sedaj pa je v PD Žalec. S posebno markacijsko skupino je zmakiral celotno Savinjsko pot in tako kot prvi prejel njeno značko 15. 10. 1972. na Homu ob njeni otvoritvi.

Jani je prehodil Slovensko planinsko transverzalo (1975), Jugoslovansko transverzalo (znak št. 63), se povzpel na Mont Blanc, Olimp in Musalo. V zadnjem času se je posvetil varstvu narave. Opravi je inštruktorski izpit v Kamniški Bistrici. Sedaj vodi odseka za varstvo narave in gorsko stražo ter za planinska pota pri Savinjskem MDO. Za svoje delo pri planinski organizaciji je bil odlikovan s srebrnim častnim znakom PZS (1970), z zlato značko Prijatelj planin Savinjskega MDO, plaketo ob 30-letnici

Predsednik MDO Adi Vidmajer izroča darilo Danlju Šonu
Foto ing. Božo Jordan

telesne kulture občine Žalec in razne pohvale društva.

Vsi zbrani okoli njega na Travniku, GS in ostali planinci mu želimo, da se mu izpolnijo vse njegove planinske in življenjske želje.

B. F.

TONE KORITNIK — 60-LETNIK

Tone Koritnik je pravi ljubitelj narave in vnet planinec. Rojen je bil leta 1919 v lepi gorski vasi Čelovnik nad Loko pri Zid. mostu. Po poklicu je železničar, zaposlen kot skladiščnik na postaji Zidani most. Njegova družica — Marija — mu je zvesta spremljevalka na turah po Julijcih, Karavankah in Savinjskih planinah, po Krasu — prav do Jadrana. Oba sta namreč že pred 15 leti opravila težavno planinsko slovensko transverzalo, kot prva člana plan. društva Radeče pri Zidanem mostu.

Če sem vprašal Toneta, kolikokrat je bil na Triglavu, mi je odgovoril, da tega ni nikoli štel. Na Triglav je šel po različnih poteh. Ko sta s svojo družino, to je ženo, hčerko in sinom imeli iti na Krn (od koder je najlepši razgled na naš Jadran, 2246 m višine), so me povabili, naj jih spremljam. Bil sem namreč v tem planinskem kraju

pred 55 leti učitelj. Zelo so bili vsi prevzeti nad to naravno lepoto. Obiskali smo Gregorčičev grob, njegovo rojstno hišo-muzej, Gregorčičev slap, vasico Krn in planino. Ne samo starša, tudi njuna otroka stopata po poteh svojih staršev — po planinah. Saj je že njuna hčerka Martina letos marca prejela za prehojeno slovensko planinsko transverzalo — diplomu in planinsko značko. Sin Jure jo bo tudi kmalu dokončal. Nečak Janez je tudi letos v marcu prehodil slovensko transverzalo. Koritnikova družina je zares prava planinska družina! Saj je menda v Sloveniji malo takih, da bi kar trije planinci v družini prehodili težavno (85 postojank) planinsko transverzalo.

Jubilantu Tonetu želimo k njegovemu življenjskemu-planinskemu jubileju še kaj planinskih užitkov v naših lepih gorah. In na mnoga leta!

Stanko Skočir

TEČAJ ZA GORSKO STRAŽO

Na sestanku Savinjskega MDO (12. 1. 1979) je bilo sklenjeno, da se organizira tečaj za Varstvo narave in gorsko stražo. Tečaj je bil 24. in 25. marca 1979 v planinskem domu pod Reško planino. Organizator je bil savinjski meddruštveni odbor planinskih društev, vodja tečaja je bil tov. Florian Šon, inštruktor varstva narave in član MDO, odgovoren za to področje.

V soboto je predaval B. Jordan splošno o varstvu okolja, delovanju GS in zakonodaji o varstvu okolja. V nedeljo je predavala načelnica komisije za VN in GS pri PZK tov. Nada Praprotnik. Pripravo vprašanj in sestavo nalog objektivnega tipa (testov) je opravilo PD Polzela.

V nedeljo, 27. maja 1979, je bil na Kopitniku pri planinskem domu preizkus znanja. Udeležilo se ga je 44 kandidatov iz 9 PD. Med njimi sta bila 2 PLV in 2 člana jamarškega kluba »Črni galeb« s Prebolca. Po starostni sestavi so bili porazdeljeni takole: med 16 in 20 letom 9, do 30 let 18, najmanj med 30 in 40 letom, le 3, in 14 nad 40 let (najstarejša 50 let).

Na tečaju na Šmohorju z izpiti na Svetini in sedaj smo uporabili ista vprašanja. Vseh je okoli 70 (odnosi v naravi 6, geologija 15, živalstvo 12, rastlinstvo 15, varstvo narave 22). Iz tega so bili sestavljeni vprašalni listi, ki so imeli 33 vprašanj (4, 4, 6, 7, 12). Zanimiva je ugotovitev, da je od skupno 1452 točk bilo 1234 pozitivnih, le 54 negativnih in 155 še zadovoljivih. Točke po posameznih PD so podane v tabeli. Glede odgovorov pa tole: Največ negativnih 29 (19 + 10) ima vprašanje »katere prirodoslovne in muzeje v naravi poznaš«, naslednje 14 (12 + 2) »pohorske kamnine« in »katera dvoživka prebiva v stoječih vodah«, »katera je neodvisna od vode«.

Udeleženci tečaja GS pod Naratovo lipo pri Domu pod Reško planino

13 (12 + 1) »kako se živali prilagajajo na nihanje temperature«. Vsi so prav odgovorili na vprašanje o sesalcih. Vsi vedo, da je 28 rastlinskih vrst zaščitenih.

Podrobnejša analiza vprašanj in odgovorov, ki so statistično obdelani, bi pokazala še marsikaj. Če bi samo spremenili nekaj nalog iz tipa dopolnjevanja in kratkih odgovorov, kar so sedaj, v izbirni ali alternativni tip, bi bilo drugače. Po vsej verjetnosti ne bi nastala geološka doba »jurij« (Jura), kraški pojav »šlepiči« (žlebiči), kake nove rože na »ravni gozdni meji« kot so »jeklič«, »morika (murka)« in »blagajev svišč«. Verjetno jih pozna le grški bog Zeus in ne naš Zois! Kaj vse najdemo! »Od kamnin na Pohorju od cirkulita, čirkolita, ellita, branlita, tonikita, dolomita...« Najbrž še to ustvarjata ledeniški dolini: triglavski in logarski ledenik? Kupci, ruševka in lužavec — njen mož in gonja so le pohlevne živali naših gora. Tudi tu bomo morali paziti na čistost slovenskega jezika, pravilno pisavo, tudi tujih imen. Zavedajmo se, da so nekateri že daleč od svoje ljudske šole in je prav, da so prišli. Z dobro voljo in prilagojenim pojasnilom bodo tudi oni to zmogli. Inštruktorji seveda niso uporabljali table in krede, tudi grafoskopa ne, le diaproyektor brez napisanih imen! Pa še: iz stare šole je adaptiran planinski dom pod Reško planino.

Sodimo, da je tečaj uspel, saj je 85% pravih odgovorov. Najslabši ima 16 pravih (+), 12 še zadovoljivih (0) in le 5 napačnih (—), drugi 19, 3, 11. Pet kandidatov je prav odgovorilo na vsa vprašanja.

Št. PD	Kand.	+	0	—	Skupaj
1. Celje	4	109	14	9	132
Celje, PS Cinkarna	1	33	—	—	33
2. Železničar Celje	1	31	2	—	33
3. Mežica	1	30	3	—	33
4. Laško	4	110	12	1	132
5. Polzela	4	121	8	3	132
6. Prebold	11	306	40	17	363
Prebold, JK	1	31	2	—	33
7. Vitanje	1	25	5	3	33
8. Zabukovica	12	316	60	20	396
Zabukovica, JK	1	29	4	—	33
9. Žalec	3	93	5	1	99
Skupaj	44	1234	155	54	1452

Zavedati se moramo, da je to le osnova za nadaljnje delo v planinski organizaciji, ki ga moramo dopoljevati in izpopoljevati. In to s samoizobraževanjem (študij ustrezne literature, revije — Planinski Vestnik, Proteus, Varstvo okolja, opazovanja na izletih v vseh letnih časih...) in z organiziranim delom v PD, MDO in PZS (študijski izleti, seminarji, varstvo okolja v KS...). Vsi kandidati so prejeli izkaznice in trake, niso pa še dobili značk, ker jih trenutno ni. Vsi podatki so zbrani po oddanih pisanih odgovorih.

B. J.

ALPINISTIČNE NOVICE

OBLETNICE

Obletnice so »na tekočem«, nobeden se jih ne ubrani. Marsikakšna gre mlmo nas, čeprav ne bi smela. »Protokola«, ki bi nas opominjal k pozornosti, nimamo, in treba ga bo »obuditi k akciji«. Po svetu je podobno, čeprav imamo včasih vtis, kot da je nekakšen kronist vedno pri delu, pazljiv, obziren, pozoren. 70-letnik je še pri močeh praznoval Wastel Mariner, ki je bil večkrat tudi naš gost kot strokovnjak za GRS, predvsem kot iznajdljiv tvorec reševalnih prav. Okoli l. 1950 je k nam večkrat prišel Hans Gsellmann, tedaj zelo upoštevan plezalec. Zdaj je izpolnil 50 let kot »globetrotter« za foto »Leica«, sicer pa še vedno živi v Gradcu. 70-letniko je pustil za seboj tudi sloviti Riccardo Cassin iz Lecca, prav tako večkrat gost v Jugoslaviji. 50 let je izpolnil nič manj sloviti dr. Pierre Mazeaud, bivši francoski minister. Za vrh življenja si je priskrbel Everest in o svojem vzponu napisal tudi knjigo.

T. O.

MESSNER OBČUDUJE HECHTELOVO

Sibylle Hechtel je hči dr. Richarda Hechtela, plezalca, ki je prvi preplezal celotni greben Peuterey (o tem smo pred leti poročali). Hechtelova je prišla v Nemčijo, da bi trenirala smuški tek. V ZDA je ena od »skalnatih amazonk«, ki ima za seboj »Salathé« in »Nose« v El Capitanu, torej ekstremistka po evropsko. Spotoma je Sibylle tudi predavala o svojih vzponih pri sekciji Bayerland v Münchnu. Tema »Big Walls« (Velike stene) je zamikala R. Messnerja. Po njenem predavanju ji je izrekel takle kompliment: »To je bilo eno od najlepših in najbolj izvirnih predavanj, kar sem jih videl in slišal.«

T. O.

ODLIKOVANJA ZA »DOBRO IME«

Poljakom res ne gre očitati, da ne skrbijo za dobro ime svoje v zgodovini tako preizkušene domovine. Če zasledujemo njihove uspehe v katerikoli športu, vidimo, da tudi na športnem področju ne zanemarjajo narodne in državne afirmacije. Ne nazadnje v alpinizmu! Poljski minister za zunanje zadeve je leta 1978 odlikoval dve znameniti Poljakinji: Wando Rutkiewicz, ker je kot prva Evropejka stopila na teme Everesta. To je Wandino drugo državno odlikovanje. Že leta 1975 je prejela od države »kristalni pokal« za uspeh na Gašerbrumu (ženska ekspedicija). Krystyna Chojnowska-Liskiewicz pa je bila enako odlikovana, ker je kot prva ženska objadrala Zemljo.

T. O.

BREZ KISIKA

Kaže, da je himalaistično geslo današnjih dni, kako »brez kisika« priti čim višje. Ne da bi hoteli zavzemati stališče o smiselnosti vedno novih kriterijev in o psiholoških vzrokih najrazličnejših tekmoval, o tem poročamo, ker je pač v zraku, celo v »tenkem« visokogorskem zraku: 8611 m visoki K₂ je bil l. 1978 ameriški cilj. Trije ameriški alpinisti so vrh te »razglašene« gore dosegli brez dodatnega kisika.

T. O.

WANDA RUTKIEWICZ

Poročevalci tej prvi Evropejki, ki je stopila na Everest, radi dodajajo lepo zveneče atribute: očarljiva vrhunska alpinistka — to je zdaj že kliše in treba je reči, zelo verodostojen. Leta 1971 je obiskala tudi Slovenijo in je v severni steni Triglava že takrat v bavorski smeri pokazala, kaj zmore. V »Der Bergsteiger« 1979/2 piše o njej Felicitas v. Reznicek, da je l. 1969 prvič prišla na zbor alpinistk »Rendez-vous Hautes Montagnes« v Zermatt. Takrat se je pisala še Blaszkiewicz. L. 1973 je z dvema plezalkama preplezala Hiebelerjev stebor v severni steni Eigerja. L. 1975 je prišla na Gašerbrum III, 7952. Ni samo dobra plezalka, je tudi zelo pametna organizatorica. Za seboj ima že več himalajskih ekspedicij in vzponov. L. 1978 je s tremi Poljakinjami bila za trenje v severni steni Matterhorna, edinstvena »cordée féminine« (ženska naveza). L. 1978 je dosegla svoj najvišji cilj: Everest, tretja ženska na svetu in prva Evropejka. Gore ji pomenijo vse, ona pa jim posveča vso svojo energijo in razumnost, skratka osebnost, kakršnih je malo.

T. O.

SREBRNI LOVORJEV VENEC — ALPINISTU

Walter Schell, predsednik nemške vlade v Bonnu, je podelil najvišje odlikovanje »srebrni lovorjev venec« Karlu Reinhardu, prvo tako odlikovanje športniku in alpinistu v Zvezni republiki Nemčiji. 11. maja 1978 je stal mladi Karl Reinhard na Everestu, sicer pa si je v nekaj letih zapisal v svoj plezalski dnevnik najtežje vzpone v Vzhodnih in Zahodnih Alpah, v Yosemite Valley, v Baffin Islandu, l. 1976 pa je na plezalskih tekmah v SZ dosegel častno 3. mesto. Reinhard je star 23 let, izredno utrjen in izurjen plezalec. Študira geografijo, kemijo in gospodarske vede.

T. O.

ZIMSKA ALPINISTIČNA KRONIKA 1973—1978

V »Der Bergsteiger« 1979/1 je Adi Mokrejs objavil prvenstvene zimske vzpone oz. absolutno prvenstvene vzponc v Alpah in Tatrah. V kroniki so našli svoje mesto tudi nekateri vzponi naših alpinistov: Kramar, Polak, Volkar, marec 1974 Šite, direktna v severni zajedi, Belak, Manfreda, marec 1974, Schinkova v Frdam, polica; P. Markič, N. Zaplotnik, A. in M. Štremfelj 4. do 7. 4. 18977 severna stena (trikotnik) Dolgega hrbta.

T. O.

ALPINISTIČNE ŠOLE

Pravzaprav jih pri nas še nimamo. V teh šolah, ki jih je v Nemčiji, Avstriji, Švici in Italiji precej (blizu 70) gre za pouk v plezanju, to je pouk o vsem, kar mora alpinist znati, poznati in obvladati, če hoče plezati v kopni skali ali v zimskih razmerah. Pri nas imamo občasne tečaje, ki jih organizirajo organi PZS ali alpinistične komisije posameznih društev. Z inozemskimi šolami tega ne moremo primerjati, čeprav je namen skoraj isti. Zanimivo je, da ima to šolstvo najbolj razvito Avstrija. Vodje posameznih šol so med drugimi: Fritz Moravec, Adolf Huber, Hannes Gasser, Peter Habeller, Klaus Hoi, vseh šol pa je v Avstriji 27, medtem ko jih ima Italija le 6, med njimi je šola R. Messnerja (»Alpinischule« Südtirol). Nekaj šol je prirejenih otrokom, ena pa ima za jedro programa »Survival-Training« (kako preživeti). Vodi jo Martin Epp v Gothardu (Švica).

T. O.

VODNIŠKI CEPIN ZA SEKANJE STOPINJ

Charlet Moser je v Švici poslal na trg nov tip cepina. To danes ni nekaj posebno novega, saj se vse v proizvodnji drži gesla: Kdor ne napreduje, nazaduje. Model ima ime: »Normal«, ima uho za vponko, ni nazobčan in je posebej priročen za sekanje

stopinj. Kovina: dural inox, izolirana zoper električne razbremenitve v visokogorstvu. Je lahek in zelo pripraven. Gumijasta manšeta (ročišče, nárók) omogoča dober prijem v vsakem položaju. Teža 700 g, dolžina 65—75 cm.

T. O.

PLEZALSKA ČELADA?

Vsak alpinist si prizadeva, da bi bil dobro opremljen. Za opremo, ki je zanesljiva, ni škoda denarja — in alpinist, četudi ni petičen, ga že neke napraska. Kako je s čelado? V primeru nesreče pride skoraj gotovo prav, sicer pa — če plezamo z njo, slabše slišimo in se bolj znojimo. Slednje nekoliko odvisno od oblike in barve. Sicer pa teče »diskusija«, podobna kakor pri varnostnih pasovih za šoferje. So primeri, ko čelada reši življenje. Ča to drži, potem je treba z njo računati. Kakšno torej? UIAA se še ni odločila, njenega znaka nima nobena, tista za motocikliste pa za plezanje ne pride v poštev. Italijanske plezalske čelade so testirali Nemci (DAV). Rezultat: Niso dobre, so »mrzle« in se hitro obrabijo (izdelujejo jih iz ABS: akrilnitril, butadien — štírol). Testi DAV so bolje ocenili tipe Römer, Joe Brown, Ultimate, Polymot in Bolri. Treba pa je paziti, da so oporni pasovi v čeladi dobro pritegnjeni.

Torej: Testirati, kar je na trgu; če ni dobro, poskrbeti za boljše. Kdo? Zakaj ne komisija pri UIAA?

T. O.

REŠITE MORSKE PSE

Tak napis, na daleč viden, se je nekega dne pokazal konec prve polovice Eifflovega stolpa v Parizu. Prinesel ga je iz Amerike 25-letni alpinist Doug Allen, splezal na Eifflov stolp in pritrdil napis. Isto je naredil že prej v Chicagu. Splezal je na radijski stolp in tudi nanj pritrdil tak napis. Zakaj ravno ta, seveda ne poročajo.

T. O.

VARSTVO NARAVE

JE ŠVICA ŠE ZGLED ZA PLANINSKE DEŽELE?

Anonimni članek v »Der Bergst.« pravi v glavnem takole: Turisti iz vsega sveta so še vedno prepričani, da je Švica še vedno zgled za dobro urejeno turistično deželo: solidne žičnice, vpljudni ljudje, trdna valuta, solidna gastronomija. Pa se tudi v Švici časi spreminjajo: Švica se v desetletjih, ko je turizem naraščal, ni pripravila na take množice. Če bi s tem računala, bi gotovo ukrepala. Pa ni. Je sicer mnogo novih hotelov, garaž, letnih hišic, cest, samopostrežnih lokalov. Vse to je zakrilo staro, lepo, svetovno znano stavbno substanco s paberki iz vsega sveta. Zermatt leze čez breg, Saas Fee raste, ni enotnega načrta, vse se sme. Tak je vtis!

Kakor povsod, kjer se turizem razvija na »eksploziven« način. Pa ceste! Ali imajo buldožerji prav taka »pooblastila« kakor v Vzhodnih Alpah? Pa snaga? WC na Mischa-belu, na koči Weismies, na kočah v Wallisu, camping v Saasu — ne, to je zelo daleč pod tistim, kar je nekoč bilo zgled drugim turističnim deželam.

Sicer pa: Švica živi od turizma in to dobro. Samo Zermatt pod Matterhornom ima 16 000 postelj, od tega 5500 v hotelih, zermattske žičnice potegnejo na uro 17 500 oseb. Matterhorn je ohranil svoj »mimb«, svoj mik. Vsaj 3500 oseb hoče vsako leto priti na vrh te veličastne gore, doseže pa ga kvečjemu kakih 1500—1600. 95 % si izbere greben Hörnli. Zmutt odbija, redko so tam ugodne okoliščine. Severno steno je l. 1978 preplezalo 80 plezalcev, največ pozimi, ker je stena todaj manj nevarna: Poljaki, Čehi, Amerikanci.

Zermatt bo ostal za avtopromet zaprt. Parkirišče v Täschu bodo povečali za 100 %, prostora bo torej za 4000 avtomobilov. Žičnico bodo še v l. 1979 postavili do Malega Matterhorna, 3820 m, bo torej najvišja v Evropi. V tej višini bodo uredili tudi najvišje smučišče v Evropi. V Zermattu bodo seveda modernizirali še marsikaj in to v kratkem.

T. O.

ZAŠČITA STEZA, STEZIC, POTI IN POTK

Iz Švice poročajo, da vsako leto asfaltirajo nad 1000 km poti za pešce ali pa jih opuste. Nobeden ne skrbi za to, da bi pešci dobili nadomestilo. Lani pa je o tem sklepal državni svet, stvar bo dobil v roke stanovski svet in vsi tisti, ki so pristojni, da izdelajo pravne osnove za varstvo malih poti za pešce. Švicarji so sprožili zato posebno akcijo, ki jo omogoča 17 organizacij varstva narave, turizma in planinstva. Akcija je v nemščini dobila zvenečo besedo: »wanderweg — wunderweg«.

T. O.

LEDENIKI V AVSTRIJSKIH GORAH

V letih 1977/78 je bilo vreme za ledenike v Vzhodnih Alpah kot nalašč: Snežilo je izdatno še spomladi in celo poleti, snežni jeziki so bili dolgo zasneženi, v višjih legah še celo. Kljub temu so merilci lahko izmerili spremembe. 64,8 % ledenikov je narastlo, kar se ni zgodilo že pol stoletja; najbolj so narasli ledeniki v Silvretti, v Stubajskih, v Zillebarskih Alpah in drugod. Kljub temu pa je nekaj ledenikov nazadovalo.

T. O.

Otroci v gorah

IZ PLANINSKE LITERATURE

SE BESEDA O LIPOVŠKOVIM KNJIGAM

So plezalci, ki so zlezli drznejše smeri in o tem napisali knjige, so popotniki, ki so videli več sveta kot Lipovšek in ga opisali.

Lipovškova knjiga o gorah pa je glasba v besedi. Najbrž se pisatelj tega dejstva zaveda, saj je svojo knjigo zasnoval kot glasbeno igro, od prvih mladeniških korakov v svet tam izpod ljubljanskega Gradu, iz temačnih korarskih hiš v prelesto kraljestvo strmin, luči in barv čez mogočne stene na vrhove.

Vse je razloženo pred nami: prve pohlevne stezice v predgorjih, od Čemšeniške planine do Storžiča, od Bloške planote tja do doline za Debelim vrhom, za marsikoga svet neznanih strmin, vendar dragocene planinske vsakdanjosti.

Lipovškova beseda je umirjena, klana, dognana in hkrati hribovska. Raste od uvodnih taktov v poletnih gričkih do crescenda v stenah naših Alp, dokler nas ne povede v blažen spomin na vse, kar je avtor doživel v polstoletju. V tej veličastni simfoniji se prelivajo podobe in barve, kraji in ljudje z umirjeno naglico in s pravšno mero, kot jo terja umetniški okus, z umetniško silo, ki si poišče pot — do srca. Lipovškova beseda nas vodi od dejanja do dejanja, vrsta pa je žlahtnih intermezzov; razgledna mesta za oddih in spomine. Nič pretiranega in sentimentalnega ni v teh besedah, vsak izraz je poteza v umirjeni, vendar veličastni lepoti. Lipovškova beseda je res kakor glasba: vse, kar je človeško, je v njej, upanje in razočaranje, svet, ki ga lahko čraš po svojem okusu in razpoloženju. Kolikor prinašaš vanj, toliko lahko odneseš iz njega. Vendar Lipovškov dan ni črno-bel, gore so mu svet, za katerega je vredno živeti, gore človeka tolažijo in spodbujajo k pogumu, k zaupanju v človeka in svet.

Knjiga je zajetna, skoraj 400 strani, prava velekompozicija, življenjski opus pisateljevega bogatega življenja. Nič nenavadnega ni v nji, kar ne bi zmozel prehoditi ljubitelj narave, nič svetovljanskega ali elitnega, pa vendar nas vse bogati in bodri. Čeprav se Lipovškova knjiga le malo razlikuje od tiste izpred osemnajstih let, je vendarle bogatejša v sliki in kompoziciji. V Lipovškovi knjigi ni ničesar razgledniškega. Slike žive z vsebino.

Lipovšek v naravi ne pozna počitka, cepin zamenja s smučmi, če tako nanese čas, spopade se s skritimi kottički naših sten, če mu notranji nemir ukaže.

Lipovškov slog ni gostobeseden, povsod je prava mera v vsebini in obliki. Beseda mu

zveni, ne naveličaš se je, vedno znova te mami in vabi. Res, srečne so ure, ki jih ob takem branju doživljaš. Ne moreš se upirati temu čaru.

Lipovšek je vse življenje hodil za lepoto in srečo. Njegovi spisi so izročilo, kako mora ostati goram človek zvest vse življenje. Skupaj s Kugyjevimi prevodi je za slovensko gorniško kulturo storil toliko kot malokateri. Tudi v tem stoji Lipovšek nad drugimi in Kugyjem, ki mu je skupaj z Avčinom oskrbel prevode skoraj vseh knjig. Prevajalca sta v svojih knjigah presegla učitelja Kugyja! Berimo Lipovška in Avčina! Kako lepa in bogata je slovenska beseda!

Lipovškovi spisi niso samo spogledovanje z lepoto, v pripoved so vtakana avtorjeva razglabljanja npr. o Tumi in njegovi vlogi, o alpinističnih težavah, o vrednotenju doživetij, vendar to ne razbija harmonije. Lipovškovi spisi so na svoj tudi način tudi romantični, v tej romantiki uživaš, zaradi nje stopiš na vrh, postaneš na jasi, ubereš svojo stezo. Lipovšek se ne zaklepa pred napredkom, temveč blagruje prihodnje rodove, ki ga bodo deležni.

Lipovšek je večini domač, saj ubira pota, ki so dostopna vsem, čeprav mu ni ostala neznani niti VI. stopnja. Pisatelj ne skriva ambicij za več, kar je dosegel v stenah, vendar mu ni žal za to, ker ni dosegel še več.

Vse je relativno, vse sloni na dosedanjih dosežkih, tega se moramo zavedati in ostali bomo zvesti goram, nikoli ne bomo živeli brez njih.

Lipovškova knjiga je v celoti izraz človeka, ki je vse življenje hodil in plezal po gorah. In smučal, skratka, preživel z gorami in v gorah svoj prosti čas in si v njih nabiral moči in navdih za svoj naporni stvariteljski delavnik.

Zaradi človeške širine, duhovnega bogastva, literarne vrednosti bi Lipovškovo delo »Steze, smučišča in skale« zasluzilo tudi kako družbeno priznanje. Glede na to, da je knjiga namenjena »naši doraščajoči mladini«, tudi podporo prosvetnih dejavnikov. Knjigo je izdala založba Mladinska knjiga Ljubljana, (400 strani, 20 umetniških avtorjevih barvnih fotografij),

Tone Strojina

SPREMEMBE V PLANINSKI LITERATURI

So nedvomno velike, ne samo po svetu, tudi pri nas. Pred 25, 30 leti so je pri nas komaj kdaj prišlo do planinske knjige. Izje-

ma so bili vodniki Badjura. Tudi po »velikem« svetu, na tržišču velikih narodov, je bilo pred leti mnogo manj planinskih knjig, trg je obvladovala nekakšna štandardna svetovna planinska literatura, danes pa pri nas, na Slovenskem, izide na leto po nekaj zajetnih, lepo opremljenih planinskih knjig, ki so kot nalašč za darilo. Skoraj modno darilo.

Na evropskem trgu pravi Stiebler (Der Bergst. 1979/3) je cela vrsta založniških hiš začela izdajati planinske knjige in to večji del v luksuzni obliki, z mnogo višjimi cenami, kakor so za to literaturo veljale do nedavna. Znani planinski esteti dr. Franz Grassler, čigar mnenje je bilo vsaj 30 let po vojni zelo čislano, je zapisal: »Zdaj gre za obliko, za velik format, težak papir, celostranske barvne slike, včasih tudi za dobro vsebino, planinske knjige, ki stanejo nad 100 DM, so iskane. Doživetje gora ne vleče več, kupci žele knjige z 'recepti', z izborom tur, stvarno — namensko literaturo. Tudi naša Planinska založba bi to potrdila. Raste tudi zanimanje za leksikografske knjige (tudi pri nas sta se dve od založb odločili za to vrsto). V ozadje stopajo, tako pravijo v Nemčiji, šablonske zgodbe o vzponih, tudi o ekspedicijah. V Nemčiji je Messner postavil nova 'merila' za himalajsko literaturo, on je nedvomno 'na vrhu vala'. Zdaj! Planinska lirika in roman sta stopila v ozadje, najbrž tudi zato, ker s to tematiko ni bilo doseženo nadpoprečno leposlovje. Človek v boju z goro ne more biti tako mikaven in prepričljiv kakor 'človek proti človeku'.

Razumljivo je, da je vodniška literatura »neverjetno narasla«. Menda je to treba razumeti: Povezana je z orjaškim napredkom planinskega turizma, torej z množičnostjo družbenega pojava, ki je za sodobnega človeka med najbolj značilnimi. Kdor od trgovcev, gospodarskih in družbenih organizacij tu ne »zagradi«, mora biti slep. Analiza kaže, da so pri prodaji najodličnejše ilustracije. Majhna slika danes skoraj nič več ne pomeni, biti mora velika najmanj 18 x 24, gre še tudi 13 x 18. Veliko slik, malo teksta (ni časa!) kratki, jasni recepti, stvarna vsebina — to je moderna oblika planinske knjige, cena naj bo vsaj 50 do 60 DM, v kratkem pa bo dostopna cena od 100 do 200 DM. Tako pravi analiza v Nemčiji. Tudi pri nas se stvari premikajo v to smer — sorazmerno seveda.

T. O.

PRED 200 LETI — GOETHE NA MONT BLANCU

Goethe je bil takrat star 30 let in je bil v Evropi že znan kot literarni čudežni otrok. Pri Baslu je nemška družba na konjih pre-

koračila švicarsko mejo in šele v Ženevi so se oddahnili. Bila je dolga ježa. Z Goethejem je še v Švico Karl Avgust, 22 let stari veliki vojvoda saški. Spremljal ju je lovec Hermann, ki je sicer poznal Türiški gozd, v gorah pa ni bil ravno doma. Bila je lepa jesen in zavili so spotoma v Chamonix. Goethe je zapisal: »Spotoma smo toliko govorili o savojskih gorah, da je grofa prijel radovednost. Čez Cluses in Sallanche smo šli v dolino Chamonix.

V tem času to ni kar tako. Obiskali smo zato gospoda de Saussura na njegovem posestvu in ga vprašali za svet. De Saussure nam je dejal: »Če se boste ozirali na vreme in na nasvete domačinov, ki vedno vse prav zadenejo, lahko greste v Chamonix.«

Bilo je l. 1779. Ženevski profesor de Saussure je objavil prvi zvezek »Voyages dans les Alpes«. Osem let zatem je bil z Balmatom in 18 spremljevalci na svojem Mont Blancu.

Znanstvenikova beseda je odločila. Potem so potovali ob južni obali Zenevskega jezera, nato spet s kočijo in šele v Sallanche so se spet zaupali nogam.

4. novembra je Goethe v Chamonixu zapisal v svoj dnevnik: »Zmračilo se je, bili smo že blizu Chamonixa in končno smo ga dosegli. Videli smo gore v mraku kot velikanske mase. Zvezde so zamežikale vsepovsod, nad gorami smo ugledali svetlobo, ki si je nismo mogli razložiti. Svetla, vendar ne bleščeča kakor rimska cesta, vendar gostejša kakor gostosevci, a večja od njih nas je primamila; ko smo se malo premaknili, je dobila obliko piramide, vse presvetljene s skrivnostno svetlobo, kakor velikanska kresnica visoko nad vsemi vrhovi — da, bil je to Montblanc, lepota izjemne vrste: Našim očem se je zdelo, kakor da je to lepota višjih sfer, v mislih smo se trudili, kako bi mu njegove korenine zasadili spet v svet pod njim. Njegov blesek je sijal nekam počasneje kakor bleščava zvezd. Pred njim smo videli, kako se mračni cela vrsta snežnikov na pločih tomačnih smrekovih gozdov in velikanskih ledenikov v globokih grapah.«

Dan pozneje sta vojvoda in njegov slavnij prijatelj spet stopila na pot. 5. nov. je na Mer de Glace Goethe zapisal: »Potem nas je presenetil pogled na Ledeno morje. Imenoval bi ga raje Ledeni veletok ali Ledeno dolino. Iz tega morja štrle navpične špice in če se vreme skisa, pride megla in taka navpična špica nenadoma stoji v zraku. Te špice imenujejo igle in Aiguille du Dru je ena od značilnih. Danes hodimo po takem snegu z derezami, ki jih podobe, nastale

pred 200 leti, še ne poznajo. Čudimo se silam narave, občudujemo njeno lepoto in njeno surovost. Potem smo — jahali do Siona, dalje v Brig in Oberwald.«

T. O.

STARI GORTER JE FILMAR NA MANASLUJU (8156 m)

To je bilo 12. okt. 1978, bilo je obojih skupaj deset. Z njimi je šel filmar iz Bad Tölza Wolfgang Gorter. Spremljal jih je do 7000 m. To je spoštovanja vredna storitev. Filma, ki ga je posnel v barvah, je za

90 minut; pokaže vzpon in petero višinskih taborov, snežni vihar, plazove, led, boj z monsunom, skratka vsebinski pregled himalajske odprave. Vse v barvah in zvočno. Ta svoje vrstni rekord je kar mimogrede in brez posebne publicitete dosegel 69-letni Wolfgang Gorter, filmar in kar dober alpinist. Do višine 7000 m je privlekel vso svojo filmsko prtljago (16 mm) in ustvaril 90-minutni barvni zvočni film o čudežni Buddhovi deželi v višinah 7000 m, o gorah velikankah v ledu, plazove, ki grme po plaznicah, skratka, nekaj izjemnega.

T. O.

RAZGLED PO SVETU

PLEZALSKE TEKME V SZ 1978

Otto Wiedemann v »Der Bergst.« 1979/1 pripoveduje o alpinadi na Krlmu v SZ. 4. okt. je iz Münchna poletel v Moskvo, iz Moskve še isti dan v Sevastopol in se nato z avtobusom pripeljal v Jalto. Organizacija dobra, gostoljubnost presenetljiva. Poleg Nemcev so bili tu še plezalci iz Japonske, Švice, Vzh. Nemčije, Jugoslavije, ČSSR, Poljske in SZ. Italijani so prišli tekme le gledat.

Stene so visoke, pripoveduje Wiedemann, nemški inštruktor, 150 do 200 m, podobne onim v Kaiserju. Ob morju. Trenirali so v kvalifikacijski smeri, 70 m visoki, VI. Pri sestopu je treba plezati 30 m IV. Že naslednji dan so bile kvalifikacijske tekme, 15 najhitrejših navez je prišlo v finale, pri čemer se pleza 110 m visoka stena z mesta VI+, s 50 m spuščanja z vrvjo. Finalne smeri pred tekmovalcem ne sme nobeden plezati. Wiedemann je imel pri tekmi smolo, padel je 5 m globoko »v jekleno vrv«, ki vse tekmovalce varuje od spodaj. Utrgala se mu je luska. Ni odnehal, plezal je naprej in dosegel 4. mesto. Zaradi padca je bil diskvalificiran, vendar so Rusi želeli, da zunaj konkurence nastopi v finalu, ker je dosegel izredno dober čas. V finalu je dosegel 6.—7. mesto pred njim je bilo 5 Rusov in 1 Čeh. Dosegel je čas 10.30 minute, prvi Rus pa 5.40 minut. Pri spuščanju z vrvjo se je obnesel bolje, vendar, pravi, Rusom v tem ni nobeden kos. Na pasu imajo na desni strani zakovano vponko, v katero z enim samim glbom vdenejo vrv, na rami imajo usnjato oblogo, pritrjene nase imajo tudi gumijaste rokavice, v katerih se spuščajo. Čelada, na-

vojna vponka in plezalski pas so predpisani, pleza se v plezalkah, Rusi pa plezajo v nekakšnih galošah. Vso opremo izdelujejo doma, so pa glede tega še na slabem. Wiedemann je na vprašanja, če res nastopajo tu sovjetski akrobati, odgovoril: »Nastopajo samo 'allround' alpinisti. Zmagal je alpinist, ki ima za seboj vse sedemtisočake SZ. Tu so nastopili najboljši alpinisti na svetu. Vzhodni Nemci in Čehi se niso dobro odrezali. Rusi trdo trenirajo, po 10-krat na dan preplezajo 100 m visoko steno, s svincem obteženi. Dodatni trening v SZ obsega orodno telovadbo, trening za moč, tek in celo ples po vrvi.

Wiedemann sodi, da so te vrste prireditve smotrne in da bi bilo prav, če se uvedejo v evropskih plezalnih vrtolih. Tudi sicer hvali prireditve in pravi, da bo še šel. Tudi Rusi so izrazili željo, da bi bili povabljeni na prireditve in alpske ture.

T. O.

25-LETNICA EVERESTA

Ta dogodek so pri nas spričo našega uspeha na Everestu v preteklih dneh večkrat omenjali in navajali kot pomemben dogodek v zgodovini mogočne Čomolungme — Everesta. Jugoslovanski alpinisti so se torej vpisali v zgodovino te znamenite gore 26 let po prvem vzponu na vrh najvišje točke na Zemlji, kajti Novozelanec Sir Edmund Hillary in njegov spremljevalec Tensing Norgay (tako ga zdaj mnogi pišejo, čeprav smo se navadili na Norkay), sta stopila na Everest 29. maja 1953. Za ta dan je nepalska poštna uprava izdala dve

spominski znamki, ki se seveda zelo dobro prodajata.

Seveda nobena od teh znamk ni upodobila teh dveh mož. Nepalski zakoni namreč prepovedujejo na znamko upodobiti živečo osebo, izjema je le kralj in osebe iz njegove družine.

V Kathmandu so ob izidu znamk povabili Tensinga. Lokalno časopisje ga je hvalilo kot »prvega junaka Mount Everesta«. Na slavnost je prišlo 31 alpinistov, ki so dotlej stopili na Everest. V Angliji so priredili podobno slavnost.

Ko so Tenzinga prosili za izjavo, se je ta takoj znašel in dejal: »Čeprav je mimo že 25 polnih let, odkar sem stopil na Everest, se mi zdi še vedno, kakor da se je to zgodilo včeraj.«

T. O.

REŠEVANJE NI ZASTONI

Šest Angležev je želelo pozimi priti čez Eigerjevo severno steno. Želja še ni dejanje in tudi še ni jamstvo za uspeh. Angleška šestorica je plezala osem dni in obstala, kakor da bi primrznila, v Pajku. Alarm, SFRW (Švicarska GRS) pošlje na pomoč helikopter in spravi angleško šestorico na toplo in na varno. Ko so Angleži prišli domov, so zagrmeli: »Švicarji — profitarji, 20 000 šfr. so terjali!« Šef grindwaldske GRS Kurt Schwendener je javno zagrmel: »To je višek predrznosti. Računali smo 1500 šfr in nič več, rešili pa smo življenje sedmih družinskih očetov!«

Angleška zimska ponovitev severne stene Eigerja je bila deseta (smer Heckmair 1938). Plezalci so bili stari od 24 do 30 let. Bili so počasni, za »Rampo« so rabili 3 dni, »prečnica bogov« jim je vzela ves dan. Ko so prišli do »Pajka«, so bili ozebli in zdelani. Pet cepinov so zlomili na trdem ledu. Reševalci so težko prišli do njih. Da bi vsaj imeli s seboj boljše cepine, pravijo Švicarji.

T. O.

ŠTEVILO GORSKIH NESREČ RASTE

V »Der Bergst.« 1979/3 beremo, da je nemška gorska reševalna služba l. 1977 nastopila v svojih Alpah 2710-krat. Brez smučarskih nesreč! 1909 primerov je terjalo prvo pomoč, 355 je bilo prenosov v dolino, 57 reševanj iz stiske, 74 mrtvih, 149 poletov s helikopterjem. V Švici je bilo isto leto 86 mrtvih in 333 ranjenih. Pilot reševalnega helikopterja pravil, da sta dva vzroka za tako naraščanje: Prvi je preceenjevanje svojih moči, neke vrste domišljavost ali pa površnost; drugi vzrok pa tveganje tur v slabem vremenu, to se pravi, da planinec sam tišči v nevarnost, kar je podobna domišljavost in površnost. Dobro

je vedeti, kaj govori statistika: Največ takih primerov je pri zrelih moških od 40 do 60 let, torej izkušenih ljudeh. Kako to? Napačno slavoohlepje, strah pred porazom, pretirana samozavest. Torej samo subjektivni vzroki? Gotovo ne. Gre tudi za nevednost, posebej pomanjkanja znanja o vremenu, kar je spričo napredka meteorologije (podatki satelitov!) že skoraj nepotrebno. In jasno mora biti vsakomur, da nobena gora ni toliko vredna, da bi bila smrt zaradi nje opravičljiva!

T. O.

SIKKIM — ODPRT ZA TURIZEM

Že lani je bil Sikkim odprt za »trekking«. Veljal je do nedavna za »prepovedano« deželo. Oktobra 1978 je DAV poslal tja svojo alpinistično in smučarsko šolo, na kar se je »udrlo«. Za 3000 DM si je lahko človek že privoščil tritedensko potovanje po skrivnostni deželi med Bhutanom in Nepalom. Bhutan ni hotel zaostati in je takoj postal »šlager«. Šola DAV je tudi v Bhutan poslala izletniške skupine.

T. O.

TREKKING S KISIKOM IN BREZ

O Maxu Eiselinu smo pred leti pisali kot o alpinistu in ekspedicionistu. Zdaj ima športno »štacuno«, pravzaprav trgovsko hišo v Luzernu in že od 1958 tudi »poklicno« prireja trekkinge, dolga potovanja z visokimi cilji. Za l. 1980 ima v svoji poslovni ponudbi Dhaulagiri I (8222 m). Stroškov še ni izračunal, vendar ima že veliko interesentov. Cene bodo različne glede na udobnost, ki jih bo kdo izbral; kdor bo imel težjo prtljago, bo moral plačati več (več Šerp!), prav tako, če bo hotel imeti dodatni kisik. Za primer potrebe bo Eiselin imel s seboj dovoli kisikovih bomb, vendar bo tisti, ki bo vrh dosegel brez bombe, plačal manj.

Eiselin ima za seboj sedemtisočak Tirič Mir in to že večkrat.

T. O.

NEPAL JE KAZNOVAL VEČ EKSPEDICIJ

Nepalska vlada je obtožila štiri ekspedicije, da so kršile državne odločbe na ekspedicijskih potih. Vsi člani teh ekspedicij so bili kaznovani. Gre za:

1. noliško ekspedicijo na Kangčendžöng (8598 m), ki je prišla na centralni in južni Kangčendžöng (8496 in 8490 m);
2. špansko ekspedicijo, ki je imela dovoljenja za Yalungkang Peak (8438 m), osvojila pa je centralni vrh Kangčendžöng (8496 m);

3. japonsko ekspedicijo, ki je prišla na južni vrh Nampa (6940 m), namesto na Nampa Peak (6754 m);

4. japonsko ekspedicijo, ki je imela dovoljenje za Himal Čuli Peak (7864 m), namesto tega pa je stopila na zahodni vrh Himal Čuli (7540 m).

Kazen: Vsem članom kaznovanih ekspediciij je prepovedan obisk Nepala za tri leta, nadaljnjih pet let pa ne smejo v himalajске gore. Predsednik UIAA Pierre Bossus je v Bulletinu 80 te organizacije izjavil, da soglašja s tem ravnanjem Nepala. Pogodba je pogodba, »permit« je jasen, čemu delati mimo ali zoper njega?

T. O.

ZA DOBRIM KONJEM SE PRAŠI

Menda je res, da se zlepa ne piše in ne govori o kakem človeku toliko kot o Messnerju. Zadnje čase tudi v temnih tonih. To pa ni čudno, saj je za njim leto velospehov »Everest brez« in »Nanga Parbat sam«, to in ono pa še obeta, da ne govorimo o tem, kar napiše. Stvar je že dobila svoj prilitek — »antimessnerija«, postala je že skoraj »moda«, modni »trend«. Na Messnerja je seveda marsikdo »hud«, saj je vzrokov za nevoščljivost več kot dovolj. In ker se v takem ozračju iz želje utegne roditi dajstvo, je na Messnerjev račun že padla beseda »šarlatan«, zapisano pa je bilo tudi nekaj o dvomu, da bi bil Messner brez kisika prišel na Everest. In celo: »Mit je že mimo.« Mita res ni treba, resnico pa

je treba spoštovati. Englov vzpon brez kisikovega aparata (o tem smo poročali) je bil torej polemično montiran, torej »antimessneri« na Everestu.

Messner se seveda brani z napadom, ki je po vojaški znanosti najboljša obramba, češ, na delu je nevoščljivost. To je seveda občačloveška lastnost, povod in vzrok pre mnogih zmot, laži in zlih dejanj.

T. O.

TENZING NORGAY V ZDA

Šerpa Tenzing Norgay (Norkay), ki je l. 1953 z Edmundom Hillaryjem prišel prvi na vrh Everesta, je bil za svojo 65-letnico povabljen v ZDA, kjer ga je gostil AAC (American Alpine Club) v San Franciscu. Pravi, da Tenzinga slava ni prav nič pokvarila, prav nič ni ošaben in zoprn, nobene sence prevzetnosti ni na njem. Na sprejem v AAC je prišel s svojo drugo ženo. Oba govorita dobro angleško, »skoraj brez napake«, se glasi ocena.

T. O.

KAJ BO Z NORMAMI UIAA?

V »Alpinismusu« 1979/4 je neznani avtor — podpisan s šifro »ps«, ki ponuja dešifriranje, ugotovil, da je UIAA oz. njena komisija za norme zelo okorna. Ker te norme pravno niso obvezne niti v Nemčiji niti v drugih državah, bo UIAA zamudila vlak. DAV in ÖAV sta že oba izjavila, da bosta sama poskrbela za vse norme, za katere si prizadeva tudi UIAA. Delo za to

Honorar za PV so odstopili:

Vida Čuček — Ljubljana, 120 din; Andrej Đerniković — Izola, 120 din; Erna Meško — Lakonci, 160 din; Josip Sakoman — Zagreb, 200 din; Danica Lapornik — Laško, 200 din; Anton Žuntar — Luče, 220 din; Peter Ficko — Velenje, 250 din; Jože Preprotnik — Kranj, 400 din; Božo Jordan — Sempeter, 320 din; Jože Četina — Celje, 630 din; Dušan Vobel — Maribor, 1235 din.

Skupaj 3855 din.

Po 95 din

Lado Cvetko — Koper

Po 100 din

Franc Kalin — Ljubljana, Bogomil Nadu — Zagreb, Hinko Briščih — Reka, Satorji Brajnik — Nada — Nova Gorica, Albin Černjač — Postojna, Artur Kashu-

ta — SPD Gorica, Ciril Magajne — Sempeter, Bojan Cestnik — Borovnica, Radovan Cvetković — Valjevo

Po 20 din

Mira Pinoza — Ptuj

Skupaj: 1545 din.

PRISPEVKI ZA PLANINSKI VESTNIK

Po 50 din

Franc Vesel — Domžale, Ciril Kompare — Mengeš, Marjan Kotnik — Ravne, Vanja Zapačnik — Podveljka

Po 70 din

Marta Bobnar — Šentvid

Po 80 din

Josef Miklavčič — Avstrija

Uprava PV in UO PZS se vsem darovalcem pristožno zahvaljuje!

se vse preveč zamuja, za porabnike in dobavitelje pa je taka zmešnjava, kot zdaj vlada v svetu glede norm res zagata. Norme pa bodejo iz tal, kajti potrošnik jih potrebuje, dobavitelj pa mora tudi stati na trdnih tleh. DAV in ÖAV sta po svojih delegatih v UIAA že sporočila UIAA, naj s svojim omahljivim delom za norme ne zavira napredka pri svojih članicah. — Glede tega je najbrž — kocka že padla.

Doslej je UIAA objavila norme za vrvi, vponke in ledni cepin. Pripravlja norme za plezalni (navezni) pas, za čelado in lavinsko vrvico. Te vrste porodi so pri UIAA zelo težki, saj je treba uglasiti mnenja enajstih delegatov.

UIAA je prva začela delati za norme pri alpinistični opremi. Začela je z vrvjo (prof. Dodéro) pred 30 leti, a trajalo je deset let, da je bila norma sprejeta. L. 1969 je izšla norma za vponko, leta 1976 norma za ledni cepin. Norme niso bile obvezne in dobavitelji se tudi niso trudili, da bi norme UIAA v poslovnem svetu kaj pomenile, npr. znana firma »Edelrid« je z nemarila normo UIAA, čeprav si je DAV prizadeval, da bi uveljavil UIAA. Tudi »Salewa« se ne ozira na UIAA pri svojih vponkah. Večji del se ozirajo pri tehničnih proizvodih na norme DIN. Angleži in Francozi so ostali v glavnem pri svojih normah.

V obeh nemško govorečih državah je prišlo do delnega poenotenja, vendar ne v okviru UIAA. V enem ali v dveh letih bo tudi tu veljala norma DIN, prav tako za uvoženo blago. Norma DIN se glasi: Vsakih pet let se mora preizkusiti tehnično stanje vseh po DIN veljavnih predmetov. Vse to in še kaj drugega torej kaže,

da UIAA ni mogla uveljaviti svojih zahtev glede alpinistične in planinske opreme. Družbeno akcijo te mednarodne organizacije je s pota odstranila proizvodnja in komerciala, seveda pa imata obe izgovor: UIAA nima posebnih sredstev, to pa je tudi vzrok za počasno delo, za zamudo, ki ju poslovni svet težko prenese že zaradi tržnih potreb.

T. O.

NOVA PLEZALSKA ZVEZDA V ŠVICI

Iz Švice poroča T. Hiebeler (Alp. 1979/4), da je v Švici 19-letni Martin Scheel pravo odkritje. Živi v Klichbergu, plezati je začel s 15. letom in takoj preplezal Veliki Dru-senturm (južni steber), s 16. letom pa severno steno Les Courtes in Grosshorn. Z 18. letom je s Thomasom Müllerjem brez klinov preplezal zahodni greben Sal-bit v Urnskih Alpah, pravo VII+.

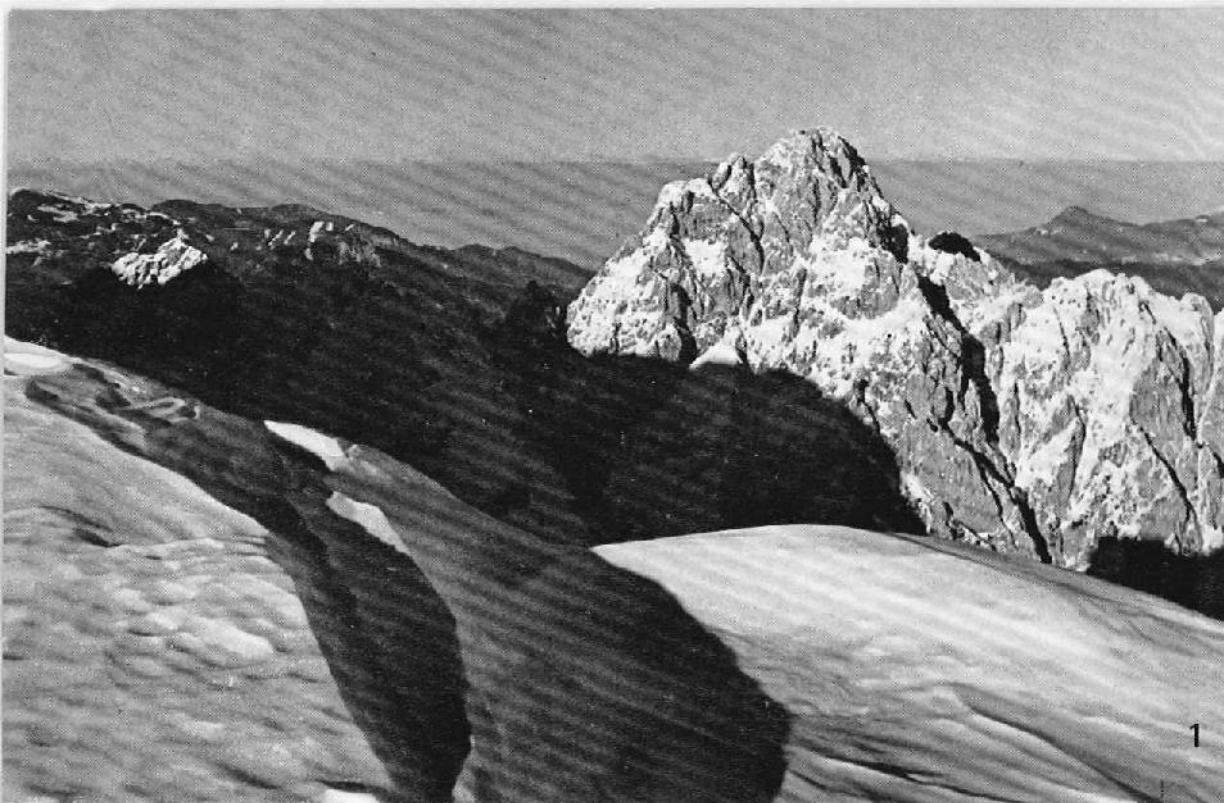
T. O.

SAM NA HUASCARAN IN FITZ ROY

Gre za Italijana, o katerem bomo same velike stvari. Star je 30 let, živi v Vicenzi kot bolniški strožnik. Leta 1977 je v 16 dneh prišel sam na Huascarán čez severno steno, avantura, kakršnih je malo. 19. jan. 1979 se je zagnal v Fitz Roy, ponosni patogonski špik, in spet sam preplezal doslej nedotaknjeni severovzhodni steber.

T. O.

paloma®

HIGIENSKI PAPIRJI

HIGIENSKI PAPIRJI

toaletni
*tissue * toaletni krep*
*papir * toaletni minikrep*
*papir v paketičih * blazinaste*
*brisače * krep* *brisače, klo-*
žene bri- *sače in*
večnamen- *ske tissue*
*brisače ** *enoslojne*
tiskane *serviete **
*tissue serviete v barvah **
*seti * higieniski vložki **
*plenice * robčki*

TOVARNA DUŠIKA — RUŠE

v SOZD KEMA Maribor

n. sol. o.

Proizvaja:

Kalcijev karbid
 Ferosilicij 45 %, 75 %, 90 %
 Ferokrom carbure
 Ferokrom affine
 Ferokrom suraffine
 Silikokrom
 Kisik plinasti in tekoči
 Dušik plinasti in tekoči
 Acetilen
 Komprimirani zrak
 Ventili za komprimirane pline
 Normalni korund
 Plemeniti korund beli
 Plemeniti korund rožnati
 Karborund — črni
 Karborund — zeleni
 Nabijalne mase — ognjeodporne

Cementi ognjeodporni
 Sintetične žindre
 Mineralna gnojila:
 mešana, kompleksna,
 Mikrofos in rufos za kmetijstvo
 Specialna gnojila: tekoča, trdna,
 granulirana in organska
 Sredstva za varstvo rastlin in
 pomožna sredstva za kmetijstvo in
 vrtnarstvo
 NOVO NA TRŽIŠČU: Herbicidi DUAL,
 PRIMEXTRA, CODAL, KEROPUR, ter
 CHRYSAL za rezano cvetje.

TOVARNA DUŠIKA RUŠE, 62342 Ruše
 telefon: 66 108, telex: 033112
 brzojav: AZOT MARIBOR

VSE BLAGO V ENI HIŠI:

- ZA DRUŽINO IN DOM
- ZA GOSPODINJSTVO
- ZA ŠPORT IN REKREACIJO

nudi potrošnikom
v svojih veleblagovnicah v

- LJUBLJANI
- KOČEVJU
- ŠKOFJI LOKI IN CERKNEM
- VELENJU
- SLOVENJ GRADCU
- ŽALCU
- in
- na RAVNAH NA KOROŠKEM

- največjo izbiro blaga
- sodobno nakupovanje
- cene, ki so izdelkom primerne
- dostava blaga na dom
- in
- nakupe na potrošniški kredit

OZD – TOVARNA DOKUMENTNEGA IN KARTNEGA PAPIRJA RADEČE

Proizvaja

vse vrste brezlesnih papirjev in kartonov
specialne papirje
bankpost »Radeče« in xerox papir
premazne kartone
surovi heliografski, paus papir, kartografski,
specialni risalni »Radečec«,
platnine

samolepilne materiale — papir, PVC, svila
poliester folije — montažno in risalne
magnetne konto kartice
specialne impregnirane papirje —
silikonizirani, gumirani in drugi premazi

61433 RADEČE PRI ZIDANEM MOSTU
Telefon: (061) 819 302
Telex: 35136 yu pap